

Voorzitter: Dolman

Tegenwoordig zijn 111 leden, te weten:

Aarts, Abma, Andela-Baur, Van den Anker, M. Bakker, Beckers-de Bruijn, Ter Beek, De Beer, Beinema, Van den Bergh, H. A. de Boer, J. J. P. de Boer, De Boois, Borgman, Braams, Bremen, Brinkhorst, Van den Broek, Buikema, Van der Burg, Buurmeijer, Castricum, G. M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, Couprie, G. C. van Dam, M. P. A. van Dam, Dees, Deetman, Van Dijk, Van der Doef, Dolman, Duinker, Engwirda, Epema-Brugman, Van Erp, Evenhuis, Eversdijk, Gerritse, Ginjaar-Maas, Gualthérie van Weezel, Van Heel-Kasteel, Van der Hek, Hennekam, Hermans, Hermsen, Van Houwelingen, Van Iersel, Jacobse, Jansen, Joeke, Kappeyne van de Coppello, Van Kemenade, Keuning, Knol, Koekoek, Konings, Korte-van Hemel, De Korte, Kosto, Krijnen, Langedijk-de Jong, Lansink, Lauxtermann, Van Leijenhorst, Van der Linden, Lubbers, Mateman, Meijer, Van Muiden, Müller-van Ast, Niessen, Nijhof, Nijpels, Nypels, Patijn, Paulis, Ploeg, Poppe, Portheine, Rempt-Halmans de Jongh, Rietkerk, Roethof, Van Rossum, Salomons, Van der Sanden, Schaapman, Schakel, Scholten, Van der Spek, Spieker, Stermerdink, Stoffelen, Terlouw, Van Thijn, Toussaint, Tripels, Den Uyl, Veerman, Verbrugh, Verkerk-Terpstra, Voogd, De Voogd, Voortman, B. de Vries, K. G. de Vries, Waltmans, Wessel-Tuinstra, Wisselink, Worrell en Van Zeil,

en de heren Wiegel, Vice-Minister-President, Minister van Binnenlandse Zaken, Van der Klaauw, Minister van Buitenlandse Zaken, De Ruiter, Minister van Justitie, Pais, Minister van Onderwijs en Wetenschappen, Tuijnman, Minister van Verkeer en Waterstaat, mevrouw Haars, Staatssecretaris van Justitie, de heren De Jong, Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, De Graaf, Staatssecretaris van Sociale Zaken, Wallis de Vries, Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie

en Maatschappelijk Werk, mevrouw Veder-Smit, Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en de heer Simons, Regeringscommissaris voor de Grondwetsherziening.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Faber, B. Bakker, Lambers-Hacquebard, Mommersteeg, Van Baars, De Hamer, Rienks, Schaapman, Van de Ven en Weijers wegens bezigheden elders;

Bolkestein, wegens ziekte;

Portheine en Van Dis, alleen voor het eerste deel van de vergadering.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de **beantwoording van vragen**, gesteld overeenkomstig artikel 107 van het Reglement van Orde door de leden Andela-Baur, G. M. P. Cornelissen, Langedijk-de Jong en Worrell aan de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, de heer Wallis de Vries over een circulaire inzake het retributiesysteem voor de gezinsverzorging.

[De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]²

□
Mevrouw **Andela-Baur** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De advertentie in de weekendpost was een opvallende advertentie, die menigeen heeft verbaasd, niet alleen de werkers in de gezinsverzorging maar met name de hulpvragers en anderen. Op zijn minst was er sprake van verbazing maar meer nog van onrust en verwarring.

Onze vragen, die duidelijk genoeg zijn, spitsen zich toe op de procedurele aspecten en op de inhoudelijk-technische zaken. Aangezien er geen mogelijkheid was deze zaak op een andere manier ter discussie te stellen, zijn wij blij dat de Staatssecretaris bereid is nu antwoord te geven op de door ons gestelde vragen.

□

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Mijnheer de Voorzitter! Eergisteren is tegelijkertijd met de heden te beantwoorden vragen op mijn bureau de brief van de Centrale Raad neergelegd. Ik heb derhalve inderdaad kennis genomen van de bezwaren van de Centrale Raad.

Op 15 december 1980 zijn met de Centrale Raad duidelijke afspraken gemaakt over de wijzigingen in het retributiesysteem. Deze afspraken zijn door mij volledig nagekomen. In het gezamenlijke communiqué, dat op 15 februari is uitgegeven en een zeer wijde verspreiding heeft gekregen – ook de Kamer is geheel op dit punt geïnformeerd – staat onder meer: 'Concreet betekent dit een nieuwe retributietafel, die gelijktijdig met de weekdraagkracht ingevoerd zal worden op 16 februari 1981'. De circulaire van 11 februari kon dus geen verrassing betekenen. Ik wijs er voorts op dat deze maatregel eerst effectief wordt bij het uitzenden van de nota's 6 weken na 16 februari, dus eind maart.

Er is indertijd doelbewust een voorbereidingstijd ingebouwd. Kwalificaties als zou ik onzorgvuldig bestuurlijk hebben gehandeld, zijn dan ook onjuist en bijkans grievend. Door mij is steeds getracht met de Centrale Raad over een aantal moeilijke en structurele veranderingen binnen de gezinsverzorging zo open en reëel mogelijk overleg te voeren. Het ontstaan van onrust heb ik daarbij steeds zoveel mogelijk vermeden. Natuurlijk gaat het in dit geval om weinig populaire maatregelen. Het veld raakt daardoor nogal eens in opwindings, maar dat is nimmer door mij doelbewust nastreefde.

De advertentie geeft naar mijn mening aan het Nederlandse publiek een goede en doelmatige informatie en is geheel conform datgene wat bij voorbeeld in de sfeer van de Algemene Bijstandswet en de AOW regelmatig geschiedt. De opbrengstverhoging uit retributies is, zoals gezegd, geheel conform de afspraken in de centrale raad

Wallis de Vries

en IBO uitgewerkt. De voorstellen van de paritaire werkgroep evaluatie retributie-regeling zijn door mij integraal – zelfs inclusief de weekdraagkracht – overgenomen. De commissie-Burger is naar mijn mening niet ingesteld om over retributietabellen te adviseren. Deze commissie is bovendien op 1 januari 1981 ingesteld en heeft pas onlangs voor het eerst vergaderd. Een advisering over de onderhavige maatregel zou dus daarom alleen al onmogelijk zijn geweest.

Op grond van de berekeningen door mijn mensen opgesteld – en zij behoren op dit gebied in dit land tot de deskundigen bij uitstek – zal de opbrengst niet meer dan f 5 miljoen bedragen. Ik heb ter zake echter, om ieder misverstand op dit punt uit te sluiten, op 15 december 1980 al een evaluatie voor dit jaar toegezegd.

De retributieverhogingen zijn op een zodanige wijze aangebracht in de tabellen dat de bijstandsnorm voor de draagkracht nergens wordt overschreden. Waar de vrije draagkrachtruimte het grootst was, kon ook de retributieverhoging het grootst zijn. Dit was de enige mogelijkheid om ook ten tijde van de gemaakte afspraken de geplande retributie-opbrengst te realiseren.

Dit is ook het meest rechtvaardige en het vermijdt bovendien een uitwijken naar de Algemene Bijstandswet. Zoals de Kamer weet, is dit altijd een van de randvoorwaarden geweest. Op 15 december 1980 is voorts afgesproken – en ik heb dat al gememoreerd – dat de retributietabel op 16 februari 1981 zou ingaan. Ik heb ook al gezegd dat de eerste nota's pas eind maart de deur van de instellingen zullen uitgaan.

De nieuwe retributieregeling is geheel conform de afspraken uitgevoerd. Iedere andere uitwerking zou van deze afspraken afwijken. Er is dan ook geen enkele reden om de zaak op te schorten of later in te laten gaan. Dat vergroot naar mijn mening alleen de financiële pijn, de onrust en de verwarring.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben altijd bereid tot het voeren van overleg. Ik ben niet bereid om gezamenlijk gemaakte afspraken op de helling te zetten.

Mevrouw **Andela-Baur** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het verbaast mij als de Staatssecretaris....

De **Voorzitter**: Wilt u alstublieft alleen vragen stellen?

Mevrouw **Andela-Baur** (CDA): Vindt u niet dat op zijn minst kan worden gesteld dat de gevolgde procedure onzorgvuldig is geweest? De Staatssecretaris gebruikte het woord 'grievend', maar ik heb dat woord niet genoemd. Is hij ook niet van mening dat het woord 'grievend' hier niet op zijn plaats is? Ik heb gesproken over verwarring en onrust. Het woord 'grievend' heeft de Staatssecretaris zelf gebruikt.

Het is correct dat de bezuinigingsmaatregelen weinig populair zijn. Was het echter niet onzorgvuldig van de bewindsman – gelet op het psychologische effect – om deze advertentie op deze wijze te publiceren? De instellingen hebben de circulaire bovendien later ontvangen. Zij konden op onvoldoende wijze de massa's telefoontjes beantwoorden.

Kan de Staatssecretaris met cijfers aantonen dat inderdaad geen meeropbrengst wordt gehaald? De Staatssecretaris zei dat dit zou gebeuren bij de evaluatie. Wanneer blijkt dat er een meeropbrengst is dan het nodige bedrag – te weten f 4 miljoen vanwege het invoeren van de weekdraagkracht en f 5 miljoen vanwege de bezuinigingen – is de Staatssecretaris dan bereid, opnieuw met de instellingen in overleg te treden om daaraan iets te doen?

Acht de Staatssecretaris het technisch mogelijk voor administrateurs om binnen twee maanden een herijking voor elkaar te krijgen en om een administratieve regeling gereed te krijgen? De Staatssecretaris zegt dat de administratieve regeling pas over zes weken gereed hoeft te zijn, maar dan gaat het over de nota's. Ik ben van mening dat men van tevoren moet weten op welke basis men nota's moet maken. Is de Staatssecretaris dat met mij eens?

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben van mening dat ik niet onzorgvuldig heb gehandeld. De mening dat ik bijkans grievend ben benaderd, is duidelijk een persoonlijke mening. Ik hecht er waarde aan, die uit te spreken, omdat de schriftelijke vraag aldus luidde: 'Acht de Staatssecretaris het inlichten van de instellingen voor de gezinsverzorging eerst per circulaire op 11 februari 1981 – slechts enige dagen vóór de aanvang van de periode waarin het nieuwe retributiesysteem zou worden ingevoerd – over de concrete wijzigingen in dat systeem een staaltje van onzorgvuldig bestuurlijk handelen?'

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Zorgvuldig handelen!

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: In mijn interpretatie is dat 'onzorgvuldig'.

De **Voorzitter**: Het komt op hetzelfde neer. Wanneer men vraagt of iets zorgvuldig is, dan veronderstelt men dat het onzorgvuldig is.

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij bijna nog meer gegriefd gaan voelen, nu deze wijziging is aangebracht in de vraag. Ik ben van oordeel dat het een zorgvuldig handelen is geweest omdat het een gevolg is van een afspraak die is gemaakt op 15 december 1980. Iedereen die deze afspraak met mij maakte wist wat het betekende om de retributietabellen te wijzigen.

De datum van 16 februari is niet zo maar een datum, want dat is het begin van de zogenaamde derde periode. Iedereen bij de gezinsverzorging weet dan dat de eerste rekeningen zes weken na die datum de deur uitgaan. Het handelen is dus wél zorgvuldig geweest.

Het was onjuist, de zaterdag voordat de brief uitging de advertentie te plaatsen. Ik wil daarvoor een mea culpa uiten. Wij hebben echter op het ogenblik te maken met een bepaald type capaciteit in Drachten. Onder andere bij het bespreken van de ruimte in de dagbladen was voorts de coördinatie niet geheel optimaal.

Dat is wel een onzorgvuldigheid waarvoor ik hier excuses wil aanbieden, maar ik moet er wel bij opmerken dat zij het gevolg is van een administratieve procedure. Daarvoor moeten de zaken in dit land echter toch niet zodanig worden benaderd dat ik mij er hier voor moet verantwoorden of de handelingen wel bestuurlijk zorgvuldig zijn geweest.

Ik kan de Kamer verzekeren dat er maar een paar deskundigen in ons land zijn die het hele systeem goed kunnen doorzien. De berekeningen van de deskundigen geven een geschatte opbrengst te zien waarvoor de retributietabellen nu zijn aangepast. Er is geen reden, reeds bij voorbaat aan te nemen dat de opbrengst te hoog of te laag zal zijn.

Wat de f 4 miljoen van de weekdraagkracht betreft, hebben dezelfde rekenmeesters mij gezegd dat die waarschijnlijk wel te laag is. Ik heb dat echter geaccepteerd. Tegen die achtergrond heb ik ook een evaluatie toegezegd.

Ten slotte ben ik van mening dat de maatregel die nu is getroffen, een evenwichtige is. Ik heb er echt wel be-

Wallis de Vries

grip voor dat bij de 250 instellingen met meer dan 90.000 werknemers administratieve en organisatorische moeilijkheden kunnen ontstaan. Wanneer dat het probleem is, dan ben ik natuurlijk bereid, op dat gegeven in te gaan. Is dat echter de reden om een 'j'accuse' de samenleving in te sturen en mij hier op dat punt aan te spreken?

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Kan de Staatssecretaris verklaren hoe het mogelijk is dat hij zegt dat hij een afspraak met de Centrale Raad voor de Gezinsverzorging, gemaakt op 15 december jongstleden, uitvoert, terwijl de raad zegt dat dezelfde afspraak niet is uitgevoerd? In dit licht zie ik graag ook vraag 10a beantwoord.

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de afspraken uitgevoerd en herhaald zoals zij in het communiqué zijn vastgelegd. Als de raad achteraf zegt dat de afspraken niet zijn uitgevoerd, zijn de meningen tegengesteld. Dit betreur ik ten zeerste, maar ik houd mij tegenover iedereen in Nederland vast aan de afspraken. Ik wil niet dat impopulaire maatregelen telkens worden vooruitgeschoven.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wil de Staatssecretaris, als hij ermee gecompliceerd wil worden dat hij geen opwinding nastreeft en hij vervolgens bekend dat hij met weinig populaire maatregelen bezig is, ingaan op de kritiek van de Centrale Raad voor de Gezinsverzorging dat door de manoeuvre van de Staatssecretaris, waarmee volgens de raad niet f 9 miljoen, maar f 15 miljoen wordt bezuinigd, de hulpvraag afneemt en hierdoor de kwaliteit van de hulpverlening wordt aangetast?

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Mijnheer de Voorzitter! De maatregel is verwerkt in de begroting die in gemeen overleg tussen Regering en parlement is goedgekeurd. Voordat de begroting werd goedgekeurd, is de maatregel uitvoerig besproken met degenen die op dit gebied werkzaam zijn. Met de huidige kritiek van de raad begint de discussieronde opnieuw; hiertoe ben ik niet bereid.

De heer **Worrell** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Mag de Kamer aannemen dat bij wijziging of invoering van retributieregelingen het advies van de commissie-Burger, die is ingesteld op 1 januari 1981 en sindsdien werkzaam is, gelijktijdig met de voorstellen van de Staatssecretaris of de Regering aan de Kamer wordt aangeboden?

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Mijnheer de Voorzitter! In dit land zijn meer adviesorganen dan er maatregelen worden genomen. Ik meen dat de commissie-Burger niet is ingesteld om de Regering op dit punt te adviseren.

Mevrouw **Korte-van Hemel** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Wat bedoelt de Staatssecretaris, als hij zegt, ertoe bereid te zijn, met de instellingen te spreken over de administratieve achterstand?

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Mijnheer de Voorzitter! Als de instellingen met dit probleem bij mij komen, ben ik te allen tijde ertoe bereid, erover te spreken. Zij moeten echter zelf ermee komen.

Aan de orde is de **interpellatie-Van den Bergh**, gericht tot de Minister van Buitenlandse Zaken, **over het opschorten van humanitaire hulp vanuit de EG aan El Salvador**.

Tot het houden van deze interpellatie is verlof verleend in de vergadering van 18 februari 1981.

[De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]³

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister ervoor dat hij ertoe bereid was, op zo korte termijn hier te zijn, mede namens zijn collega de heer De Koning.

De beslissing tot uitstel van de humanitaire hulp aan El Salvador is betreurenswaardig. De nood is er groot en uitstel van elke mogelijke hulp kan leiden tot verder verlies aan mensenlevens. Dit kan nooit de bedoeling zijn. Verder maakt de beslissing de indruk dat overwegingen van strikt humanitaire aard ondergeschikt worden gemaakt aan overwegingen van strikt politieke aard.

Dat is een zeer ongunstige ontwikkeling. Ik meen dat wij moeten voortgaan op de weg dat humanitaire hulp in de eerste plaats op niet-politieke gronden wordt gegeven. Het uitstel van de beslissing kan bij de bevolking van El Salvador, maar ook bij die van andere Latijns-Amerikaanse landen, de indruk wekken dat hier een politieke keuze wordt gedaan ten gunste van de Amerikaanse regering of zelfs van de junta van El Salvador zelf.

Dat is een groot gevaar. Tot slot vind ik het ernstig dat de beslissing op zijn minst – ik druk mij voorzichtig uit – de indruk maakt, onder invloed te zijn genomen van de komst van de Amerikaanse onderminister, de heer Eagleburger, waardoor zijn politieke argumenten mede een rol zouden moeten spelen bij de besluitvorming.

Dat wat wij vreesden voor het Amerikaanse beleid ten opzichte van El Salvador gaat nu gebeuren. Men moet helaas verwachten dat de contouren van dit beleid ook zichtbaar zullen worden ten opzichte van de rest van Latijns-Amerika. Ik heb grote twijfels of het beleid van de heer Reagan ons een stap dichterbij zal brengen bij de noodzakelijke oplossingen op dat continent. Hoe ziet dat beleid eruit? De veiligheidsobsessie van de Verenigde Staten maakt El Salvador tot pion in de oost-westverhouding; een klein, geteisterd land op het schakbord van de internationale machtspolitiek.

El Salvador wordt ten voorbeeld gehouden aan de rest van Latijns-Amerika. Ik heb de indruk dat Washington achter iedere boom een communist ziet zitten; of misschien zijn volgens de CIA zelfs de bomen in El Salvador communistisch!

De PvdA-fractie heeft geen voorkeur voor communistische regimes. Het verzet in El Salvador heeft een breed maatschappelijk karakter: jarenlang verzet tegen een militaire dictatuur, tegen economische uitbuiting en tegen het gebrek aan maatschappelijke vooruitgang. Is het dan niet begrijpelijk dat volkeren in opstand komen en hulp aanvaarden, helaas ook militaire, waar die ook vandaan komt?

In dit proces – ik zeg dat met pijn in het hart – gaat de nieuwe regering van de Verenigde Staten helaas aan de verkeerde kant staan. Omdat alles 'communistisch' wordt genoemd, is alles wat zich verzet vermeend communisme. Dat is een tragische vertekening van de werkelijkheid.

Daarom is het de opvatting van onze fractie dat Europese landen zich onder geen voorwaarde mogen laten verleiden tot dezelfde opstelling als de Ame-

Van den Bergh

rikaanse regering. Dan maar op dit punt een scherpe discussie met de Amerikanen aangaan.

Europese politiek moet zich laten leiden door een helder inzicht in de maatschappelijke verhoudingen in El Salvador en in de rest van Latijns-Amerika. Het kiezen van de zijde van Washington kan voor dat gebied tragische gevolgen hebben, en daarom ook voor Europa.

Het uitstel van het verschaffen van humanitaire hulp is een betreurenswaardige vergissing. De heer Eagleburger is er zeker debet aan. Ik hoop dat dit de laatste fout zal zijn.

□

Minister **Van der Klaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Waar gaat het om? Er ligt een voorstel, gedateerd 6 februari jl., voor van de Commissie inzake hulpverlening aan El Salvador. Dat voorstel houdt verband met het bezoek van een aantal, niet-gouvernementele organisaties die een hulpprogramma hebben opgesteld voor El Salvador, een programma dat overigens veel meer omvat dan alleen voedsel en medische zorg.

Daarin zijn bij voorbeeld ook begrepen instrumenten voor ambachtswerk, bouwmaterialen, tenten en dergelijke. Die niet-gouvernementele organisaties hebben de Commissie gevraagd of zij in staat zou zijn, daaraan een bijdrage te leveren. Zij proberen de fondsen ook van elders te verkrijgen. Het commissievoorstel is, aan dit programma een bijdrage te geven van 400.000 rekeneenheden noodhulp, hetgeen neerkomt op ongeveer f 1 mln.

Verder stelt de Commissie voor, 2000 ton graan, 700 ton melkpoeder en 200 ton boterolie als voedselhulp te geven. Dat is dus een bijdrage aan het programma van niet-gouvernementele organisaties.

Hierover moet het comité van permanente vertegenwoordigers nog een beslissing nemen. Inmiddels is deze week ambassadeur Eagleburger hier geweest. Hij is nog bezig met zijn rondreis langs de Europese hoofdsteden vandaag is hij in Londen, morgen in Bonn. Secretary of State Haig heeft een brief geschreven aan ons allen, waarin hij erop wijst dat de Amerikanen gaarne met ons willen spreken over wapenleveranties aan bepaalde groeperingen in El Salvador, die naar hun mening uit communistische bron komen en waarin hij vraagt eerst deze missie te ontvangen en intussen geen beslissingen te nemen.

Dit is geen kwestie van politiek boven humanitaire overwegingen stellen. Dinsdag hebben wij er vrij kort over gesproken, want wij waren het allen eens. Het is een kwestie van een normale goede consultatie met bondgenoten, iets waar wij altijd zelf ook op aandringen. Het betekent in het geheel niet dat politieke druk op ons wordt uitgeoefend ten aanzien van humanitaire hulpverlening.

Gisteren is in het gesprek met de heer Eagleburger duidelijk naar voren gekomen dat de Verenigde Staten enerzijds bezorgd zijn over wapenleveranties uit communistische bron, maar anderzijds geen enkel bezwaar hebben tegen humanitaire hulp aan ontheemden en vervolgd.

In de volgende vragen wordt, op een enigszins demagogische wijze, verband gelegd tussen humanitaire en politieke hulp. Naar mijn mening is het daarin gestelde volledig onjuist. Volgende week zal het Coreper zich buigen over deze besluitvorming. Ik zie zo dadelijk de heer Thorn, die hier op bezoek komt. Samen met hem zal ik overleggen hoe wij verder gaan.

De Nederlandse Regering is van oordeel dat de humanitaire hulp aan El Salvador moet doorgaan, dus ook die van de EEG, mits die hulp inderdaad aan de vervolgd en ontheemden ter beschikking komt.

Zojuist heb ik nog met collega De Koning gesproken, ook naar aanleiding van het gesprek met Eagleburger. Ik kan verzekeren dat Nederland vanzelfsprekend geporteerd is voor deze EEG-hulp, als gewaarborgd is dat de hulp via de NGO's terecht komt bij de mensen die huis en haard hebben moeten verlaten en in moeilijke omstandigheden verkeren en natuurlijk niet bij een van de partijen, noch bij de regering, noch bij opstandelingen.

Ten slotte vraagt de heer Van den Bergh of Nederland bereid is afzonderlijk hulp te verlenen. Wij verlenen reeds hulp. Verleden jaar hebben wij voor een totaalbedrag van 1,4 mln. aan directe humanitaire hulp verleend in El Salvador via kerkelijke organisaties, voornamelijk de organisaties van de katholieke kerk. Het loopt onzerzijds via Cebemo. Wij zijn ervan overtuigd, vooral ook gezien het oplopen van de gevechten in de afgelopen maand in El Salvador, dat het noodzakelijk zal zijn deze hulp in 1981 verder voort te zetten.

Het is niet alleen hulp in El Salvador zelf, maar ook voor de vluchtelingen in Mexico en Honduras. Eind december waren er volgens onze gegevens ongeveer 50.000. Wij schatten dat dit

aantal als gevolg van de gevechten in januari nog in sterke mate is toegenomen. Nederland zal wat de hulp betreft zeker daarin zijn rol vervullen.

Wij hebben onze beslissing, die de heer Van den Bergh nu aanvalt, genomen omdat wij het een normale zaak vinden dat er geconsulteerd wordt als bondgenoten daartoe de wens te kennen geven.

De Amerikanen hebben ook niet op uitstel gespeeld. Zij zijn direct gekomen, deze week al. De zaak zit hen hoog, dat is duidelijk. Er is hiermee echter geen politieke uitspraak gedaan. Wij hebben alleen laten merken: als u bij ons wil komen, dan zijn wij bereid daarover te praten.

Voor de goede orde zeg ik er nog bij dat ik de motie, zoals die in de Kamer is aangenomen, aan de heer Eagleburger heb voorgelezen. Ik heb gezegd dat de Regering deze uitspraak tot de haren heeft gemaakt. Ik heb ook gewezen op het debat dat wij tijdens de begrotingsbehandeling over El Salvador hebben gehad.

Ik heb hem verteld hoe sterk deze zaak hier leeft en hoezeer wij afstand nemen van de militairen en hun optreden in El Salvador, zoals wij ook afstand nemen van alle moorden, vervolgingen en executies, of zij nu van de ene of van de andere zijde komen. Ik heb met kracht aangedrongen op een de-escaleren van het geweld. Het escaleren van het geweld zou de situatie alleen maar verergeren. Ik heb de indruk dat in Europa over het algemeen op deze wijze wordt gedacht.

□

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister voor zijn geruststellende woorden, als ik ze moet geloven. Ik verbaas mij er wel over dat, als ik de media moet geloven, met name Franse en Duitse onderministers enkele uitspraken hebben gedaan die, naar mijn indruk – ik druk mij zo voorzichtig mogelijk uit – in elk geval wijzen op een zekere mate van politieke toegevendheid van de zijde van enkele regeringen van de Gemeenschap.

Ik vind het verhaal van de Minister over consultatie en dat soort dingen niet erg geloofwaardig. De Amerikanen zijn hier gekomen om over een aantal zeer politieke en militaire aspecten van de situatie in El Salvador onze Regering te consulteren. Daar hebben zij het recht toe en wij moeten ze dan ook zeker ontvangen.

Ik blijf van mening dat als de EG-ministerraad, of afzonderlijke leden daar

Van den Bergh

van, behoorlijk hun werk hadden gedaan en eerder bij de Amerikanen hadden gevraagd wat zij over humanitaire hulp zouden vinden, er dan geen reden was geweest tot het uitstellen van deze beslissing. De Europese ministerraad had rustig die beslissing kunnen nemen, ongeacht enige consultatie. Overigens zie ik de noodzaak niet in van het vragen van het Amerikaanse oordeel over die humanitaire hulp.

Dat deze stelling van mij juist is, wordt aangetoond door het feit dat de Minister hier, verbazingwekkenderwijs, meedeelt dat ook de Amerikaanse regering geen bezwaar zou hebben tegen humanitaire hulp. Ik dring er dan ook op aan dat de Europese ministerraad – ik spreek in het bijzonder de voorzitter van die raad toe – de volgende week een besluit neemt tot zeer snelle hulpverlening aan het volk van El Salvador.

Natuurlijk is het mij bekend dat de Regering hulp geeft aan El Salvador. Voor het geval de Europese ministerraad opnieuw tot uitstel van het verlenen van hulp mocht besluiten – ik acht dat niet uitgesloten – vraag ik de Minister of hij bereid is aanvullende hulp te geven om het gat, dat geslagen is, te dichten.

Ik ben blij dat de Minister mij een eind tegemoet is gekomen. Ik weet dat de Minister altijd prijs stelt op steun uit de Kamer, vandaar dat ik de eer heb een motie in te dienen die bedoeld is als steun aan het beleid van de Minister.

Motie

De Voorzitter: Door het lid Van den Bergh wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat humanitaire hulp in El Salvador vanwege de ontstane situatie in dat land dringend noodzakelijk is;

overwegende, dat het ongewenst is humanitaire hulp als medische en voedselhulp tot een instrument te maken van buitenlandse politiek;

van mening, dat de Europese Gemeenschap een belangrijke rol kan spelen bij het lenigen van de omvangrijke humanitaire nood in El Salvador;

van mening, dat langer uitstel van een beslissing over het verlenen van hu-

manitaire hulp door de Europese Gemeenschap onnodig en ongewenst is;

dringt er bij de Regering op aan, te bevorderen, dat spoedig een positieve beslissing wordt genomen door de EG-Ministerraad over het verlenen van humanitaire hulp aan El Salvador;

verzoekt de Regering, uit te spreken, dat in het geval de EG-Ministerraad alsnog negatief mocht beslissen, zij zelf bereid is aanvullende humanitaire hulp aan El Salvador te verlenen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 1 (16 634).

□

De Heer Gualthérie van Weezel (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Wij leven in een krankzinnige wereld. Zo dreigt een ons zo bevriende supermacht niet uit te glijden over Afghanistan, Polen of Iran, maar over een El Salvadoriaanse bananenschil, en dat in een tijd, dat Latijns-Amerika bananenrepublieken nauwelijks meer kent. Wat bijkans veel erger is, is dat een amorfe en weerloze bevolking zonder enige reële...

De heer Van den Bergh (PvdA): Wil de heer Van Weezel beweren, dat de burgeroorlog aldaar met duizenden doden als een bananenschil moet worden gekarakteriseerd? Een schandelijke opmerking.

De heer Gualthérie van Weezel (CDA): Ik wijs op de internationale politieke verhoudingen. Het land telt 2,5 mln. inwoners. Ik maak er mij zorgen over, dat over zo'n klein land een strijd wordt gevoerd, waarbij de supermachten zullen worden betrokken. Het is een uniek verschijnsel.

Een amorfe en weerloze bevolking zonder enige reële sociale of economische toekomstverwachting dreigt klem te geraken tussen rechtse bewapende willekeur en evenzo bewapende linkse guerilla. Het was vanuit deze optiek gezien, dat mijn fractie tijdens de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken een motie indiende, waarin niet zozeer een veroordeling schuil ging als wel een oproep aan alle landen om op basis van een uitspraak van de Algemene Vergadering van de VN iedere wapenlevering aan de elkaar bestrijdende partijen uit te sluiten.

Tevens bevatte deze motie een aanknopingspunt voor een constructief gesprek tussen het Nederlandse EG-voorzitterschap en de VS om een verdere escalatie van de strijd tegen te

gaan. In een toelichting wees ik er voorts op, dat voor het probleem een politieke oplossing gevonden zal moeten worden, bij voorkeur in het kader van de OAS of het Andino-pact. Voorts zal met name door Europa ingespeeld moeten worden op de gematigde landen in die regio, in het bijzonder Mexico en Venezuela, om tot een gemeenschappelijke leniging van de humanitaire nood te komen.

Het bezoek van de heer Eagleburger stemt tot tevredenheid, omdat hiermee door de VS wordt erkend, dat het niet gaat om een zaak, die alleen de VS aangaat, maar de gehele vrije wereld. Gezien de Nederlandse relatie met Suriname en de Nederlandse Antillen, heeft Nederland voor die regio een extra verantwoordelijkheid. Ik ben het eens met de Minister dat enkele vragen van de heer Van den Bergh als demagogisch moeten worden gekwalificeerd. Wij hebben te maken met een zeer zorgvuldig proces. In het verleden hebben wij ons er steeds over beklagd, dat Amerika ons te weinig consulteerde.

De heer Van den Bergh (PvdA): Wij praten over moordpartijen! Schandelijke opmerking!

De heer Gualthérie van Weezel (CDA): De Minister heeft op het ogenblik het voorzitterschap van de EG. De Minister moet namens de Tien in gesprek treden met Amerika. Moet hij dan aankomen met suggesties, die thans naar voren worden gebracht? De heer Van den Bergh is zo wijs geweest voor onze motie te stemmen. Deze suggestieve vragen zijn wellicht bedoeld voor de linkse achterban. Wij hebben met een heilloze weg te maken. Vooral deze Minister moet een valabele gesprekspartner voor de VS blijven.

De heer Van den Bergh (PvdA): Ik vraag mij langzamerhand af of de heer Gualthérie van Weezel wel weet waarover hij spreekt. Wat u net een bananenschil heb genoemd...

De Voorzitter: Mag ik de leden vragen, zich via de Voorzitter tot elkaar te wenden?

De heer Van den Bergh (PvdA): Ik wil mij dan via u tot de heer Gualthérie van Weezel wenden. Wat u zojuist...

De Voorzitter: Nee, ik vraag u, zich via de Voorzitter tot de heer Gualthérie van Weezel te wenden.

De heer Van den Bergh (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! U hebt gelijk.

De Voorzitter: Als u het over 'u' hebt, spreekt u uitsluitend tot de Voorzitter.

De heer Van den Bergh (PvdA) bij de interruptiemicrofoon

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De heer Gualthérie van Weezel sprak zojuist over een bananeschil en over demagogie. Hij begint daarbij te denken in termen van internationale politiek, waarin de bananeschil van El Salvador een rol speelt. Het gaat ons om moordpartijen, helaas ook met wapens, afkomstig uit de Verenigde Staten. Wij zijn oprecht bezorgd over wat er met die mensen aan de hand is.

De heer Gualthérie van Weezel sprak over zijn motie. Die hebben wij inderdaad gesteund. Waarom heeft de CDA-fractie onze motie niet ondersteund? Wij wensen uitgesproken te hebben dat wij het betreuren dat de regering van de Verenigde Staten aan deze junta, naar men zegt een christen-democratische junta, wapens levert om duizenden mensen kapot te maken.

De heer **Gualthérie van Weezel** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Exact. Als men in een motie specifiek de Verenigde Staten noemt en geen andere partijen, wekt men de indruk dat men eenzijdig te werk gaat. Wij zitten in een bondgenootschap, waarbij de Verenigde Staten de belangrijkste partner vormen. Ik ben dan ook van mening, dat alle betrokken partijen erbij moeten worden genoemd. Dat staat in mijn motie. Ik verwijs naar een uitspraak van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Daarom trent wil ik aan de Minister vragen of deze resolutie is on-

dersteund door de Sovjet-Unie, Cuba en de Verenigde Staten. Wanneer wij daarover duidelijkheid hebben, weten wij precies wat er gaande is.

Met 'mijn' bananeschil heb ik alleen maar willen zeggen, dat ik het een merkwaardig verschijnsel vind dat, waar het gaat om een land met 2,5 miljoen inwoners, die het slachtoffer zijn van zowel links als rechts en allerlei willekeur, supermachten over zo'n klein land met zo weinig inwoners een conflict uitlokken. Dat is mijn hele opmerking geweest. Dus uw opmerking ten aanzien van mij is ten enenmale onjuist.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De heer Gualthérie van Weezel vindt in dit soort situaties de goede verhoudingen met de Verenigde Staten belangrijker dan het met alle kracht voorkomen van het doorgaan met moordpartijen.

De heer **Scholten** (CDA): Dat heeft hij niet gezegd!

De heer **Gualthérie van Weezel** (CDA): Dat heb ik niet gezegd. Ik ben van mening dat de Minister, die niet alleen Minister van Buitenlandse Zaken van Nederland is, maar ook optreedt als voorzitter van de EG-Ministerraad namens de Tien, een gesprekspartner moet zijn voor de Verenigde Staten van Amerika. Wanneer wij met dit soort verhalen van u naar hen toe gaan, werkt dit contra-productief en sluiten wij ons uit als gesprekspartner van de Verenigde Staten van Amerika.

De heer **Scholten** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De heer Van den Bergh maakt een vuile insinuatie en dat wil ik in dit parlement zeggen. Dat kunt u mij niet beletten.

De **Voorzitter**: Jazeker. Ik kan alle interrupties beletten. Ik kan niet beletten dat iemand een persoonlijk feit constateert. Dat heeft niemand gedaan. De heer Gualthérie van Weezel is aangesproken. Hij is uitgesproken en nu is het woord aan de heer Waltmans.

□

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben twee lange reeksen schriftelijke vragen gesteld over El Salvador. Wij hebben bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken daaraan centrale aandacht besteed. Het punt, waarom het draait, is dat de nieuwe regering van de Verenigde Staten een politiek-diplomatiek offensief is begonnen ter rechtvaardiging van inmenging van de Verenigde Staten, een inmenging die past bij de traditie van dit land in zijn beleid ten aanzien van Centraal en Zuidamerikaanse staten, in een ander land. Vandaar de reizen, die zijn ondernomen en de bezoeken, die zijn afgelegd.

Ik kan niet zeggen, dat de Nederlandse Regering tot nu toe foutieve standpunten ter zake heeft ingenomen, voor zover ik het kan beoordelen. Het blijkt dat de Europese Gemeenschap niet van plan is, zo maar voor de regering-Reagan te buigen. Belangrijker namelijk dan de tijdelijke oprispingen van de heer Reagan en zijn rechtse administratie is de zaak van een rechtvaardigde bevrijdingsstrijd in El Salvador.

Als wij hier altijd heel nadrukkelijk en terecht zeggen, dat de Russen, als zij Afghanistan binnenvallen en zeggen: Wij hebben Westerse wapens gevonden en Westerse spionnen, dan praatjes voor de vaak houden en dat het kletsboek is, die alleen maar dient ter rechtvaardiging van de imperialistische belangen die de Sovjet-Unie zoekt in Afghanistan, dan stel ik vast dat de praatjes die de regering-Reagan verkoopt, en dat de praatjes die de gezanten van Reagan verkopen precies dezelfde verhalen zijn; de rollen zijn echter anders verdeeld.

De fractie van de PPR is van mening dat Nederland de humanitaire medische hulp – ik heb begrepen dat Nederland dit standpunt in de Europese Gemeenschap heeft verkondigd – voor het volk van El Salvador gewoon doet. Ik zou ervoor willen pleiten dat die nog wordt vergroot. Ik vind dat de Ne-

Waltmans

derlandse Regering er wijs aan doet, de regering van de Verenigde Staten duidelijk te maken, dat de politiek van inmenging in Centraal Amerikaanse en Zuid Amerikaanse staten een politiek is van het verleden, waarmee niemand is gediend, ook de Verenigde Staten zelf niet, ook niet de relatie van de Verenigde Staten tot Nederland en West-Europa. Uiteindelijk schaadt het de wereldvrede.

□

De heer **Van der Spek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Dit is binnen een maand de derde botsing van de nieuwe Amerikaanse administratie-Reagan met de Westeuropese bondgenoten. Na de verlaging van de ontwikkelingshulp en de plannen met de neutronenbom hebben wij nu een rondreis van onderminister Eagleburger als een advocaat van de duivel langs een aantal Westeuropese hoofdsteden om de zaak van de junta in El Salvador te bepleiten.

Bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken heb ik over de nieuwe Amerikaanse buitenlandse politiek gezegd, dat die gekenmerkt wordt door een fervent anti-communisme en openlijk neo-kolonialisme, beide gestoeld op heerszuchtig militarisme. Dat komt goed uit. Men is bezig in Midden-Amerika nieuwe Vietnams te kweken. Het wordt lang niet uitgesloten, dat Amerikaanse troepen de junta in El Salvador te hulp gaan komen. De economische hulp aan Nicaragua is stopgezet, zogenaamd in verband met El Salvador. De junta in Guatemala wordt opnieuw flink militair ondersteund, terwijl de moordpartijen in dat land vanuit een kantoor van het presidentiële paleis worden georganiseerd, zoals Amnesty International meedeelde.

Men vraagt zich af, of de Amerikanen weten wie en wat zij in hun achtertuin, die rood is van het bloed, in het zadel houden. Weet de Amerikaanse onderminister voor Europese zaken, Eagleburger, bij voorbeeld wel waar El Salvador ligt, of wie de president van El Salvador is. Anders gezegd, weet hij net zo weinig als zijn collega Clark?

(In het voorgaande is een door de Voorzitter ontoelaatbaar geoordeeld gedeelte door andere woorden vervangen).

Minister **Van der Klaauw**: Mag ik opmerken, mijnheer de Voorzitter, dat de heer Eagleburger een bijzonder gewaardeerd Amerikaans ambassadeur is geweest – hij werd gewaardeerd

door al zijn collega's, ook niet-Amerikanen? Hij is jaren in Belgrado geweest en heeft een uitstekende internationale naam.

De heer **Van der Spek** (PSP): De Minister van Buitenlandse Zaken heeft deze vragen dus gisteren niet gesteld. Ik had gehoopt dat hij die wel zou stellen.

Minister **Van der Klaauw**: Ik heb een zeer serieus gesprek gevoerd met de heer Eagleburger, ook over alles wat hier wordt gevoeld ten opzichte van El Salvador, ook over de noodzaak van de-escalatie van het conflict, en ook over de noodzaak van de voortzetting van humanitaire hulp. Het is niet een gesprek geweest, als de heer Van der Spek dat zou willen insinueren, alsof ik met iemand sprak die niet goed op de hoogte was van zijn zaken.

De heer **Van der Spek** (PSP): Ik ben benieuwd, met welke bewoordingen de Minister het eerste gesprek dat hij met de heer Clark zal hebben, hier gaat beschrijven.

De getuigenissen over moord, doodslag, onderdrukking, sociale ellende en onnoemelijk veel menselijk leed in El Salvador zijn bekend. Als men meer leest dan de onduidelijke CIA-rapporten over wapenleveranties uit Cuba, Vietnam en Ethiopië aan de bevrijdingsbeweging in El Salvador, dan wordt die ellende heel duidelijk. De Mexicaanse krant Excelsior van januari heeft hartverscheurende ooggetuigenverslagen gegeven van het verschrikkelijk wrede optreden van de junta en van de militie in El Salvador.

Het ging daarbij om moorden op zwangere vrouwen; wreedheden tegenover kinderen, onder andere ontvoeringen, en tegenover ouderen. In die krant stonden verder buitengewoon positieve persoonlijke getuigenissen over de houding van de guerrilleros.

De junta in El Salvador is een moordenaarsbende. De Minister van Buitenlandse Zaken heeft bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken heel duidelijk en goed de strijd in Centraal Amerika getypeerd als een strijd om eigendoms- en machtsverhoudingen.

Dat is het inderdaad. Het is een strijd tegen een regime dat een ondraaglijk en onmenselijk systeem van neo-koloniale uitbuiting in stand houdt. Het is geen strijd tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten, tussen oost en west, maar een strijd tussen noord en zuid. Het is een strijd tussen rijke uitbuiters en armen. Ik begrijp dat de Minister dit min of meer heeft duidelijk gemaakt aan de VS-afvaardiging.

Ik vraag mij dan ook af waarom de Europese Gemeenschap het besluit tot stopzetting van voedsel- en humanitaire hulp zomaar heeft genomen. Ook guerrilleros moeten eten en ook zij hebben dekens en medicijnen nodig. Er hoeft voor mij niet te worden onderzocht – zoals de EG dat wil – naar wie eigenlijk de hulp gaat, als de hulp maar niet naar de militaire junta gaat.

Het lijdende volk van El Salvador is namelijk zelf een strijdend volk geworden en in die strijd is hulp natuurlijk zeer welkom. Volgens de krant zou de heer Thorn als voorzitter van de Europese Commissie tegen Eagleburger gezegd hebben dat de commissie zal zorgen dat de hulp uitsluitend aan de bevolking ten goede komt en niet aan één van de strijdende partijen. (Na de voorgaande zin is op last van de Voorzitter een zin met een door hem ontoelaatbaar geoordeeld woord niet opgenomen.) De heer Thorn heeft blijkbaar niet in de gaten dat de bevolking zelf één van de strijdende partijen in El Salvador is. Ik vind het derhalve een miselijke houding van de Europese Commissie; het is een slaafse houding ten opzichte van Amerika.

Bij het debat over de begroting van Buitenlandse Zaken is een discussie gevoerd over het eenhoofdig leiderschap van de westelijke alliantie. Opnieuw blijkt dat het een club van rijke landen is die koste wat kost zijn machts- en eigendomsposities in de wereld wil handhaven. Het lijkt mij tijd om aan deze alliantie een einde te maken.

□

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie hoopt niet dat in de interne partijpolitiek van Nederland El Salvador uiteindelijk minder van belang zal zijn dan datgene wat wij in concreto kunnen doen. Wij veroordelen heel duidelijk datgene wat de Amerikaanse regering in El Salvador dreigt te doen: steun aan een rechtse dictatuur, die moordpartijen pleegt. Daar kunnen wij geen enkel begrip voor opbrengen.

Wij moeten ons echter wel realiseren dat de middelen en de mogelijkheden zeer beperkt zijn. De Europese landen dienen de humanitaire en voedselhulp voort te zetten. Ik hoop dat de Regering in haar gesprek met Eagleburger duidelijk heeft gemaakt dat dat haar intentie is. Ik hoop dat de Minister ook iets kan zeggen over de houding van zijn Europese collega's, die hierbij betrokken zijn geweest. Het zou een tragische ontwikkeling zijn als de achtertuin van de Verenigde Staten op-

Brinkhorst

nieuw bezoedeld wordt met praktijken die al tientallen jaren lang hebben plaatsgevonden.

Tegelijkertijd moet duidelijk zijn dat Europa alleen via de Verenigde Staten werkelijk invloed kan uitoefenen in dat gebied. Wij hebben geen ambassadeur in El Salvador; die is in Mexico gevestigd. Er wordt vanuit Guatemala en Caracas in El Salvador geopereerd. Is de Regering voornemens de politieke presentie van Nederland in El Salvador te versterken? Ook dat heeft weer te maken met de structurele mogelijkheden van Buitenlandse Zaken.

In hoeverre zijn de gegevens, die de heer Eagleburger in NAVO-verband op tafel heeft gelegd, hard? Ik heb bepaald de verslagen gezien en daaruit blijkt dat in NAVO-kringen enigszins wordt getwijfeld aan die hardheid; ik doel hier op rechtstreekse leveranties van Cuba, de Sovjet-Unie of van andere landen aan dat gebied. Dat lijkt mij van belang voor onze houding en voor de vraag in hoeverre wij de gelegenheid hebben een andere positie in te nemen.

Ik wil ten slotte een opmerking maken over de rol van Nederland als voorzitter van de EG. Ik heb er begrip voor dat de Minister als uitgerekend de voorzitter van de Tien op het ogenblik niet de meest extreme positie kan innemen. Ik wil er echter geen enkele twijfel over laten bestaan dat ik vind dat de Nederlandse Regering leiding behoort te geven aan een EG die een andere politiek voert, een humanitaire politiek, en die de Amerikaanse regering van wellicht doldriestigheden kan afhouden.

Ik hoop dat dit de intentie is van de Regering. Ik hoop ook dat vanuit die gezindheid de komende tijd wordt gewerkt. Tot de Minister blijkt geeft van het tegendeel, heeft hij onze steun in deze kwestie.

□

Mevrouw **Krijnen** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie concludeert na de antwoorden van de Minister dat de interpellatie van de heer Van den Bergh wat voorbarig was. De antwoorden van de Minister waren namelijk overduidelijk. Hij is bereid om humanitaire en noodhulp aan El Salvador zo spoedig mogelijk voort te zetten.

De discussie die tussen de PvdA en het CDA heeft plaatsgevonden over de situatie in El Salvador geeft aan dat beide fracties over andere zaken spreken. Ik krijg bijna de indruk dat men bezig is om partij-politieke zaken over de hoofden van het volk van El Salvador uit te vechten in deze Kamer.

Mijn fractie kan het beleid dat de Minister tot nu toe heeft gevoerd, van harte ondersteunen. Wij verzoeken de Minister, in zijn rol van voorzitter, te bevorderen dat de EG zo spoedig mogelijk besluit tot het voortzetten van het verlenen van de noodhulp. Wij hebben dan ook alle vertrouwen in het beleid van de Minister.

□

Minister Van der Klaauw: Mijnheer de Voorzitter! De situatie in El Salvador geeft aanleiding tot de grootst mogelijke zorg en de grootst mogelijke afschuw over wat van weerszijden gebeurt. Vooral de grootst mogelijke zorg bestaat over het lot van velen die huis en haard hebben moeten verlaten die hetzij als vluchteling in Mexico of Honduras zitten, hetzij in El Salvador in opvangcentra. De Nederlandse humanitaire hulp is met name op die opvangcentra gericht.

Ik ben wat bedroefd over dit debat, gelet op de ernst van de situatie. Tijdens dit debat heeft men inderdaad geprobeerd om te vroeg – zoals mevrouw Krijnen zei – opnieuw de kwestie rondom El Salvador en de Amerikaanse politiek aan de orde te stellen, terwijl wij met de vraag zitten hoe verder door te gaan met de humanitaire hulp. Dit is echter geen probleem meer; Nederland gaat daar mee door.

Ik kan u verzekeren dat ik mij als voorzitter ervoor zal inzetten dat het comité van permanente vertegenwoordigers een besluit hierover zal nemen als de reis van de heer Eagleburger afgelopen is, hetgeen volgende week het geval zal zijn.

Ik heb al gezegd dat ik, als de Kamer het mij toestaat, hierover met de heer Thorn zal spreken. Ik betreur het echter in zekere zin dat, terwijl iedereen die zorg heeft, een dergelijk debat in deze omstandigheden heeft plaatsgevonden.

Ik ben het eens met de heer Gualthérie van Weezel dat het bezoek van de heer Eagleburger tot tevredenheid stemt. Het is een goede zaak dat hij met Nederland, met het oog op het voorzitterschap van de Tien, hierover een discussie heeft gevoerd. Eindelijk gaan de Amerikanen een keer consulteren.

Beide Amerikaanse administraties – wat voor politieke beoordeling men daarvan ook mag hebben – hebben daarover juist vaak geklaagd. Nu consulteert de Amerikaanse administratie echter. Naar mijn mening is het dan ook juist, te zeggen dat wij even wachten op onze eigen besluitvorming, omdat wij de Amerikanen willen horen.

Gisterochtend heeft de heer Eagleburger in de NAVO-raad een uiteenzet-

ting gegeven. Dat was een uitvoeriger uiteenzetting dan de uiteenzettingen die hij heeft gegeven bij de bilaterale bezoeken. Hij heeft ons gegevens overhandigd. Wij bestuderen die zo goed mogelijk, want wij hebben geen eigen vertegenwoordiging in El Salvador, zoals de heer Brinkhorst al zei.

Ik zie ook niet, dat wij daar op korte termijn een vertegenwoordiging kunnen krijgen. Wij moeten die gegevens nog bestuderen, zodat ik niet kan beoordelen hoe hard deze zijn. Voor de Amerikanen zijn ze zeer hard.

De heer Waltmans maakte een vergelijking met Afghanistan. Ik moet zeggen dat de Amerikaanse stelling is dat het ook gaat om het van Oosteuropese zijde inbrengen van wapens – via welke wegen dan ook – in El Salvador.

Daardoor escaleert het conflict. Om die reden heb ik in de geest van hetgeen door de Kamer is uitgesproken – dat is door de Regering overgenomen – gisteren in het gesprek zeer sterk de nadruk gelegd op het belang van de escalatie van het conflict.

Vanochtend hoorde ik overigens tot mijn vreugde via de radio dat er een verklaring is gegeven door de Amerikaanse regering – ik heb de tekst van die verklaring nog niet – waarin er de nadruk op wordt gelegd dat er een regering van het volk moet komen in El Salvador.

Ik hoop dat dit een ontwikkeling is die niet uitgaat van een toenemend militair geweld, want dat militaire geweld maakt alleen maar meer slachtoffers en verdrieft alleen nog maar meer mensen. Ik hoop dan ook dat nu een ontwikkeling in gang is gezet dat het volk van El Salvador zich kan uitspreken en in vrede kan leven. Op deze wijze wordt ook van Amerikaanse zijde een oplossing bevorderd.

Zoals ik al bij interruptie zei, heeft de heer Eagleburger op een zeer rustige, competente en begripende wijze gesproken. Het was een goed gesprek. Ik neem dan ook ten eerste afstand van het feit dat de heer Van der Spek hem omschreef als 'de advocaat van de duivel'. Dat is naar mijn mening een volledig verkeerde benadering van de nieuwe Amerikaanse administratie. Wij moeten proberen, met deze Amerikaanse administratie – als bondgenoten – tot een beleidslijn te komen die voor ons allen aanvaardbaar is.

Ten slotte merk ik op dat een begin moet worden gemaakt met humanitaire hulp van de EG voor de slachtoffers van de strijd. Er wordt gesproken over voortgaan, maar wij moeten daarmee nog beginnen. De Nederlandse hulp zal worden voortgezet. Nederland is zich ervan bewust dat het humanitaire probleem veel groter is geworden, zo-

Van der Klaauw

als ik reeds in eerste instantie zei. Nederland zal derhalve zijn eigen nationale bijdrage daaraan aanpassen. Ik ben ervan overtuigd dat ik daarover voorstellen zal krijgen van collega De Koning.

Dat brengt mij tot de motie van de heer Van den Bergh. Ik verzet mij ten sterkste tegen de tweede overweging: 'overwegende, dat het ongewenst is humanitaire hulp als medische en voedselhulp tot een instrument te maken van buitenlandse politiek ...' Dit impliceert namelijk dat het ten grondslag lag aan onze besluitvorming gisteren in Brussel.

Ik heb totaal geen behoefte aan deze motie, omdat wij ons zullen inzetten in de EG – zoals ik reeds heb gezegd – voor deze bijdrage aan het programma van de niet-gouvernementele organisaties voor humanitaire hulp en omdat Nederland zich reeds bewust is van de toenemende nood en de noodzaak dat ook Nederland daarop bilateraal inspeelt.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Namens de Kamer dank ik de Regering voor de verstrekte inlichtingen.

Ik stel voor, over de motie aanstaande dinsdag te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Wijziging van Hoofdstuk V (Departement van Buitenlandse Zaken) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1979 (verzamelontwerp; tweede wijzigingsvoorstel) (16 159)**.

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Wijziging van Hoofdstuk VII (Departement van Binnenlandse Zaken) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1979 (verzamelontwerp; tweede wijzigingsvoorstel) (16 295)**.

De **Voorzitter**: Ik merk op, dat op bladz. 2 de bedragen «19 834 000» in de kolom «Bij» moeten worden verschoven naar de kolom «Af».

Deze verbetering zal worden aangebracht.

Het wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Wijziging van Hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1978 (verzamelontwerp; eerste wijzigingsvoorstel) (16 221)**.

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen.

Wijziging van Hoofdstuk X (Defensie) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1978 (verzamelontwerp; tweede wijzigingsvoorstel) (16 286);

Wijziging van Hoofdstuk X (Departement van Defensie) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1979 (verzamelontwerp; tweede wijzigingsvoorstel) (16 282);

Wijziging van Hoofdstuk X (Departement van Defensie) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1980 (wijziging naar aanleiding van de Voorjaarsnota; tweede wijzigingsvoorstel) (16 427).

Deze wetsontwerpen worden zonder beraadslaging en, telkens na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De aanwezige leden van de fractie van de PPR wordt aanteekening verleend, dat zij geacht wensen te worden, tegen deze wetsontwerpen te hebben gestemd.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

Wijziging van Hoofdstuk XVI (Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1978 (verzamelontwerp); tweede wijzigingsvoorstel (15 869);

Wijziging van Hoofdstuk XVI (Departement van Cultuur, Recreatie en

El Salvador
Buitenlandse Zaken
Binnenlandse Zaken
Onderwijs en Wetenschappen
Defensie
Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk

Maatschappelijk Werk) van de aanwijzing en de raming van de middelen tot dekking van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1979 (16 266);

Wijziging van Hoofdstuk XVI (Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1979 (verzamelontwerp; tweede wijzigingsvoorstel) (16 456);

Wijziging van Hoofdstuk XVII (Departement van Volksgezondheid en Milieuhygiëne) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1979 (verzamelontwerp; tweede wijzigingsvoorstel) (16 330);

Wijziging van Hoofdstuk XVII (Departement van Volksgezondheid en Milieuhygiëne) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1980 (wijziging naar aanleiding van de Voorjaarsnota; eerste wijzigingsvoorstel) (16 428);

Wijziging van de begroting van het Staatsmuntbedrijf voor het jaar 1980 (eerste wijzigingsvoorstel) (16 448);

Wijziging van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Provinciefonds voor het jaar 1978 (tweede wijzigingsvoorstel) (16 265);

Wijziging van de begroting van het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie en van de Rijkspostspaarbank voor het jaar 1979 (fusie van de Postcheque- en Girodienst en de Gemeentegiro te Amsterdam; eerste wijzigingsvoorstel) (16 229).

Deze wetsontwerpen worden zonder beraadslaging en, telkens na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Instelling van een Raad voor de Verkeersveiligheid (16 158)**.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Van Thijn** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben blij dat Onze Minister in ons midden is en stel tot mijn genoegen vast dat Onze Ministers wie dit alles mede aangaat, hem niet vergezellen. Wij kunnen dus vrijuit met elkaar van gedachten wisselen over het onderhavige wetsontwerp.

Het wetsontwerp stuit bij mijn fractie ten principale niet op bezwaar. Alhoewel na het verschijnen van het rapport van de commissie-Vonhoff terughoudendheid bij het instellen van

Volksgezondheid en Milieuhygiëne
Staatsmuntbedrijf
Provinciefonds
PTT/Rijkspostspaarbank
Verkeersveiligheid

Van Thijn

verkeersveiligheid en het feit dat de problematiek van de raden in ons land in het algemeen moet worden aangepakt, verantwoord, het wetsontwerp in de huidige vorm te accepteren.

Er is echter een onderdeel dat niet de raad zelf betreft maar het verkeer tussen de raad en de diverse ministers die bij de verkeersveiligheid zijn betrokken dat bij ons op bezwaren is gestuit, al in de schriftelijke gedachtenwisseling. Het verkeer tussen de raad en de Minister van Verkeer en Waterstaat alsmede de zeven andere hierbij betrokken ministers, blijkt uitsluitend in buitengewoon verwrongen taal onder woorden te kunnen worden gebracht.

Ik zal nu niet uit de artikelen die dat kunnen staven citeren. Ik meen niet dat het probleem is gelegen bij de Nederlandse taal als zodanig; die is zeer wel hanteerbaar. Ik meen dat het verwrongen woordgebruik verraadt hoe zeer de Minister van Verkeer en Waterstaat, belast met de coördinatie van de verkeersveiligheid, zich in de huidige praktijk in duizend bochten moet wringen om zijn taak naar behoren te vervullen. Aan die problematiek kunnen wij, na de verschijning van het rapport van de Commissie-Vonhof, bij gelegenheid van dit wetsontwerp niet voorbij gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat de gehele kwestie van het coördinerend ministerschap bij een volgende gelegenheid, wellicht bij de komende formatie, aan de orde zou moeten komen. Er dienen betere regelingen te worden getroffen, betere afspraken te worden gemaakt. Mijn mening is dat een coördinerend minister voor de verkeersveiligheid op dat terrein meer bevoegdheden zou moeten krijgen. Daarover spreken wij nu echter uitdrukkelijk niet. Ons gaat het erom dat wij geen wetsontwerp kunnen laten passeren waarin de bestaande verhoudingen, namelijk dat de coördinerend minister geen stap kan zetten zonder dat zijn vele collega's daarbij in hun volle verantwoordelijkheid worden betrokken en omgekeerd, die nu ter discussie staan thans worden gecodificeerd en worden gefixeerd in de tekst van het huidige wetsontwerp.

Ik meen dat dit voor het eigenlijke doel van dit wetsontwerp ook in het geheel niet nodig is, omdat het functioneren van de raad als zodanig hierbij helemaal niet in het geding is. Binnen de taakomschrijving en binnen de omschreven werkwijze, met name van artikel 3 – ook na amendering – waarin staat dat de raad tot taak heeft, onze

Minister desgevraagd of eigener beweging te adviseren omtrent de hoofdlijnen van het verkeersveiligheidsbeleid, zou zelfs de huidige praktijk kunnen worden bestreken.

Zouden onze ministers wie het mede aangaat behoefte hebben aan een advies van de Raad voor de Verkeersveiligheid, dan kunnen zij zich tot de Raad wenden, ook al staat dat niet in dit wetsontwerp gecodificeerd. Zou, omgekeerd, de Raad voor de Verkeersveiligheid er behoefte aan hebben, adviezen uit te brengen aan onze ministers wie het mede aangaat, dan kan dat ook, eigener beweging, overeenkomstig artikel 3, gebeuren.

De doelstelling van de amendementen die door de heer Van de Ven en mij zijn ingediend is dan ook uitsluitend, een discussie in de toekomst over een versterking van de positie van de coördinerend minister voor de verkeersveiligheid niet door wetsteksten die nu in ander verband worden aanvaard te blokkeren.

□

De heer **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De CDA-fractie zal graag meewerken aan de, nu hopelijk spoedige, totstandkoming van de Raad voor de Verkeersveiligheid. Het is inmiddels alweer bijna vier jaar geleden dat de Voorlopige Raad werd ingesteld. In de schriftelijke voorbereiding hebben wij de wenselijkheid van een onafhankelijke raad benadrukt. Dit houdt voor ons onder meer in dat de raad vrijelijk moet kunnen beschikken over alle relevante informatie voor het verkeersveiligheidsbeleid van de verschillende departementen. Tegen die achtergrond hebben wij bezwaar tegen de tekst van artikel 10 van de wet, op grond waarvan de betrokken minister wel zal uitmaken wat goed is voor de raad en wat niet.

Daarom heb ik een amendement ingediend dat ertoe strekt, de woorden 'voorzover zulks dienstig is voor de uitoefening van zijn taak' te schrappen. Een onafhankelijke raad moet uiteraard ook voldoende financiële armslag hebben. Het is nu niet bepaald de tijd om verhoging van begrotingsposten te bepleiten, maar ik zou de Minister toch willen vragen of ook hij niet van mening is dat een raad, die te maken heeft met het beleid van niet minder dan 8 departementen, met een uitrusting van zegge en schrijve één secretaris en één secretaresse niet direct 'overstuffed' is of, om het in het Nederlands te zeggen, niet bepaald royaal uitgerust is.

Wil de Minister overigens bij deze gelegenheid bevestigen dat de raad bij

de besteding van het op de begroting uitgetrokken bedrag de nodige ruimte zal worden gelaten en dat de slagvaardigheid van de raad niet zal worden opgeofferd aan de bureaucratie?

Voorts een opmerking over de amendementen van collega Van Thijn en collega Van de Ven. Ik ben met hen een warm voorstander van versterking van de positie van de coördinerend Minister voor de verkeersveiligheid. Toch zou ik graag door collega Van Thijn nader uiteengezet zien op welke wijze zijn amendementen dat nu precies zullen bewerkstelligen. Bestaat niet het risico dat door deze amendementen juist een zekere verschraling wordt bereikt, niet zozeer van de Minister van Verkeer en Waterstaat als wel van de Raad voor de Verkeersveiligheid?

Immers, bij aanvaarding van die amendementen wordt in de wetstekst uitsluitend nog gesproken over de Minister van Verkeer en Waterstaat. Wordt advisering door de raad over zaken die op het terrein van andere departementen liggen daardoor niet bemoeilijkt? Ik noem een paar voorbeelden: de hulpverlening aan verkeersslachtoffers, het medicijngebruik in het verkeer of het toezicht houden op het naleven van verkeersregels. Ik ben van mening dat vermeden moet worden, dat de raad 'slechts' gezien zal worden als een adviescollege aan de Minister van Verkeer en Waterstaat, zoals de Raad van de Waterstaat.

Want dan rijst de vraag, waarom wij deze weg zijn opgegaan. Was het nu juist niet de bedoeling om de Raad voor de Verkeersveiligheid echt op het brede terrein van het verkeersveiligheidsbeleid te laten adviseren? Nogmaals, ik zou dat als een verschraling, zelfs als een zekere uitholling van de taak van de raad zien. Ik kijk erg uit naar de beschouwingen van de Minister op dat punt en ik hoor ook nog graag een nadere toelichting van collega Van Thijn.

Ik verzoek hun daarbij ook de volgende suggestie te willen betrekken. Zou het geen verbetering betekenen, in de wetstekst ook de coördinerend Minister voor de verkeersveiligheid op te voeren? Dat zou bij voorbeeld kunnen door de toevoeging aan artikel 1 van de woorden: de coördinerend Minister voor de verkeersveiligheid. Ik heb ook even gekeken naar het rapport van de commissie-Vonhoff.

Naar mijn mening ontstaan er wat dat betreft geen moeilijkheden. Het gaat mij er vooral om, het belang van de coördinerend Minister voor de verkeersveiligheid te markeren en te benadrukken. Wat ligt er dan meer voor

Cornelissen

de hand dan het ding, of beter gezegd de man, of de vrouw ook maar bij de naam te noemen en in de wetstekst op te nemen?

□

Minister Tuijnman: Mijnheer de Voorzitter! Ik spreek er mijn vreugde over uit dat de instelling van de Raad nu toch nader komt. Ik ben het met de heer Cornelissen eens dat opschieten nu geboden is.

De heer Van Thijn dringt erop aan wat ballast, zaken die niet nodig zijn, overboord te zetten. Dat is ook de inhoud van het verhaal van de commissie-Vonhoff. Eenvoud is inderdaad het kenmerk van het ware. Op dat punt kunnen wij elkaar vinden.

Ik vind de amendementen toch jammer en wel om de volgende redenen. De Minister van Verkeer en Waterstaat is een van de acht kernministers, met de uitzondering dat hij ook nog coördinerend minister is. In mijn gedachte moet deze Raad daarom functioneren voor acht ministeries, die op de een of andere wijze bezig zijn met de verkeersveiligheid. Hun manier van bezig zijn met de verkeersveiligheid behoort tot hun primaire bevoegdheden.

Ik denk in dit verband aan het vervolgingsbeleid, aan het verkeersonderwijs bij het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, en aan de relatie tussen de verkeersveiligheid en het ministerie van Volksgezondheid. Zo heb ik enige tijd geleden de Minister van Volksgezondheid gevraagd voor mij aan de Raad voor de Volksgezondheid een advies te vragen over de relatie tussen het gebruik van drugs en alcohol en het verkeer.

Hiermee wil ik duidelijk maken dat de coördinerend minister voor de verkeersveiligheid echt niet alleen moet afwachten. Het verkeer zowel van als naar de raad loopt nu eenmaal langs de minister van Verkeer en Waterstaat. Dat behoort tot zijn coördinerende taak. Coördinerend ministerschap betekent echter niet een dirigerend ministerschap. Er zijn situaties die exclusief liggen op het terrein van een andere minister, maar waar je, als coördinerend minister, graag bij betrokken wil worden. Die mogelijkheid wordt nu uit de wet weggepoetst.

Een aantal leden van de Kamer weet dat het nogal wat moeite heeft gekost om tot de samenwerking van de kernministeries te komen. Het heeft eigenlijk zelfs wat te lang geduurd. Wij zijn echter geslaagd. Het vindt zijn weerklank in het feit dat men in de memories van toelichting van de verschillende

ministeries nu ook een paragraaf over de verkeersveiligheid kan aantreffen. Dat vind ik erg belangrijk.

Ik wil in elk geval voorkomen dat wij, door deze goed bedoelde pogingen om mijn positie te versterken, in een situatie komen waarin de relatie tussen andere ministeries en de Raad discutabel wordt gesteld, vanwege de specifieke verantwoordelijkheden van de betrokken ministeries. In mijn gedachtengang kan het allemaal best. Formeel komen wij een heel eind. Wat voor bezwaar is er echter tegen om dit ook in de wet vast te leggen.

De heer Van Thijn was wat raillerend in zijn betoog en dat kan ik wel waarderen. Ik wijs hem er echter op dat de formule 'en Onze Ministers die het mede aangaat' in de wetgevingstechniek niet nieuw is. In de wet tot instelling van de Emancipatieraad, die nog pas geleden door de Kamer is aangenomen, wordt uitdrukkelijk gesproken over 'de Minister die het aangaat'.

Er zijn afspraken gemaakt en er is een goede samenwerking. Ik verzoek de Kamer de wetstekst op dit punt te handhaven.

De heer De Beer (VVD): De Minister heeft het amendement beoordeeld vanuit het standpunt van de coördinerend Minister. Wil de Minister nog ingaan op de argumenten van de heer Cornelissen ter zake van de positie van de Raad, als het amendement wordt aanvaard?

Minister Tuijnman: De raad is echt wel in staat een advies te geven; hij hoeft dit alleen niet meer via de coördinerend Minister te doen. Er is een direct verband tussen de Raad en degenen, die een advies willen hebben. In de Centrale commissie voor de verkeersveiligheid vindt vooroverleg plaats; hier is sprake van interdepartementaal niveau. Ik weet niet hoe een toekomstige raad hierover zal denken, maar met deze raad heb ik geen enkel probleem. Het zelfde geldt voor de betrokken Ministers.

De heer Cornelissen (CDA): Licht, als men de betrokken bewindslieden wegpoetst, niet de conclusie voor de hand, dat die Ministers kunnen zeggen: Wat hebben wij met die raad te maken?

Minister Tuijnman: Formeel is die situatie denkbaar. Ik zie het niet gebeuren. Ik zou het overigens bijzonder betreuren, indien dit gebeurde. Via contacten met andere gremia kan dit worden voorkomen. Waarom zouden wij die realiteit niet in de wet vastleggen?

De positie van de Minister van Verkeer en Waterstaat wordt er bepaald

niet door aangetast. Hij heeft te maken met een werkbare samenwerkingsvorm.

Wat het amendement van de heer Cornelissen betreft, merk ik op, dat ik daar niet wakker van lig. Ik laat de beslissing aan de Kamer over.

Wat de toevoeging aan artikel 1 betreft, wil ik niet zeggen, dat van optisch bedrog sprake is. De coördinerend Minister komt in ieder geval nog ergens om de hoek kijken. Dat is dan een pleister op de wonde.

□

De heer Van Thijn (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de Minister geen slapeloze nachten bezorgen; mijn fractie kan zich akkoord verklaren met het amendement van de heer Cornelissen.

Wat mijn amendementen betreft, heeft de Minister erop gewezen, dat er niets nieuws onder de zon is. Er zijn tal van wettelijke precedentes. Gewezen werd op de Emancipatieraad. Het verkeer tussen de departementen is, aldus de Minister, in overeenstemming met de wetstekst. Hij sprak over een realiteit. Waarom zou die realiteit dan niet in de wet kunnen worden neergelegd, zo vroeg de Minister zich af. Ik wijs erop, dat die realiteit niet houdbaar is. Het rapport van de commissie-Vonhoff is als een bom ingeslagen. Op niet mis te verstane wijze is een problematiek aan de orde gesteld – de coördinatie – die wij al vele jaren in de Kamer in verband met de verkeersveiligheid hebben besproken.

Wij hebben uitgesproken dat die coördinatie monnikenwerk is en zeer vertragend werkt, dat alle betrokken departementen via de individuele verantwoordelijkheid van hun ministers als kloeken op hun eieren zitten en dat een slagvaardig beleid op deze wijze uiterst moeizaam is te ontwikkelen. De commissie-Vonhoff heeft allerlei nieuwe suggesties gedaan om in die situatie verbetering te brengen. Ik ben van mening dat wij bij het eerste het beste wetsontwerp dat na de verschijning van dit belangwekkende rapport ahangig wordt gemaakt daarmee reeds rekening moeten houden, niet om die suggesties in het wetsontwerp te propen bij overval, maar om de toekomstige discussie over hoe het beter zou kunnen niet te blokkeren.

Wat is de essentie van de discussie over het coördinerend ministerschap in het rapport van de commissie-Vonhoff? Duidelijk wordt gemaakt dat een volstrekte inflatie is opgetreden. Er zijn maar liefst 69 coördinerende bewindslieden. Deze Minister is er een uit vielen. Elke minister vertegenwoordigt in

Van Thijn

zichzelf al verschillende coördinerende ministers.

Dat is echter het ergste niet. Het ergste is, dat een coördinerende minister geen wezenlijke bevoegdheden heeft op het terrein van zijn collega's. Dat is hier aan de orde. Elke coördinerende minister kan zijn coördinerende rol slechts vervullen met inachtneming van de eigen verantwoordelijkheid van zijn collega's. Dat betekent op het terrein van de verkeersveiligheid dat het acht jaar heeft geduurd voordat bij voorbeeld de Minister van Onderwijs en Wetenschappen bereid bleek – de Minister knikt – zichzelf te erkennen als kernminister in het kader van het coördinerende overleg tussen de bewindslieden.

Met pijn en moeite is nu bereikt dat de coördinerende minister zijn zeven collega's eens per jaar om de tafel weet te krijgen. Het is een moeizame geschiedenis. De commissie-Vonhoff vertelt echt geen sprookjes. Ik denk dat het noodzakelijk zal zijn, in het licht van de komende formatie – wie daarbij dan ook betrokken is – de voorstellen van de commissie-Vonhoff serieus te nemen en na te gaan of er wegen en middelen zijn om de positie van ministers die in het bijzonder zijn belast met taken op een terrein met een hoge beleidsprioriteit die verschillende departementen bestrijken, te verbeteren door deze ministers meer armslag en bevoegdheden te geven.

Daarbij zou men kunnen denken aan een integrerend minister. Ik zie daarin niet veel. Men zou ook kunnen denken aan een projectminister. Ik wil dergelijke gedachten nu niet uitwerken, maar de bedoeling is om, gezien het grote belang dat wij hechten aan een slagvaardig verkeersveiligheidsbeleid, de positie van de Minister van Verkeer en Waterstaat daarbij te versterken en een discussie daarover niet bij aanneming van dit wetsontwerp bij voorbaat te blokkeren door een onnodige codificatie van de bestaande situatie.

Daarom voel ik er ook weinig voor – de heer Cornelissen stelde mij hierover een vraag – de coördinerende minister voor de verkeersveiligheid afzonderlijk in dit wetsontwerp te vermelden. Ik sluit niet uit dat wij naar een heel ander soort coördinerend minister-schap gaan, dat integrerend minister-schap, projectministerschap of wat dan ook gaat heten.

Mijnheer de Voorzitter! Waarover wij nu spreken, is niet deze problematiek, maar de instelling en de werkwijze van een Raad voor de Verkeersveiligheid. Wordt een en ander door

aanneming van mijn amendement aangetast?

Ik dacht het niet. Ik wijs er met grote nadruk op, dat deze Raad voor de Verkeersveiligheid tot taak heeft te adviseren aan een ieder die het maar horen en weten wil – het zijn openbare rapporten, die ook naar de Kamer gaan – over de hoofdlijnen van het verkeersveiligheidsbeleid. Daaronder vallen ook het verkeersonderwijs op de scholen, de hulpverlening aan verkeersslachtoffers en het vervolgingsbeleid. Bovendien heeft deze Kamer bij motie-Cornelissen uitgesproken, dat het wenselijk is dat er een nationaal samenhangend verkeersveiligheidsplan op tafel komt.

In de schriftelijke gedachtenwisseling hebben wij dat de Minister gevraagd. Hij heeft toegezegd daarbij de raad te betrekken. Dat gaat dus om het hele brede terrein van de verkeersveiligheid dat in het bijzonder door de Minister van Verkeer en Waterstaat wordt gecoördineerd. Mocht er dan nog iets ontbreken aan de opdrachten die aan de raad worden verstrekt, dan kan de raad eigener beweging de witte plekken invullen.

Ik meen dat op geen enkele wijze de positie en de armslag van de raad bij zijn advisering door mijn amendementen in het geding worden gebracht. Ik sluit mij overigens aan bij de opmerkingen van de heer Cornelissen over de wenselijkheid van een betere bestaffing van deze raad, die een vrij belangrijke taak in zijn schoot geworpen krijgt.

De heer **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister voor zijn antwoord en zijn toezegging op het punt van het door mij ingediende amendement.

Wil de Minister nog eens ingaan op de bestaffing van de raad? Vindt de Minister het niet een beetje aan de krappe kant voor zo'n raad, waarvan wij met zijn allen iets willen maken, waaraan wij body willen geven en die te maken heeft met niet minder dan acht departementen, om het werk te laten doen door één secretaris en één secretaresse?

Mag worden aangenomen dat de raad een beetje vlot en zelfstandig kan beschikken over het op een bepaald ogenblik op de begroting uitgetrokken budget? Als de raad bepaalde uitgaven nodig oordeelt, kan hij daartoe dan vlot overgaan?

Ik kom nu tot het schrappen door de collega's Van Thijn en Van de Ven. Ik dank collega Van Thijn voor zijn nadere toelichting. Er bestaat absoluut

geen verschil van mening tussen collega Van Thijn en mij over de wenselijkheid om de coördinerende minister voor de verkeersveiligheid alle kansen te geven om die positie verder te versterken. Mijn twijfel is of men dit met het desbetreffende amendement bereikt. Ik wil dit met een voorbeeld toelichten, waarvoor ik artikel 10 bij de kop pak. Als mijn amendement wordt overgenomen of aangenomen luidt dat bij aanneming van het amendement van Thijn/van der Ven: 'Onze Minister draagt er zorg voor, dat de Raad op de hoogte wordt gehouden van het beleid ten aanzien van de verkeersveiligheid.'

'Onze Minister' is dan de Minister van Verkeer en Waterstaat. Als men het amendement-Van Thijn en van de Ven niet volgt, komt er te staan 'Onze Minister en Onze Ministers die het mede aangaat dragen er zorg voor, dat de Raad op de hoogte wordt gehouden van het beleid ten aanzien van de verkeersveiligheid.'

Het lijkt mij dat de kans, dat bij voorbeeld een minister van Onderwijs en Wetenschappen en een minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne inderdaad een actief beleid voeren om de informatie vlot te verstrekken, groter is als zij ook met zoveel woorden in de wetstekst worden genoemd. Als men hen schrapt, dan zie ik niet in dat dit bijdraagt tot een grotere bereidheid om een actiever beleid te voeren bij de verschillende ministers om een actiever beleid te voeren.

Wij verschillen echter niet over de doelstelling en ik zeg collega Van Thijn toe een en ander nog eens rustig na te lezen en zorgvuldig te overwegen.

Minister **Tuijnman**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Thijn gaat er bij voorbaat al vanuit dat de aanbevelingen van de commissie-Vonhoff zullen worden gerealiseerd. Ik wil erop wijzen dat op sommige ministeries de schappen doorbuigen van de rapporten die in het verleden zijn gemaakt om tot dit soort zaken te komen.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Het is een misverstand te menen dat ik ervan uitga dat alle aanbevelingen van de commissie-Vonhoff zullen worden gevolgd. Ik heb gesproken over het buitengewoon schrijnende beeld dat de commissie werpt op de huidige verkering tussen en binnen de departementen. De gang van zaken in de afgelopen 12 jaar om tot een gecoördineerd veiligheidsbeleid te komen is één van de meest schrijnende voorbeelden daarvan. Ik denk dat niemand deze analyse kan bestrijden.

Tuijnman

Minister **Tuijnman**: Op deze manier loop je het gevaar dat je met de knollen de pot in gaat! Wat betreft het coördinerend ministerschap ben ik gelukkig slechts matig bedeed, maar toch wil ik opmerken dat men zich niet al teveel moet richten op die verkokering. De laatste jaren hebben wij hard gewerkt om die ontwikkeling in een andere richting om te buigen.

Vandaar dat niet alleen op ministerieel maar ook op ambtelijk niveau een veel breder terrein wordt bestreken. Het aantrekkelijke van de voorgestelde wetstekst is, dat er sprake is van een tweerichtingenverkeer tussen de Raad en 8 ministeries. Als dat zou verdwijnen, zou ik het een verschraling vinden. De mogelijkheid dat de Minister van Verkeer en Waterstaat, die met de coördinatie is belast, door een zijdeur afgaat wordt vermeden door het namelijk via deze minister leiden. Hij zit er dus altijd tussen.

Er wordt wat dan betreft wel gesproken over een verplichting, maar de praktijk des levens zal anders zijn. Artikel 10 plus de door de heer Cornelissen voorgestelde wijziging zal aldus in de praktijk werken.

De heer Van Thijn sprak over monnikenwerk; dat was het inderdaad maar die periode hebben wij nu gehad. Het is niet zo, dat iedereen als een kloek op de eieren zit; in het algemeen kan gezegd worden dat het goed werkt. Ik meen niet dat er sprake is van een devaluerend coördinerend ministerschap. Ik zie niet in hoe in de Nederlandse verhoudingen een coördinerend bewindsman dirigerend zou kunnen werken. Als het voorstel van de heer Van Thijn wordt gevolgd, zie ik gebeuren dat ik het niet waar kan maken. De positie van de Raad wordt in essentie niet aangetast.

Er is wel degelijk sprake van verschil in werken. Advies geven kan altijd; advies vragen is een tweede punt. Ik sta daar in wezen buiten. Wel kan ik proberen een en ander aan te zwengelen. Ik wees al op het verzoek dat ik tot de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne richtte om op bepaalde onderdelen van de verkeersveiligheid de Raad voor de Volksgezondheid om advies te vragen.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Ik neem aan dat uw collega van Volksgezondheid positief heeft gereageerd op dat verzoek.

Minister **Tuijnman**: Jawel.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Zou hij hebben geweigerd als dit niet wettelijk zou

zijn voorgeschreven? Liggen de verhoudingen in een kabinet zo? Is dat de praktijk van het leven?

Minister **Tuijnman**: Die verhoudingen zijn van zo'n aard dat ik ermee kan leven. Er kunnen zich altijd situaties voordoen waarbij de vraag rijst of de coördinerend minister zich ermee moet bemoeien. Ik wijs op het vervolgingsbeleid en bepaalde straffen die opgelegd kunnen worden. Zou Justitie het op prijs stellen als de Minister van Verkeer en Waterstaat op dit gebied gaat penetreren?

De heer **Van Thijn** (PvdA): Alle voorbeelden die u geeft – en ook het voorbeeld dat de heer Cornelissen op tafel heeft gelegd – duiden op de doorgeschoten verkokering bij de rijksoverheid. Hiermee is geen enkel belang gediend. Wij heffen dat niet bij wetstekst op. Mijn suggesties zijn erop gericht om door een discussie in de toekomst, de huidige situatie – waarin onvoldoende wordt gefunctioneerd – te codificeren. Dat blijft de kern.

Minister **Tuijnman**: Ik krijg er toch moeite mee dat dit wetsontwerp aangegrepen wordt om een verderliggend doel wat meer reliëf te geven.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Het wordt niet toevallig aangegrepen. Wij hebben twaalf jaar gediscussieerd over de aanpak van een slagvaardig verkeersveiligheidsbeleid. U hebt daar ook een zeer belangrijke bijdrage aan gegeven. Dit is een schoolvoorbeeld van de meer algemene problematiek die de commissie-Vonhoff terecht aan de orde stelde.

Minister **Tuijnman**: Ja, ik zit in een 'rijdende trein'.

De heer **Van Thijn** (PvdA): U bent bijna aan het eindstation.

Minister **Tuijnman**: Ik kan blijkbaar de heer Van Thijn niet overtuigen. Ik moet dit punt nog eens met een aantal collega's bespreken.

Er zijn nog vragen gesteld over het budget en de ruimte. Het gaat om de ruimte die hiervoor binnen de Comptabiliteitswet bestaat. Wij zullen ervoor zorgen dat dit geen loze zaak wordt. De Raad zal bijstand krijgen van het ministerie op het gebied van technische zaken. Wij hebben hier echter te maken met een eerste aanzet. Ik hoop werkelijk dat deze Raad zich zelf kan waarmaken en daar is een bemanning voor nodig.

De heer **Cornelissen** (CDA): Vindt de Minister één secretaris en één secretaresse ook niet aan de krappe kant?

Minister **Tuijnman**: Het hangt ervan af hoe een en ander in de praktijk zal werken. Er is al een formatieplaats voor een adjunct-secretaris in bespreking. Ik ken echter de voorzitter van de Raad en dat is bepaald geen figuur dat met de handen over elkaar gaat zitten.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De behandeling van het wetsontwerp wordt geschorst.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **De vaststelling van het recht van aan onderwijsinstellingen verbonden exploitatiepersoneel op een uitkering bij vervroegde uittreding (Wet vervroegd uittreden exploitatiepersoneel onderwijs) (16 558)**.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Worrell** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dat mijn fractie toch het woord wil voeren – ondanks het feit dat wij hebben afgezien van een schriftelijke voorbereiding van dit wetsontwerp – komt voort uit het gegeven dat wij aan snelle behandeling van dit wetsontwerp hebben willen meewerken, gelet op het belang voor het betrokken exploitatiepersoneel in het bijzonder onderwijs.

Wij zijn er uiterst verheugd over dat de Minister – mede op grond van ons voorstel voor een VUT-regeling voor deze groep niet-onderwijzend personeel, gedaan bij de behandeling van de begroting voor Onderwijs en Wetenschappen voor 1980 – op zo'n snelle wijze heeft gereageerd door het indienen van dit wetsvoorstel. De Minister zal begrijpen dat mijn fractie bijzonder verheugd is over deze handelwijze. Toch zijn er bij ons nog enige vragen gerezen over de zojuist genoemde begrotingsbehandeling.

Daarbij gaat het vooral om de rechtspositieregeling van het exploitatiepersoneel. In de zoëven genoemde begrotingsbehandeling hebben wij daarover met de Minister van gedachten gewisseld. In antwoord op onze vragen stelde de Minister destijds dat een en ander niet per 1 augustus 1980 zou kunnen ingaan. In samenwerking met de personeelsorganisaties en de besturenbonden was echter een tijdschema opgezet waarin men uitging van 1 januari 1981 als datum waarop de harmonisatie in werking moest treden.

Alle betrokken partijen streefden ernaar, die datum te halen. Ook werd ge-

Minister Pais van Onderwijs en Wetenschappen

zocht naar mogelijkheden om – zo lang de harmonisatie nog niet tot stand was gekomen – de VUT-regeling voor het exploitatiepersoneel van toepassing te doen zijn. Deze opmerkingen maakte de Minister op 22 november 1979. Ik verwijs daarvoor naar blz. 462 van de Handelingen van die datum.

Eén belofte is dus vervuld; de andere nog niet. Mijn fractie hecht er waarde aan, de Minister te vragen hoever deze zaak is gevorderd, gelet op het feit dat in het bijzonder ten behoeve van het exploitatiepersoneel de nodige maatregelen zouden moeten worden genomen.

Wij hebben een brief ontvangen van de VVNO. Deze brief ging vooral over het exploitatiepersoneel. Uit het destijds uitgebrachte CAT-rapport zijn nogal wat knelpunten naar voren gekomen ten aanzien van de functie van de amanuensis in het HBO en de functie van de werkmeester. Die problematiek bestaat nu al een aantal jaren.

Er zijn onderzoeken gepleegd. Eigenlijk gaat het in dezen ook om het eindoordeel van de Minister en om een regelgeving, ten einde een einde te maken aan de ongelijke positie waarin dit personeel zich bevindt. Wij vernemen graag van de Minister in hoeverre hij bereid is, ook dit probleem in de beschouwingen te betrekken.

In het wetsontwerp stelt de Minister voor, de ingangsdatum met terugwer-

kende kracht te bepalen op 1 januari 1980. Dat zou kunnen betekenen dat nu reeds mensen gebruik maken van de VUT-regeling. Is dat juist? Dit lijkt mij een beetje op gespannen voet staan met het ingediende wetsvoorstel. Wanneer het juist is, om hoeveel mensen gaat het dan? Op welke wijze is hierin voorzien in de interim-periode, dus in de periode tot het moment dat deze wet in het Staatsblad is verschenen?

Wij nemen graag het advies van de Raad van State over – samen met de Minister, naar ik aanneem – om in het vervolg het woord 'exploitatiepersoneel' te vervangen door een wat aardiger term voor deze mensen die wel degelijk zeer hard werken. Een nieuwe regeling komt er per slot van rekening binnenkort.

□

Minister Pais: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de heer Worrell voor zijn vriendelijke woorden, gesproken naar aanleiding van het ingediende voorstel. *Inderdaad hechten de Regering, de regeringspartijen en alle andere partijen in de Kamer veel aan deze materie; wij zijn er dankbaar voor dat het voorstel tot stand kon worden gebracht.*

Over de ontwerp-algemene maatregel van bestuur wordt op dit ogenblik nog overleg gevoerd met de personeelsorganisaties en de besturenbonden. Dit overleg moet op 1 april aanstaande zijn afgerond. Het ligt in mijn

voornemen, hierna de regelingen met terugwerkende kracht tot 1 januari 1981 in werking te laten treden. Ik zal niet uitvoerig ingaan op de knelpunten die nog worden besproken. Het gaat hierbij om zaken die samenhangen met overgangsrecht, formatieregeling, salariering enzovoorts.

Het onderzoek ter zake van de amanuensis in het middelbare technische onderwijs is nog niet geheel afgerond. Zodra dit het geval is, wordt de functie gewaardeerd of herwaardeerd. Hierna zal overleg plaatsvinden in de afdeling 5 van de bijzondere commissie. Omdat wij aan deze zaak veel waarde toekennen, hebben wij middelen gereserveerd om eventuele herwaardering van de functie te kunnen betalen.

Ik hoop dat deze zaak binnen niet al te lange tijd kan worden afgerond, want ik ben met de heer Worrell van mening dat zij na vele jaren eindelijk tot een oplossing behoort te worden gebracht.

De heer Worrell (PvdA): Ter voorkoming van een tweede termijn vraag ik de Minister of hij niet bedoelt dat het onderzoek is afgerond, maar dat hij nog steeds naar het geld zoekt.

Minister Pais: De grenzen tussen zoeken en onderzoeken zijn vaak vloeiend. Wij zijn in ieder geval bezig met het onderzoek naar de mogelijkheden.

De heer Worrell (PvdA): De financiële.

Minister Pais: Op de technische vragen van de heer Worrell over de VUT-regeling kan ik op dit ogenblik niet antwoorden, omdat ik hierover weinig kwantitatieve gegevens tot mijn beschikking heb. Ik zal deze laten onderzoeken en het resultaat schriftelijk aan de vaste kamercommissie meedelen.

Ik kan mij voorstellen dat het tijd wordt, voor het exploitatiepersoneel een benaming te kiezen die meer recht doet wedervaren dan deze van oudsher overgeleverde benaming. Ik houd mij zeer aanbevolen voor constructieve suggesties. Als ik deze opmerking aan het adres van de heer Worrell maak, weet ik dat ik haar niet tevergeefs maak.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De Voorzitter: Ik merk op, dat in de derde alinea van het formulier van afkondiging in plaats van 'hebben genomen' moet worden gelezen: genomen hebben..

Deze verbetering zal worden aangebracht.

Na het publikatie- en uitvoeringsbevel moet worden toegevoegd:

Voorzitter

Gegeven

De Minister van Onderwijs en Wetenschappen,

De Minister van Landbouw en Visserij,

Ook deze verbetering zal worden aangebracht.

Het wetsontwerp wordt na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt van 12.15 uur tot 13.00 uur geschorst.

De Voorzitter: De ingekomen stukken staan op een lijst, die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik ook voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van deze vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Het Presidium heeft met eenparigheid van stemmen besloten, te stellen in handen van de vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen het wetsontwerp Machtiging tot oprichting van de Stichting Opbouw Open Universiteit (16 628).

Regeling van werkzaamheden

De Voorzitter: Ik stel voor, aan de reeds geagendeerde stemmen op dinsdag 24 februari a.s. toe te voegen de stemmen over de tijdens de uitgebreide vergadering van de vaste Commissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening over de Nota Huurbeleid in 1981 (16 550) voorgestelde moties.

Ik stel voor, aan de orde te stellen in de vergaderingen van 3, 4 en 5 maart a.s. de gezamenlijke behandeling van:

Wetsontwerp nadere wijziging van de Algemene Kinderbijslagwet (aanschaffing recht op kinderbijslag voor partieel leerplichtige kinderen) (16 534)¹;

Wetsontwerp nadere wijziging van de Werkloosheidswet en enige andere wetten (opneming in de Werkloosheidswet van werknemers in de zin van de Wet Sociale Werkvoorziening) (16 527)¹;

Wetsontwerp nadere wijziging van de Werkloosheidswet en de Wet Werkloosheidsvoorziening (Wijziging van het aantal dagen werken, vereist voor het recht op uitkering) (16 542)¹;

Hoofdstuk XIII (Economische Zaken) van de rijksbegroting voor 1981 (niet vóór 4 maart) (16 400-XIII);

Wetsontwerp tijdelijke voorzieningen met betrekking tot de bekostiging van de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector. (16 505)¹;

de Brief van de Staatssecretaris en de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk over de Stichting de Ombudsman (16 400-XVI, nr. 95).

Ik stel voor, de spreektijd hierbij vast te stellen op 5 minuten per fractie.

Ik stel voor, in verband met de behandeling van de wetsontwerpen 16 534, 16 527 en 16 542 in de Eerste Kamer de stemmingen in de vergadering van donderdag 5 maart te doen plaatsvinden.

Overeenkomstig de voorstellen van de Voorzitter wordt besloten.

De Voorzitter: Ik bepaal, dat de volgende uitgebreide commissievergadering zal worden gehouden op maandag 9 maart 1981:

van de vaste Commissie voor het Wetenschapsbeleid over de maatschappelijke gevolgen van de micro-elektronica (16 407) voortzetting en over de Nota financieringsherstructurering TNO (16 281). van 10.15 tot uiterlijk 18.00 uur.

Ik bepaal, tenzij één lid der Kamer zich hiertegen verzet, dat een uitgebreide vergadering van de vaste Commissie voor Economische Zaken over het RRR-rapport over plaats en toekomst van de Nederlandse Industrie (16 513) zal plaatsvinden op woensdag 11 maart 1981 van 10.15 tot uiterlijk 13.30 uur.

Ik geef het woord aan mevrouw Epema-Brugman, die het heeft gevraagd.

Mevrouw Epema-Brugman (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Namens de vaste Commissie voor Economische Zaken richt ik het verzoek tot u, op de agenda van aanstaande dinsdag de brief van de Minister van Economische Zaken aangaande de NSM te zetten. De commissie meent dat daarbij per fractie een spreektijd zou moeten worden gegeven van 15 minuten, waaraan men zich zal houden, en dat niet later dan aanstaande donderdag over eventueel in te dienen moties zou moeten worden gestemd.

De Voorzitter: Ik stel voor, dat debat aanstaande dinsdag te houden met een spreektijd van tien minuten per fractie.

Mevrouw Epema-Brugman (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Daarmee be-

¹ Indien de voorbereiding zal zijn voltooid.

reikt u dat wij gaan overvragen. Wij hebben ons zelf al op het minimum gezet omdat wij een realistisch voorstel wilden doen. Het is geen 'commissiehandel'.

De Voorzitter: Het is niet realistisch, een voorstel voor een spreektijd van 15 minuten te doen, want de week zit al vol met het werkgelegenheidsdebat, de begroting van Onderwijs en Wetenschappen en het wetenschapsbeleid. Daarom is het alleen maar realistisch van mij, een spreektijd van tien minuten te noemen.

De heer **Bakker (CPN):** Mijnheer de Voorzitter! Ik ondersteun graag het voorstel van mevrouw Epema over de spreektijden. Het kan nooit zo veel uitmaken. Ik wijs erop dat het hierbij om een buitengewoon onderwerp gaat, namelijk om het voortbestaan van de NSM. Beide commissies zijn hierover zeer intensief bezig geweest. De gedachtenwisseling met de Minister is echter nog onvoldoende geweest. Het is echt noodzakelijk, het niet op een hibbel en een dribbel af te werken maar daarover serieus te kunnen spreken. Zo belangrijk is het namelijk.

De Voorzitter: Aangezien twee leden uit de Kamer voorstellen de spreektijd te bepalen op 15 minuten en niemand iets anders voorstelt, voelt de Voorzitter er niets voor tegen de bierkaai te vechten en neemt hij het voorstel over. Dit betekent dat de behandeling van de begroting van Onderwijs die week niet afkomt. Aangezien de Minister daarna in het buitenland verblijft, zal de begroting van Onderwijs op zijn vroegst op 12 maart kunnen worden afgehandeld.

De heer **Waltmans (PPR):** Daar heb ik op mijn beurt weer groot bezwaar tegen.

De Voorzitter: Ah, eindelijk!

De heer **Waltmans (PPR):** Mijn bezwaar richt zich nooit tegen een redelijk voorstel van een collega om 15 minuten te spreken over een onderwerp. Neen, mijn bezwaar is dat de Minister van Onderwijs naar het buitenland gaat – hij is geen Minister van Buitenlandse Zaken – op een moment dat hij in de Kamer gewent is. Ik vind dat ook bewindslieden er rekening mee moeten houden dat zij op zulke momenten hier aanwezig dienen te zijn. De behandeling van de begroting is niet uitgesteld door de Kamer, maar door de activiteiten en non-activiteiten van de Minister zelf en van de Regering zelf. Je kunt het dan niet maken, de begrotingsbehandeling over een buitenlandse reis heen te tillen.

Voorzitter

De **Voorzitter**: Dat hoeft ook inderdaad niet, als de Kamer zo verstandig is om 10 minuten per spreker voor het NSM-debat uit te trekken.

De heer **Bakker** (CPN): Wat maakt dat nu uit?

De **Voorzitter**: Dat maakt heel wat uit; 15 minuten of 10 minuten maakt in totaal, inclusief tweede termijn en Regering, anderhalf uur uit. Dat is de ervaring.

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Ook als er niet zoveel geïnterrumpeerd wordt?

De **Voorzitter**: Wil de Kamer afspreken, geen interrupties toe te staan in dat debat? Ik hoor van verschillende kanten 'Nee' zeggen. Dat had ik al gedacht.

De heer **Waltmans** (PPR): Als u mij zo voor het blok zet, stel ik voor een spreektijd van 10 minuten te handhaven.

De heer **Rietkerk** (VVD): Misschien is er toch nog een oplossing voor te vinden, mijnheer de Voorzitter. Het zijn allemaal belangrijke zaken en uw argumenten zijn zeer relevant. Als wij van mening zijn dat de NSM dinsdag die behandeling behoeft, doet u er wellicht goed aan enige opheffing van de grens van elf uur voor dinsdagavond voor te stellen.

De **Voorzitter**: Ik pieker er niet over!

De heer **Rietkerk** (VVD): Als u er niet over piekert, kan ik er een voorstel over doen...

De **Voorzitter**: Ik laat het personeel niet over de kop werken.

De heer **Rietkerk** (VVD): Dit is een zaak die heel belangrijk is. En als u dan zelf zegt dat wij met de hele begrotingsbehandeling in moeilijkheden komen, vind ik dat wij die belangen best tegen elkaar kunnen afwegen. Uw reactie, dat u er niet over piekert, vind ik wel zeer overtrokken. Het is best te bespreken.

De **Voorzitter**: Dat weet de Kamer al maanden van mij. Als wij er eenmaal aan beginnen, is het einde zoek. De stenografen moeten behoorlijk kunnen slapen. Zo is dat.

De heer **Rietkerk** (VVD): Ja zeker, maar dat zal niet één keer van één uur afhangen.

De **Voorzitter**: Alle fracties krijgen waarschijnlijk morgen een brief over datgene, wat men nog voor de verkiezingen wil afdoen. Het lijkt mij uitge-

sloten dat alles wat men wil nog voor de verkiezingen afkomt. Elke keer dat er een nieuw onderwerp bijkomt – en natuurlijk is dit een belangrijk onderwerp –, worden de tijdsproblemen groter.

De heer **Waltmans** is de enige die de Voorzitter steunt. Ik stel dan maar voor, er 15 minuten van te maken. Dan zien wij wel wat er met de begroting van Onderwijs gebeurt.

De heer **Rietkerk** (VVD): Ik vind niet dat daarmee nu al wordt besloten, dat de begroting van Onderwijs niet wordt afgehandeld.

De **Voorzitter**: Natuurlijk niet. Ik heb alleen in het vooruitzicht gesteld dat de behandeling niet af komt. Dat zie ik aankomen. Uiteraard zal ik het daarheen leiden, dat Onderwijs-puur voorrang heeft. Het onderdeel Wetenschapsbeleid kan eventueel een week overstaan, omdat Minister Van Trier dan wél in het land is, maar ik heb er een hard hoofd in.

Ik constateer dat de Kamer ermee akkoord gaat, de spreektijd te bepalen op ten hoogste 15 minuten per spreker.

Het woord is aan de heer **Brinkhorst**, die het heeft gevraagd.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter: Twee en een halve week geleden heeft de Kamer een motie aangenomen inzake het al dan niet doorgaan van een exportvergunning in de zaak Taiwan. Ik heb er alle begrip voor dat het kabinet tijd nodig heeft om tot een eindoordeel te komen over de wijze, waarop uitvoering aan de motie wordt gegeven. Het lijkt mij toch wel belangrijk, nu er ongeveer twee en een halve week verlopen is, u te vragen het kabinet te verzoeken op een zodanig tijdstip mededeling te doen van de wijze waarop uitvoering aan de motie zal worden gegeven, dat wij daarover dinsdag de beschikking hebben.

De **Voorzitter**: Ik zal dat graag doen.

Aangezien staatssecretaris De Graaf nog niet aanwezig is – dat kan over 15 à 20 minuten wél het geval zijn – gaan wij eerst verder met de gemeentelijke herindeling Zuid-Limburg.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Gemeentelijke herindeling van Zuid-Limburg (15 521)** en van de motie-Castricum c.s. over werkgelegenheidsaspecten bij de herindeling van Zuid-Limburg (15 521, nr. 33).

De algemene beraadslaging wordt hervat.

Minister **Wiegel**: Mijnheer de Voorzitter! Ik had net een gesprek met mijn collega van Onderwijs en Wetenschappen over artikel 208 van de Grondwet toen deze behandeling er tussendoor kwam. Hij stelde mij voor in Zuid-Limburg maar 208 gemeenten tot stand te brengen, maar dat past toch niet geheel in onze schaalopvattingen over de herindeling in dit gebied.

De heren **Lauxtermann**, **Hennekam** en **Castricum** hebben hun dank uitgesproken voor het werk van de ambtenaren van mijn departement, van andere ministeries en in het Limburgse. Ik breng die dank gaarne aan die ambtenaren over, want er is inderdaad heel wat werk verzet.

De heer **Hennekam** toonde zich tevreden over mijn uiteenzetting van de financiële kant van de zaak. De heer **Brinkhorst** heeft nog een vraag van financiële aard gesteld. Van verschillende kanten is de indruk gewekt dat financiële redenen doorslaggevend zouden zijn bij de beoordeling door de Regering van verschillende amendementen. Ik heb er behoefte aan nog eens heel duidelijk te zeggen dat wij bij deze herindeling met elkaar moeten streven naar wat bestuurlijk wenselijk is.

De financiën brengen dan een randvoorwaardelijke toetsing met zich mee. Het is zeker niet zo dat de financiële argumenten bij het opstellen van de voorstellen zwaarder hebben gewogen dan de bestuurlijke. Het zijn bijkomende argumenten. Gezien echter de bedragen die met het geheel zijn gemoeid zijn het bepaald wel argumenten die gewogen moeten worden.

In dit verband is door diverse afgevaardigden gesproken over de huidige Financiële Verhoudingswet. Ook naar mijn mening is die wet voor verbetering vatbaar. Wij moeten met name aanvoeren op minder inwonergevoeligheid. Wij hebben op dit ogenblik echter te maken met de huidige Financiële Verhoudingswet. Vandaar dat wij bij de berekeningen, die voor de verschillende amendementen moesten worden gemaakt, hebben moeten werken met de bestaande maatstaven van die wet.

De heer **Lauxtermann** heeft in dit verband de aandacht gevraagd voor de positie van centrumgemeenten. Hij heeft er, naar mijn overtuiging terecht op gewezen dat centrumgemeenten vaak een aantal activiteiten en investeringen moeten verrichten waarvan inwoners van omliggende gemeenten gebruik maken en dat misschien zelfs

Wiegel

wel op een koopje. Bij het nader bestuderen van de huidige Financiële Verhoudingswet kan dit zeer wel een rol spelen.

De heer Van der Spek heeft een tweetal amendementen ingediend op de stukken 30 en 31, waarover ik nog niets heb kunnen zeggen, omdat zij nog maar zo kort geleden zijn ingediend.

De geachte afgevaardigde heeft voorgesteld, het aantal raadsleden in de nieuw te vormen gemeenten tijdelijk met vier of acht te vermeerderen. Ik acht dit een ingreep ad hoc. De geachte afgevaardigde de heer Lauxtermann heeft over een ongelukkige ingreep gesproken. Ik ben het daarmee eens. Naar mijn mening is die incidentele ingreep ook niet nodig. Met het normale aantal raadsleden kunnen de bestuurlijke problemen zeer wel worden aangevat. Ik ben bepaald geen voorstander van dit amendement.

Ik ben ook een tegenstander van het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Van der Spek op nr. 31. De gedachte, neergelegd in het amendement, leidt tot het opleggen van binnengemeentelijke decentralisatie. Overigens, waar het de huishouding van de gemeente betreft is dit grondwettelijk onmogelijk. In ieder geval gaat het amendement tegen de decentralisatie-gedachte in.

De geachte afgevaardigde de heer Castricum heeft tezamen met de heren Brinkhorst, Waltmans en Van der Spek een motie ingediend, die de personele kant betreft. In feite wordt ervoor gepleit ambtenaren beneden de 60 jaar – er wordt gesproken over een nader te bepalen leeftijd – de gelegenheid te bieden vrijwillig vervroegd uit te treden. Ik heb toch wel moeite met die motie, omdat daarin de gedachte van de geachte afgevaardigde te stellig wordt verwoord. Niet voor niets is de leeftijd van 60 jaar vermeld.

Dit is al een duidelijke tegemoetkoming aan de oudere ambtenaren. Een en ander spoort ook met wat in het jargon de 'ARGI' heet: Wet algemene regels bij gemeentelijke indeling. Met de centrales van overheidspersoneel is overeenstemming bereikt over die leeftijd van 60 jaar. Het vastleggen van een andere leeftijd gaat mij toch wat te ver. Ik blijf bij mijn toezegging, dat mochten zich bepaalde knelpunten voordoen ik bereid ben daarover met anderen na te denken. Naar mijn mening is dit een redelijke opstelling.

Over de datum van ingang heb ik in eerste termijn al gesproken. Ik meen, dat aan de ingangsdatum niet moet

worden getornd. Het verder uitschrijven van die ingangsdatum is niet nodig en niet gewenst. Het leidt alleen maar tot verdere bestuurlijke onzekerheid. Zuid-Limburg heeft op dit moment behoefte aan zekerheid.

De geachte afgevaardigde de heer Hennekam heeft in het algemeen gedeelte van zijn interventie gesproken over de dialoog, die Kamer en Regering tot nu toe hebben gevoerd. Hij constateerde, dat de Regering zich ten opzichte van een aantal wijzigingsvoorstellen tegemoetkomend heeft opgesteld. De geachte afgevaardigde de heer Waltmans heeft gezegd – ik proefde enige trots in zijn stem – dat zijn fractie zich het verst van het regeringsstandpunt heeft verwijderd. De geachte afgevaardigde zwijgt nu; hij stemt derhalve toe.

De heer **Waltmans** (PPR): Dat is typisch de opvatting van een simpele man, namelijk: als iemand niets zegt, stemt hij ermee in.

Minister **Wiegel**: Het is een heel oud spreekwoord.

De heer **Waltmans** (PPR): Het hangt ervan af hoe groot de onzin is die verkondigd wordt of ik al of niet reageer. Ik heb besloten er niet op te reageren.

Minister **Wiegel**: Dan had u deze interruptie ook niet moeten plaatsen.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Waltmans heeft zich overigens positief uitgelaten over de leeftijdskeuze, die in het voorstel is gemaakt. Ik ben hem daarvoor erkentelijk. Ook de heer Lauxtermann heeft zich met die keuze akkoord verklaard. Ik ben verder de geachte afgevaardigde de heer Waltmans dankbaar voor het feit, dat hij heeft geconstateerd dat op zich zelf positief kan worden gesproken over de evaluatie, die te geleger tijd zal moeten plaatsvinden, namelijk wanneer dit wetsontwerp, eenmaal wet geworden, ook daadwerkelijk gaat functioneren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de geachte afgevaardigde de heer Castricum erkentelijk voor zijn opmerking dat de Regering ook uitvoerig is ingegaan op het door hem gehouden betoog. Hij heeft met name nog eens onderstreept – ik meen dat dit volstrekt terecht is – dat datgene wat wij gisteren en vandaag behandeld hebben respectievelijk behandelen niet zo maar een vrucht is van Haagse wijsheid, maar dat de plannen, die nu ter tafel liggen, die de Regering heeft overgenomen en die de Regering verdedigt, in het gebied zelve zijn gerijpt.

Hij heeft zeer terecht gewezen op de afgewogen arbeid van het college van

gedeputeerde staten. Ik heb mij bij mijn beoordeling van de voorstellen van het college van gedeputeerde staten zeer nadrukkelijk op het standpunt gesteld dat zoveel mogelijk moest worden gezien naar datgene, wat de provinciale, bestuurlijke autoriteiten in de provincie de meest gereede oplossing voor de problemen vinden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de geachte afgevaardigde de heer Evenhuis erkentelijk voor het feit, dat hij uiteindelijk tot de conclusie heeft kunnen komen dat dit wetsvoorstel een uitgebalanceerd voorstel is.

De geachte afgevaardigde de heer Abma heeft nog eens benadrukt de stelling van zijn fractie, dat zoveel mogelijk moet worden gedacht aan het in stand houden van kleine gemeenschappen. Op zich zelf heb ik met deze stelling geen moeite. Ik zeg erbij dat, wanneer grotere gemeenten worden gevormd, dit bepaald er niet toe behoort te leiden dat kleinere, goed functionerende gemeenschappen verloren gaan. Ook in groter gemeentelijk bestuurlijk verband kunnen kleinere gemeenschappen bepaald heel wel functioneren.

Waarom wordt dan toch gekozen voor die grotere gemeentelijke schaal? De Regering is van mening dat, wil de derde bestuurslaag – de gemeentelijke bestuurslaag – een krachtige zijn en willen de gemeenten geen uitholling van hun taken en bevoegdheden, dan een gemeentelijke bestuurlijke schaal van een redelijke omvang nodig is. Juist vanuit overwegingen van decentralisatie en vanuit overwegingen om gemeenten zoveel mogelijk eigen ruimte te laten zijn voorstellen als de onderhavige naar mijn overtuiging bepaald noodzakelijk.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tot wat nadere opmerkingen, die zijn gemaakt over de onderdelen van het wetsvoorstel. De geachte afgevaardigde de heer Hennekam heeft zich akkoord verklaard met de oplossing van het driehoekje in het noorden, om het zo maar eens te zeggen. De geachte afgevaardigde de heer Brinkhorst heeft de balans laten zien tussen de verantwoordelijkheden, die moeten worden genomen vanwege het goed kunnen functioneren van het waterwingebied enerzijds en de industriële problemen anderzijds. Ik denk dat de bestuurlijke oplossing, die is gekozen, beide zaken goed in balans met elkaar kan ondervangen.

Ik heb dus wat dat betreft aan wijziging geen behoefte.

De heer **Castricum** (PvdA): Deze opmerking van de Minister is ook in ba-

Wiegel

lans met de opvattingen van zijn collega van Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Dat leid ik uit dit alles af.

Minister **Wiegel**: Opvattingen van bewindslieden in dit kabinet zijn altijd met elkaar in balans.

De geachte afgevaardigden de heren Hennekam, Brinkhorst, Van der Spek, Castricum en Evenhuis zijn in het kort teruggekomen op de bestuurlijke situatie, leidende tot het antwoord op de vraag, of Beek al of niet een zelfstandige gemeente zal moeten blijven. De heer Hennekam heeft daar als zijn standpunt bij aangetekend dat, als wordt gekomen tot een zelfstandige gemeente Beek, met daarin Spaubeek begrepen en ziende naar het feit dat dan ook het vliegveld in die conceptie bij de gemeente Beek zal blijven, groei van dat vliegveld mogelijk moet zijn.

Ik sta op het standpunt dat de gekozen constructie voor wat betreft de grensleggingen dit bepaald ook mogelijk maakt. Ik heb geen enkele reden om te twifelen aan een juiste en evenwichtig bestuurlijke begeleiding van de vliegveldsituatie in dat gebied door de te vormen gemeente Beek, als de amendering die van de kant van de Kamer op tafel is gelegd ook in het wetsontwerp haar plaats zal vinden.

Ik proef uit de interventies van de geachte afgevaardigden in tweede termijn, dat de meerderheid van de Kamer zich in het antwoord dat ik heb gegeven en waarin ik openingen heb gelaten voor de vorming van de zelfstandige gemeente Beek kan vinden en dat de Kamer zich positief opstelt ten opzichte van de opening die ik naar aanleiding van de wensen die uit de Kamer zijn geuit naar voren heb gebracht.

Ik behoef over de situatie in het Onderbankengebied weinig meer te zeggen. Daarover zijn de wijsheden gewisseld. Dat geldt ook voor Valkenburg en Margraten, waarover geen nieuwe feiten van de kant van de Kamer ter tafel zijn gebracht.

Wel is in de tweede termijn nader gesproken over de nieuw te vormen gemeente Gulpen, waarvan de heer Hennekam heeft gezegd: De Minister beveelt de amendering die daarop is voorgesteld – in feite is dat de splitsing van het voorstel ten aanzien van Gulpen – niet aan. Dat is een vriendelijke vertaling van mijn opvatting. Men zou met enige welwillendheid inderdaad kunnen zeggen – dat heeft de geachte afgevaardigde ook gedaan, want hij heeft een wijzigingsvoorstel ingediend – als men kijkt naar de situatie Gulpen/

Wijlre, met toeristische activiteiten, en naar de situatie Wittem/Slenaken, met de nadruk op het behoud van het landschappelijke, dat er wat dat betreft enige verschillen zijn. Op zich zelf bestrijd ik dat niet.

Ik vind echter bestuurlijk in één hand houden van dat gebied juist. Ik hecht eraan, het Mergelland zo goed mogelijk te behouden en te bewaren. Ik wil dus niet zeggen, dat ik het amendement niet aanbeveel; ik wil het 'afbevelen'.

In dit verband is er nog een kleine discussie geweest over het criterium van 10.000 inwoners. Dit criterium moet niet vanuit de losse pols in dit debat worden ondergeschoffeld. Dat zou ik zeker willen tegenhouden. Ik heb meerdere keren in antwoord op interventies vanuit deze Kamer gezegd, dat het getal van 10.000 inwoners geen absolute valbij is. Ik heb er echter bij gezegd, dat de bestuurlijke praktijk hij herindeling of anderszins aantoonde dat dit getal een zeer behoorlijk werkend ijkpunt is.

Die stelling, die overigens hier niet weersproken is, wil ik bepaald in de aandacht van de heer Hennekam aanbevelen. Zijn voorstellen leiden tot nieuwe gemeenten met minder dan 10.000 inwoners. Ik wil de heer Hennekam er voorts op wijzen dat senator Kaland, die als oud-gedeputeerde van de provincie Zeeland zeer veel met herindelingsen te maken heeft gehad en aldus de praktijk in de vingers heeft, tegen mij heeft gezegd: bespaar ons voorstellen waarin sprake is van gemeenten met minder dan 10.000 inwoners.

Hij zei met zoveel woorden, dat ik dat maar moest vergeten. Welnu, dat is natuurlijk een complicatie want dit voorstel – als het wordt aanvaard – moet ook in de Eerste Kamer worden verdeeld. Als de heren Hennekam en Kaland – ze behoren weliswaar tot verschillende bloedgroepen – het van tevoren samen hadden door genomen, hadden wij dit probleem nu niet gehad.

De heer **Evenhuis** (VVD): De Minister zei, dat het criterium van 10.000 inwoners geen valbij is. Er kunnen dus uitzonderingen zijn waarbij gemeenten met minder dan 10.000 inwoners kunnen ontstaan.

Minister **Wiegel**: Zeker.

De heer **Evenhuis** (VVD): Is Wittem-Slenaken niet uitgeroemd een gebied dat zo'n uitzondering zou moeten vormen?

Minister **Wiegel**: Dat vind ik niet; anders had ik dit amendement niet bestreden. Mijn stelling, die getalsmatig wordt onderbouwd, is dat het ter behoud van de landschappelijke situatie dienstig is, een en ander in één bestuurlijke hand te houden.

In eerste termijn heb ik, daartoe min of meer uitgenodigd, in zekere zin al mijn mening kenbaar gemaakt over de bestuurlijke situatie in de oostelijke mijnstreek. De heer Hennekam heeft gezegd dat ik op dit punt een spaak in het wiel van de dialoog heb gestoken. Ik vind dit een boude bewering want een dialoog is niet hetzelfde als het steeds volgen van hetgeen uit de Tweede Kamer naar voren wordt gebracht.

Ik heb begrepen dat een grote groep kamerleden onverkort achter het regeringsvoorstel blijft staan. Als er suggesties worden gedaan om bepaalde voorstellen te wijzigen, dan worden die op hun waarde getoetst. In mijn eerste termijn heb ik al gezegd, dat de Minister niet een zijwende brievenbus is, maar dat hij zijn eigen verantwoordelijkheid heeft.

Ik heb al uiteengezet waarom wij niet één gemeente voorstellen; verder heb ik ook al verdedigd waarom wij niet met een twee-delings zijn gekomen. Naar onze opvatting is in een drie-delings het bestuurlijk evenwicht optimaal. Dat is het eerste argument.

Het tweede argument is dat wij niet zo maar zijn gekomen tot die constructie. Het provinciaal bestuur heeft hierover zeer zorgvuldig nagedacht. Ook daar is naar alternatieven gezocht. Het provinciaal bestuur is tot de conclusie gekomen dat die driedelings het beste bestuurlijke antwoord geeft op de feitelijke problemen die in de Oostelijke Mijnstreek bestaan, zoals de herstructureringsproblematiek, de problematiek van de stadsvernieuwing en van het in elkaar grijpen van de bebouwing. Ik heb mij achter een desbetreffend voorstel van gedeputeerde staten gesteld.

Tijdens de schriftelijke gedachtenwisseling al bleek dat hierover in de Kamer verschillend wordt gedacht. De grootste fractie in dit huis zei: zo moet het maar. Het CDA koos duidelijk niet voor een driedelings, maar voor een vijfdelings. De kleinere fracties deden dit ook. De VVD maakte zich sterk voor het stichten van een SUN-gemeente en stelde zich terughoudender op dan bij voorbeeld het CDA ten opzichte van het amendement ter zake van het zelfstandig blijven van de gemeente Hoensbroek.

Wiegel

Kortom, de meningen liepen en lopen zeer uiteen.

Voor elk standpunt zijn argumenten aan te dragen. De Regering heeft haar argumenten gegeven en de indieners van de amendementen hebben hun argumentatie gegeven. Er zijn, gelet op het belang van de totale regio, heel wat vraagtekens te zetten bij het tot stand brengen van een nieuwe gemeente Landgraaf.

Ik heb de opvattingen van de Kamer hierover gehoord en ik heb gezegd: dat zou kunnen, maar als daar nog het zelfstandig laten van de gemeente Hoensbroek bijkomt, dan ben ik ervan overtuigd dat er van Heerlen zo weinig overblijft, dat deze gemeente niet meer optimaal als trekpaard in het gebied kan functioneren. Zij kan dan niet meer optimaal de functie van kerngemeente uitoefenen.

Ik ben altijd bereid om de Kamer zoveel mogelijk tegemoet te komen. Mijn opstelling tegenover de gedachte omtrent de nieuwe gemeente Landgraaf is bekend. Ik ben echter verantwoordelijk voor het totale plan dat van zeer grote betekenis is voor een goede bestuurlijke begeleiding van het oplossen van de grote problemen in Zuid-Limburg. Vanuit die verantwoordelijkheid vind ik dat wij niet verder kunnen en mogen gaan.

De heer **Castricum** (PvdA): Wil de Minister nog eens nader aangeven waarom hij de vorming van de nieuwe gemeente Landgraaf niet geheel onaanvaardbaar acht en daarentegen de instandhouding van de bestaande gemeente Hoensbroek falikant van de hand wijst?

Is het de Minister bekend wat het provinciaal bestuur van Limburg van de door hem aangebrachte rangorde – het stichten van een nieuwe gemeente Landgraaf – vindt?

Minister **Wiegel**: Het provinciaal bestuur van Limburg staat keihard op het standpunt dat er tot een driedeling in de Oostelijke Mijnstreek moet worden gekomen. Het zal zeker met pijn in het hart hebben geconstateerd dat de Minister, om de Kamer tegemoet te komen, deze bepaalde opstelling ten opzichte van de SUN-gemeenten heeft gekozen.

Een officieel standpunt van de gedeputeerden is er dus niet. Je hoort echter wel eens wat.

De heer **Castricum** (PvdA): Hetgeen de Minister heeft gehoord, kwam duidelijk neer op een voorkeur voor een nieuwe gemeente Landgraaf?

Minister **Wiegel**: Ik ben tot mijn keuze gekomen op basis van mijn argumenten. Ik heb niet de indruk dat door het bestuur van Limburg vanuit een andere optiek wordt geoordeeld over de argumenten die ik naar voren heb gebracht.

De heer **Castricum** (PvdA): Ik concludeer dat de Minister op basis van wat hij wel eens heeft gehoord voor zich zelf de conclusie heeft getrokken dat een nieuwe gemeente Landgraaf voor het provinciaal bestuur van Limburg aanvaardbaarder is dan een voortzetting van de bestaande gemeente Hoensbroek.

Minister **Wiegel**: Ik vind het probeerseltje van de geachte afgevaardigde heel aardig.

De heer **Castricum** (PvdA): De Minister zegt dat hij wel eens wat hoort. Wat heeft hij dan gehoord?

Minister **Wiegel**: Ik hoor zo veel, ook van zeer veel autoriteiten.

De heer **Castricum** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik maak hier bezwaar tegen. De Minister suggereert heel duidelijk dat hij op dit punt van het provinciaal bestuur van Limburg een opvatting te horen heeft gekregen. Graag heb ik hierover volstreekte duidelijkheid van de Minister.

Minister **Wiegel**: Mijn standpunt is het volgende. Ik ben verantwoordelijk voor datgene wat ik verdedig, en wel op basis van de argumenten die ik aanvoer. Die argumenten vallen niet zo maar uit de lucht.

De heer **Castricum** (PvdA): Dan moet de Minister niet zeggen dat hij wel eens wat hoort, want daarmee suggereert hij dat het provinciaal bestuur van Limburg een voorkeur heeft uitgesproken voor de nieuwe gemeente Landgraaf. Ik wil van de Minister weten hoe hij de vorming van een nieuwe gemeente Landgraaf kan accepteren en dan ook nog redenen ziet om een voortzetting van de gemeente Hoensbroek van de hand te wijzen. Op dat punt heb ik graag nog nadere opheldering van de Minister.

Minister **Wiegel**: Centraal staat dat ik van mening ben dat – wanneer wij verder gaan dan een driedeling en wij dus terecht komen bij een vierdeling – er dan moet worden gewogen. Er moet niet alleen worden gewogen, maar wanneer wij komen tot een vijfdeling, dan moeten wij concluderen dat dit bestuurlijk niet verantwoord is.

In de afweging of een vierdeling toch mogelijk was, ben ik gekomen tot

een positievere opstelling ten opzichte van de gemeente Landgraaf dan ten opzichte van het zelfstandig voortbestaan van Hoensbroek, en wel vooral vanwege de stedenbouwkundige verwevenheid.

De heer **Castricum** (PvdA): Is dat de enige reden? Wij zijn hier gekomen op een cruciaal punt. De Minister moet zijn stelling wat verder onderbouwen. De Minister moet aangeven waarom hij het voortbestaan van een zelfstandige bestuurskrachtige gemeente Hoensbroek – dat zijn de woorden van de Minister – dus van een gemeente van een dergelijke omvang op het spel zet, waar hij de samenvoeging van drie andere gemeenten wél accepteert.

Minister **Wiegel**: Het is heel interessant dat ik de geachte afgevaardigde de heer Castricum moet uitleggen waarom ik eventueel het voortbestaan van Hoensbroek op het spel zet, terwijl de geachte afgevaardigde zelf in eerste termijn akkoord ging met het voorstel om Hoensbroek samen te voegen met Heerlen.

De heer **Castricum** (PvdA): De Minister maakt nu dezelfde fout die de heer Hennekam gisteren maakte. Ik heb in tweede termijn geciteerd wat ik in eerste termijn over Hoensbroek heb gezegd. Ik heb gezegd dat wij ons standpunt zouden bepalen op basis van de reactie van de Minister.

Minister **Wiegel**: Toen heeft de heer Castricum precies het omgekeerde gedaan van hetgeen de Minister deed; dat kwam de heer Castricum het beste uit.

De heer **Castricum** (PvdA): De Minister heeft vervolgens in zijn reactie gezegd dat Hoensbroek – in tegenstelling tot zijn opvatting tot nu toe – geen stadsdistrict van Heerlen is en dat Hoensbroek een bestaande zelfstandige bestuurskrachtige gemeente is. Dat heeft mijn fractie de balans naar het zelfstandig voortbestaan van Hoensbroek doen doorslaan.

De Minister noemt nu alleen het stedenbouwkundige aspect. Ik hoor graag van de Minister wat hem heeft geleid tot de keuze vóór de SUN-gemeenten, en dan niet alleen op basis van hetgeen hij uit de provincie heeft gehoord.

Minister **Wiegel**: Hierop behoeft u niet terug te komen. Als zakelijk argument heb ik duidelijk de stedenbouwkundige verwevenheid genoemd. Ik voeg hieraan een tweede argument toe, dat de geachte afgevaardigde al uit mijn eerste termijn had kunnen begrijpen.

Wiegel

Voor hetgeen in het desbetreffende gebied moet gebeuren, moet een zodanige constructie worden gekozen dat in Hoensbroek verder geen bovenlokale voorzieningen worden getroffen. Als dit wel gebeurt, kan dit tot onevenwichtigeden in het gebied leiden. Daarom is het bestuurlijk in één hand houden van Heerlen en Hoensbroek naar mijn overtuiging in het belang van het gebied.

De heer **Castricum** (PvdA): Gelden deze argumenten niet in deze overwegende mate voor de vorming van een nieuwe gemeente Landgraaf?

Minister **Wiegel**: Zo is het.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Gelet op de landelijke verantwoordelijkheid van de Minister voor gemeentelijke herindelingen, vraag ik hem hoe zwaar het voor hem heeft gewogen dat nu het hek van de dam is met andere gemeentelijke herindelingen voor het handhaven van gemeenten met 20.000 tot 25.000 inwoners. Dit precedent kan schadelijk zijn voor andere herindelingen.

Minister **Wiegel**: Dit is geen precedent. Ik heb de geachte afgevaardigden gewezen op een eerdere gemeentelijke herindeling in Limburg. Toen is de op zich zelf bestuurskrachtige gemeente Heer met een zeer behoorlijk inwonertal aan Maastricht toegevoegd wegens de stedenbouwkundige verwevenheid. Men moet altijd de specifieke bestuurlijke situatie in een gebied bezien. Het gaat nu om een gebied van herstructurering op tal van terreinen. Waar andere problemen aan de hand zijn en een zwaar vraagstuk zoals de herstructurering van Limburg niet aan de orde is – de geachte afgevaardigde heeft 's-Gravenhage en aanpalende gemeenten genoemd – behoeft zoiets niet te gebeuren. Het is dus geen precedent.

De heer **Brinkhorst** (D'66): De gemeente Heer was veel kleiner dan Maastricht.

Hoensbroek heeft bovenlokale voorzieningen. Het kasteel Hoensbroek heeft bij voorbeeld een culturele uitstraling die ver buiten de gemeente reikt. Ik heb sterk de indruk dat in Heerlen de voorkeur uitgaat naar het niet tot stand brengen van de SUN boven het niet zelfstandig laten van Hoensbroek.

Minister **Wiegel**: U hoort ook wel eens iets.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Inderdaad.

Minister **Wiegel**: Dat mag niet van de heer Castricum.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Daarmee heb ik niets te maken. Ik heb de indruk dat, als gisteren 3000 mensen uit Hoensbroek op het Binnenhof waren geweest, de Minister voor Hoensbroek had gekozen in plaats van SUN.

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Heeft de Minister geen behoefte eraan, de heer Brinkhorst te antwoorden?

Minister **Wiegel**: Neen.

De heer **Waltmans** (PPR): De Minister noemde het voorbeeld van de voeging van de gemeente Heer bij Maastricht. Hij was toen Kamerlid en moet een standpunt bepaald hebben. Wat was dit?

Minister **Wiegel**: Ik weet dit niet precies meer. Het is echter niet relevant, want een minister heeft een andere verantwoordelijkheid dan een kamerlid. Verder heb ik voor het desbetreffende wetsontwerp gestemd.

De heer **Waltmans** (PPR): De Minister aanvaardt nu dat in de westelijke mijnstreek vijf gemeenten in het stedelijke gebied komen met gemiddeld 27.000 inwoners. Hij aanvaardt in de oostelijke mijnstreek echter niet meer van vier gemeenten met ongeveer het dubbele aantal inwoners gemiddeld. Hierin zit een verschil van waardering.

Stel dat de nieuwe gemeente Landgraaf geen meerderheid krijgt bij de stemming in de Kamer en Hoensbroek wel. Wat doet de Minister dan met de beraadslaging?

Minister **Wiegel**: Dit zal ik na de stemming overwegen.

De heer **Waltmans** (PPR): Waarom zei u dan bij een eerdere gelegenheid op een interruptie van de heer Brinkhorst met graagte en welwillendheid dat u schorsing van beraadslaging vraagt, als de Kamer voor vijf gemeenten kiest?

Minister **Wiegel**: Dit sluit precies aan bij hetgeen ik zoëven heb gezegd. Er zal dan moeten worden nagedacht; hiervoor is schorsing nodig.

De heer **Waltmans** (PPR): Zegt u dat, als de Kamer voor Hoensbroek als zelfstandige gemeente kiest, u schorsing van de beraadslaging vraagt wat er verder ook gebeurt?

Minister **Wiegel**: Ik meen dat ik mijn standpunt heel duidelijk heb gegeven, namelijk dat er in de Oostelijke Mijnstreek drie gemeenten moeten komen. Het zouden er waarschijnlijk nog net vier kunnen worden. Ik geef zeer nadrukkelijk en om tal van redenen de

voorkeur in die situatie aan de totstandkoming van de nieuwe gemeente Landgraaf.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Vindt de Minister het ook niet onaanvaardbaar als er alsnog een gemeente Hoensbroek in plaats van SUN zou komen?

Minister **Wiegel**: Hoe bedoelt u dat?

De heer **Brinkhorst** (D'66): Precies zo als ik het zeg! Er is geen woord Frans bij! Zou er in de Kamer een meerderheid blijken te zijn vóór een amendement-Hoensbroek, en niet voor een amendement-SUN, wat zou de Minister dan doen?

Minister **Wiegel**: Dan denk ik dat ik dat niet volledig onaanvaardbaar vind.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Dat is heel duidelijk. Dank u wel.

Minister **Wiegel**: Maar beide gemeenten samen kan dus voor mij pertinent niet! Dat is ook duidelijk.

De heer **Castricum** (PvdA): Zeker, dat is volstrekt duidelijk.

Minister **Wiegel**: Ik hecht er altijd aan, duidelijk te zijn!

De heer **Evenhuis** (VVD): Dat betekent dus dat voor de Minister de grens absoluut bij vier gemeenten in de Oostelijke Mijnstreek ligt.

Minister **Wiegel**: Zo is het! Uit mijn laatste interventie moge nog eens blijken hoe ik de wijsheden, in deze Kamer gewisseld wil wegen.

De heer **Castricum** (PvdA): Ik ben de Minister zeer erkentelijk voor de duidelijkheid die hij nu heeft verschaft.

Minister **Wiegel**: Dank u zeer!

Ten slotte heb ik nog een mogelijke, kleine aankondiging. Zou het amendement-Beeck worden aanvaard, dan zou dat betekenen dat Geleen niet meer met andere gemeenten wordt samengevoegd. In dat geval meen ik dat wij dan ook niet meer zullen behoeven te komen met een voorstel tot opheffing van de gemeente Brunssum. Dat heb ik nu wel gedaan, gezien het feit dat in het gehele gebied gemeenten worden opgeheven. Wordt het amendement-Beeck aangenomen, dan is het gevolg daarvan dat Geleen niet zal worden opgeheven. Dan kan wat mij betreft dezelfde constructie voor Brunssum worden gekozen. Dan zou ik dus nog met een nota van wijziging komen, die van technische betekenis is.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, bestaat er behoefte aan een derde termijn. Ik stel voor, daartoe de gelegenheid te geven.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Evenhuis** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen nu terugkeren naar onze fracties om ons te beraden op het antwoord van de Regering en de opmerkingen van de Kamer in tweede termijn. De Minister heeft nog eens nadrukkelijk verklaard dat hij uiteindelijk een viertal gemeenten voor zijn rekening kan nemen. Dan zal de beraadslaging niet worden geschorst.

De CDA-fractie, de PvdA-fractie en onze fractie hebben, evenals de Regering, op dit punt duidelijkheid gegeven. Wil de heer Brinkhorst een eventuele schorsing van de beraadslaging over de gemeentelijke herindeling Zuid-Limburg voor zijn rekening nemen op het punt van de totstandkoming van vijf gemeenten?

De heer **Brinkhorst** (D'66): De heer Evenhuis kan erop rekenen dat een nieuw kabinet van andere samenstelling de vijfdeling van Zuid-Limburg inderdaad ter hand zal nemen!

De heer **Evenhuis** (VVD): U ontloopt nu weer uw verantwoordelijkheid! U hebt niet de moed, hier mee te delen wat uw standpunt is. De andere fracties hebben dat wel gedaan.

De heer **Brinkhorst** (D'66): De Minister zegt ook niet wat hij doet!

De heer **Evenhuis** (VVD): De Minister heeft zeer nadrukkelijk duidelijk gezegd wat zijn standpunt is. Ik constateer dat de fractie van D'66 opnieuw weigert, diezelfde duidelijkheid te geven.

□

De heer **Hennekam** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De laatste opmerking van de heer Brinkhorst is erg goedkoop. Hij loopt wederom met een grote boog om die verantwoordelijkheid heen.

□

Minister **Wiegel**: Mijn naam is door de geachte afgevaardigde de heer Brinkhorst in dat verband ijdel gebruikt. Hij heeft mijn kant uitgezwaaid en verwezen naar iets wat ik heb gezegd. Overigens is dat iets wat ik niet heb gezegd. De geachte afgevaardigde merkt op dat, als er een nieuw kabinet van andere samenstelling komt, er wordt gekomen met een vijfdeling voor dat gebied. Dat zou dan een kabinet moeten zijn zonder Partij van de Arbeid. Dat past naar ik meen niet in de visie van D'66.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Ik ben ervan overtuigd dat onze zakelijke argumen-

ten zo sterk zullen zijn, dat ook de PvdA van de wijsheid van dit standpunt overtuigd raakt.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

Over de artikelen en de beweegreden wordt geen beraadslaging gevoerd.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de stemmingen in verband met het wetsontwerp dinsdag aanstaande te houden.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Nadere wijziging van de Algemene Kinderbijslagwet (verhoging kinderbijslagbedragen voor eerste en tweede kinderen per 1 januari 1981) (16 526)**.

De **Voorzitter**: Het is mij gebleken, dat de inmiddels door de heer Meijer voorgestelde amendementen voldoende worden ondersteund.

Beraadslaging over artikel I, waarop is voorgesteld een amendement-Meijer (stuk nr. 6, II).

□

De heer **Meijer** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben een amendement ingediend dat beoogt het voorstel zodanig te wijzigen, dat de halvering van de kinderbijslag voor kinderen tot drie jaar wordt opgeheven. De kosten daarvan zijn 115 mln. Het past dus binnen het bedrag dat de Regering heeft uitgetrokken. De resterende ruimte van 35 mln. zullen wij bij de behandeling van het wetsvoorstel over afschaffing van dubbele kinderbijslag voor partieel leerplichtige jongeren aanwenden om dat tegen te gaan.

Ik wil het amendement graag nog kort toelichten. De motivering van de Regering, zoals die ook deze week mondeling in de Kamer is gegeven, overtuigt ons niet. Eind verleden jaar hebben wij uitvoerige discussies gehad over de koopkracht doelstellingen in het kader van het arbeidsvoorwaardenbeleid voor 1981. Bij die gelegenheid heeft mijn fractie een aantal voorstellen gedaan die ertoe hadden kunnen strekken de koopkracht van de minima dit jaar te handhaven.

De Regering en de regeringspartijen hebben dat afgewezen. De koopkrachtverbeteringseffecten in het regeringsvoorstel voor de verhoging van de kinderbijslag voor het eerste en tweede kind vinden wij selectief. Het komt namelijk alleen ten goede aan inkomens

in gezinnen waar kinderen zijn. Allerlei andere inkomenscategorieën die koopkrachtverlies hebben, worden hiermee niet geholpen.

Ons tweede bezwaar is dat een belangrijk deel van de 150 mln. naar de hogere inkomens gaat. Gelet op de spreiding over de verschillende inkomenscategorieën, profiteren procentueel gezien de minimuminkomens nauwelijks meer dan twee keer modaal. Dat was ook de sympathie die wij hadden voor de gedachte van de heer De Korte om de koopkracht voor gezinnen met kinderen juist op het minimumniveau te verbeteren. Het tweede effect daarvan was – dat was nieuw voor de VVD – dat hij met dat voorstel erkende dat kinderbijslagen ook inkomensafhankelijk kunnen worden toegepast. Dat geeft zeker met het oog op de herstructurering van de kinderbijslagwetgeving in de toekomst perspectief op verandering van standpunt.

In de derde plaats is ons bezwaar tegen het regeringsvoorstel dat het ontoereikend is om het koopkrachtverlies dat in 1981 onstaat, goed te maken.

Een tweede motivering die de Staatssecretaris hier in de Kamer heeft gegeven, was dat hij in zekere zin wilde vooruitlopen op een nieuwe structuur van de kinderbijslagwetgeving, waarin de uitkeringen worden gerelateerd aan de leeftijd van de kinderen.

Ik herhaal dat de nieuwe kinderbijslagstructuur in de eerste plaats moet worden gebaseerd op het principe van de inkomensafhankelijkheid. Pas afgeleid daarvan kunnen andere criteria gelden. De gedachten daarover zijn in het verleden voldoende toegelicht. De relatie tussen leeftijd en kindertal wijzen wij als zodanig niet af. Zij is voor ons echter afgeleid van de relatie tussen bijslag en hoogte van het inkomen.

Bij de beoordeling van de behandeling van dit wetsvoorstel valt niet te ontkennen dat het eerste kind in een gezin de meeste kosten met zich brengt. Door de Regering is dat ook nooit ontkend. Ik wijs nog eens op de schriftelijke behandeling bij wijzigingsvoorstellen in een eerdere fase. Het eerste kind brengt de meeste kosten met zich.

Voorts behoren de jonge gezinnen verhoudingsgewijs tot de lagere inkomensgroepen in de samenleving. Ik had op die invalshoek graag de visie van de heer De Korte gehoord. Hij wil tot selectieve aanwending van dit bedrag komen. Wij ook. Zijn methode is niet hanteerbaar, wat wij in dit geval ook betreuren. Ik had van hem graag gehoord of de twee genoemde ele-

Meijer

menten een argument kunnen zijn om ons voorstel in overweging te nemen.

Op grond van deze overwegingen komen wij tot de conclusie dat de f 150 mln. selectief moet worden aangevend. In de eerste plaats moet daarmee de halve kinderbijslag voor 0-3-jarigen worden opgeheven. In de tweede plaats moet daarmee het voorstel van de Regering worden omgebogen, in de zin dat niet wordt overgegaan tot afschaffing van de dubbele kinderbijslag voor de partiel leerplichtigen.

Voorts stellen wij voor de koopkrachtverbetering van jonge gezinnen, die veelal in de sfeer van de lagere inkomensgroepen zitten, via dit wijzigingsvoorstel veel selectiever aan te pakken. Wij realiseren ons dat wij de koopkracht doelstelling heel anders invullen dan de Regering.

Wij komen bij andere groepen uit, vooral de lagere inkomensgroepen. Gegeven het feit dat slechts een gering bedrag beschikbaar is en gegeven de inkomensontwikkelingen die zich dit jaar voltrekken achten wij dat echter een betere aanpak dan de Regering voorstelt.

□

De heer **Hermesen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De heer Meijer beoogt met zijn amendement tot een zijns inziens billijker verdeling te komen van het bedrag van 150 mln., dat in het kader van het door de Regering gedachte en in december jl. uitvoerig in de Kamer besproken arbeidsvoorwaardenbeleid 1981 beschikbaar is om de koopkrachtdaling van de laagstbetaalde groepen die werd en wordt voorzien zoveel mogelijk te beperken.

In dat debat is al aangegeven dat het de bedoeling was, dit bedrag te besteden door de kinderbijslagen voor eerste en tweede kinderen te verhogen. Met die gedachte is de Kamer in meerderheid akkoord gegaan. Bij aanvaarding van dit amendement – dat is een niet onbelangrijk bezwaar – wordt op een belangrijk punt van het in feite toch wel overeengekomen arbeidsvoorwaardenbeleid afgeweken.

Vanuit de gedachte dat wij ons vooral moeten concentreren op pogingen de koopkrachtdaling voor laagstbetaalde groepen zoveel mogelijk te beperken sluit het amendement-Meijer niet. Bij aanvaarding ervan komt de niet onbelangrijke verhoging van de kinderbijslag voor zogenaamde nieuwe eerste kinderen, een verdubbeling, ook terecht bij kinderbijslaggerechtigden die niet tot de minima maar integendeel tot de hoogste inkomensklas-

sen behoren. In die gevallen komt er zelfs veel meer terecht dan bij de druppeltjes die krachtens het wetsontwerp bij de hoogstbetaalden toekomen.

De heer **Meijer** (PvdA): Dat heb ik niet beweerd. Ik heb de geachte afgevaardigde twee vragen gesteld. Hij zou die kunnen beantwoorden nu hij op dit punt ingaat. Is hij ook van mening dat het eerste kind verhoudingsgewijs de meeste kosten met zich brengt? Als dat zo is moet hij de maatregel ongedaan maken. De tweede vraag is of het bij eerste kinderen niet vooral gaat om jonge gezinnen, waarvan er verhoudingsgewijs het meest in de sfeer van de laagste inkomens zitten.

De heer **Hermesen** (CDA): Wat betreft de kosten voor het eerste kind wil ik duidelijk onderscheid maken tussen additionele kosten – waaronder ook zijn begrepen investeringen die meetellen bij volgende kinderen – en de reële kosten van de eerste jaren, dat wil zeggen de directe kosten. Dan zien wij toch wel enige nuancering in het standpunt van de heer Meijer, nuances die wij zeker nog moeten bezien indien wij bij de volgende fase van de herstructurering van de kinderbijslag aanlandend.

Natuurlijk erken ik dat het hier om jonge gezinnen gaat met meestal de laagste inkomens – dat was de tweede vraag van de heer Meijer – maar het gaat er nu om wat wij verhoudingsgewijs doen: welk voorstel is het beste voor de minima? In beide voorstellen doen zich echter afwijkingen van de strikte beperking voor. Ik heb overigens al dinsdagavond aangetoond dat ik die bepaald niet onredelijk vind. Het voorstel van de heer Meijer telt veel zwaarder: het betekent een verdubbeling van de kinderbijslag voor nieuwe eerste kinderen bij de inkomens boven de minima. De heer Meijer schiet in dat opzicht met zijn amendement zijn doel ver voorbij.

Anderzijds worden de laatste inkomens niet in totaliteit door dit amendement bereikt. Tot de laagste inkomensgroep behoren namelijk niet alleen gezinnen die geen nieuwe eerste kinderen hebben, maar ook gezinnen die kinderen van al drie jaar oud hebben. Wij kunnen hierover niet van mening verschillen. Het amendement van de heer Meijer schiet dus bovendien te kort. Het schiet het doel voorbij en het schiet te kort. Het lijkt toch op een in de haast afgevuurde losse flodder.

Ik merk nogmaals op dat, ook toen het erom ging de effecten van de noodzakelijke ombuigingen in de kin-

derbijslag bij de herstructurering tweede fase zo rechtvaardig mogelijk te verdelen, wij niet dan met pijn hebben meegewerkt aan de invoering van een afzonderlijk en belangrijk lager bedrag aan kinderbijslag voor nieuwe eerste kinderen.

Als bij een toedelingssysteem van kinderbijslag naar leeftijd hieraan kan worden gesleuteld zonder dat de grotere gezinnen wezenlijk door zulk een toedelingssysteem worden getroffen, zal het ons bijzonder dierbaar zijn als het onderscheid tussen de zogenaamde nieuwe eerste en andere eerste kinderen wordt opgeheven. Naar onze mening kan dit echter niet bij dit wetsvoorstel worden opgelost. Daarvoor dient het niet. Wij dienen de hiervoor beschikbare bedragen op een andere wijze te besteden dan de heer Meijer thans voorstelt. De heer Meijer heeft dinsdagavond al opgemerkt dat dit toekomstmuziek is.

Het is toch bepaald meer dan dat. De Staatssecretaris heeft in de nota naar aanleiding van het eindverslag al meegedeeld te verwachten dat de SER in maart een interimadvies vaststelt, dat hem in staat stelt al in mei een wetsvoorstel voor een dergelijk toedelingssysteem naar leeftijd in te dienen. Sonderingen in die richting hebben zelfs gezegd dat het SER-advies hoogstwaarschijnlijk unaniem zal zijn.

Deze zaak kan hierbij worden gezien en mogelijk tot een bevredigender oplossing worden gebracht en derhalve wel degelijk binnen afzienbare tijd. Ook uit dien hoofde heeft onze fractie er weinig behoefte aan dit amendement thans enige steun te geven, te meer niet omdat de budgettaire ruimte met betrekking tot de verdeling van het totale bedrag aan kinderbijslag een leeftijdsgebonden kinderbijslag bij de jongste leeftijdsgroep te beginnen met 100% van het huidige bedrag voor eerste kinderen vermoedelijk niet toelaat, als wij die ruimte niet groter kunnen maken.

Ik neem aan dat zelfs collega Meijer daarvoor binnen afzienbare tijd geen reële mogelijkheid aanwezig acht. Dat zou betekenen dat wij nu – en dan alsnog met ingang van 1 januari, terwijl men feitelijk al rekening houdt met kinderbijslagbedragen eerste kwartaal zoals voorgesteld in het wetsontwerp – de nieuwe eerste kinderen gelijk stellen met alle overige eerste kinderen om vervolgens – mogelijk al per 1 januari – die bedragen opnieuw te verlagen.

Wij hebben er weinig of geen behoefte aan om, in afwijking van de afspraken die in het kader van het ar-

Hermesen

beidsvoorwaardenbeleid voor 1981 in de Kamer zijn gemaakt, een niet onbelangrijk deel van het bedrag dat nodig is voor de uitvoering van dit wetsontwerp te reserveren om ruimte te hebben voor het structureel instandhouden van de kinderbijslag voor partieel leerplichtigen in zijn huidige vorm.

Dat betekent niet dat wij over de kinderbijslag voor partieel gerechtigden zijn uitgediscussieerd. De Staatssecretaris weet uit de schriftelijke voorbereiding dat wij daarin nog wel een bepaalde moeilijkheid zien. Daarvoor hebben wij echter dit amendement niet nodig.

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De heer Meijer heeft met zijn voorstel, dat nu in een amendement is vervat, de discussie enigszins verlengd en verlevendigd. Zijn voorstel is onder andere gebaseerd op de wens om selectiever te zijn. Welnu, dat willen wij ook en daar lopen wij dan parallel. Voor de uitwerking van de selectiviteit geldt dit helaas niet. Ik zal dit uitleggen. De heer Meijer komt met het voorstel om de halvering van de kinderbijslag voor het eerste kind tot 3 jaar op te heffen.

Ik herinner hem eraan – hij was zelf geen deelgenoot aan het debat – dat CDA en VVD dit voorstel uiteindelijk hebben ingebracht. Daarbij nam de VVD het voortouw. Dat voorstel is aangenomen, niet alleen uit budgettaire overwegingen, maar ook om een begin te maken met de leeftijdsafhankelijkheid. Wij hopen dan ook dat die leeftijdsafhankelijkheid er in de toekomst zal komen.

Vervolgens wil ik een opmerking maken over de kwestie van de inkomensdoelstelling die de heer Meijer nastreeft. De heer Meijer wil selectiever zijn en hij wil zijn voorstel richten op de laagste inkomens. Juist daarom stelt hij de opheffing van die halvering tot 3 jaar voor. De heer Meijer stelt, dat de 0 tot 3-jarigen in jonge gezinnen voorkomen en dus bij de laagste inkomens, omdat de mensen nog aan het begin van hun inkomenspiramide staan. Hij meent daarom met zijn voorstel een duidelijke doelgroep te treffen.

Ik wil hem er toch op wijzen, dat de laatste jaren de bevolkingstoename – dat staat haaks op zijn veronderstelling – zich meer in de middengroepen en de hogere inkomensgroepen manifesteert dan bij de laagste. In de tweede plaats wil ik erop wijzen, dat niet de

jongste kinderen tot de duurste kinderen behoren. Qua kosten zijn dat juist de oudere kinderen. Dat is ook de reden van de leeftijdsafhankelijke kinderbijslag. Er zijn dus tegen de redenering van de heer Meijer argumenten in te brengen.

Zijn maatregel zou er wel eens toe kunnen leiden dat de laagste inkomensgroepen minder worden bereikt dan door het voorstel van de Regering. Het voorstel van de Regering komt erop neer, dat alle gezinsminima er met 0,33% in koopkracht op vooruitgaan vergeleken bij de gezinnen zonder kinderen. Met ons voorstel wordt bereikt dat de koopkracht van de gezinsminima er met 0,97% op vooruit gaat vergeleken bij de gezinnen zonder kinderen. De heer Meijer kan het niet aangeven, want hij weet niet over welk deel van de gezinsminima hij praat.

Misschien is het een vijfde of een kwart, ik weet het niet en hij weet het ook niet. Misschien kan hij ons dit nog melden. Het lijkt mij echter moeilijk, ook gezien de invalshoeken waarop ik hem zoëven heb gewezen.

De heer Meijer wil het restbedrag besteden om de halve kinderbijslag voor partieel leerplichtigen niet tot 0 te reduceren.

Welnu, daar zullen wij nog over praten. Uit de stukken zal al wel gebleken zijn dat wij er nog geen reden toe zien die reductie tot nul ongedaan te maken.

Al deze argumenten bij elkaar optelend zie ik dan ook geen reden om het voorstel van de heer Meijer beter te noemen dan het regeringsvoorstel.

De heer Meijer heeft herhaald dat hij sympathie heeft voor het feit dat wij in ons voorstel de koopkracht van de gezinsminima voor 1981 handhaven. Ik ben blij dat hij constateert dat dat onze bedoeling is. Het lijkt mij een zeer juiste doelstelling. Hij meent echter dat de VVD hiermede in de discussie de inkomensafhankelijkheid introduceert.

Dan heeft hij ons echter toch niet goed begrepen. Principeel kiezen wij namelijk voor de leeftijdsafhankelijkheid. Daar krijgen wij nu ook een voorstel voor. In tijden van matiging, waarin wij allemaal een stap terug moeten doen, mag niemand uitgezonderd worden, tenzij ... Bij die uitzondering kiezen wij voor de gezinsminima. Dus voor degenen die het meest kwetsbaar in de samenleving staan. Dat heeft echter niets met de inkomensafhankelijkheid te maken. Wij willen alleen in het inkomensmatigingsproces aan de onderkant een uitzondering maken.

De heer **Meijer** (PvdA): Dat bevestigt mijn stelling, maar dat behoeven wij

nu niet verder uit te praten. Wat wil de heer De Korte nu echter gaan doen?

De heer **De Korte** (VVD): Ik ben nog niet klaar.

De **Voorzitter**: Ik vind toch dat het debat een rare wending neemt. Het was alleen maar een behandeling van de artikelen. Er is nauwelijks een schriftelijke voorbereiding geweest. Wij hebben voor de algemene beraadslaging een uur genomen. Nu kunnen wij toch niet, door heen en weer te interrumperen, nogmaals een uur van de Kamer vergen. Er staan nog zeven onderwerpen op de agenda. Ik moet de leden toch dringend verzoeken hier snel een eind aan te maken.

De heer **Meijer** (PvdA): Ik wil daaraan graag meehelpen en de heer De Korte kan ons ook heel snel helpen. Hij heeft nu in drie termijnen gezegd dat hij de minima extra wil ontzien en hij wijst het regeringsvoorstel af. Ik heb nog geen concretisering van dit standpunt gezien.

De **Voorzitter**: Dat is ook helemaal niet nodig, want uw amendement is aan de orde en niets anders.

De heer **De Korte** (VVD): Ik heb het amendement van de heer Meijer afgewezen. Bij afweging tegen het regeringsvoorstel vind ik het amendement nog nadeliger dan het regeringsvoorstel.

Ik wil de Staatssecretaris nog iets zeggen. Voor de VARA-radio heeft hij gezegd dat de Sociale Diensten best kunnen worden ingeschakeld om de echte minima op te sporen. Hij heeft daarbij het getal van een half miljoen genoemd. Ik vind het dan toch heel merkwaardig dat 125.000 gezinsminima niet opgespoord kunnen worden.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met veel interesse geluisterd naar de discussie tussen de heren Meijer, Hermesen en De Korte. Ik constateer dat ik niets heb toe te voegen aan de bezwaren die ik dinsdagavond al heb geuit tegen de gedachten van de heer Meijer, die nu vastliggen in zijn amendement. Het heeft geen zin die bezwaren nu te herhalen. Dit betekent dat ik het aannemen van het amendement van de heer Meijer wil ontraden.

Ik heb voor de VARA-radio gesproken over het bestand dat op dit moment geregistreerd staat bij de Sociale Diensten. Bij de echte sociale minima gaat het niet alleen om de geregistreerden bij die diensten, maar ook om anderen. Het is dus niet zonder meer daarmee te vergelijken.

Voorzitter

De beraadslaging wordt gesloten.

Over de overige onderdelen van het wetsontwerp en de daarop voorgestelde amendementen wordt geen beraadslaging gevoerd.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, dinsdag aanstaande over het wetsontwerp te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de ontwerpen van (rijks)wet:

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de justitie (16 162);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de Hoge Raad der Nederlanden (16 163, R 1146);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de berechting van ambtsmisdriven (16 164, R 1147).

De algemene beraadslaging wordt hervat.

□

Minister **Wiegel**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de geachte afgevaardigden, die het woord hebben gevoerd over de ontwerpen van wet bijzonder erkentelijk voor hun opstelling. Het merendeel van de opmerkingen was instemmend; er zijn enkele kritische opmerkingen gemaakt. De Staatssecretaris van Justitie, de regeringscommissaris en ik hebben de stof tussen ons drieën verdeeld, waarbij de Staatssecretaris het 'leeuwinnedeel' voor haar rekening zal nemen.

Het hoofdstuk Rechtspraak in de nieuwe Grondwet is het laatste grootste onderdeel. Wanneer deze Kamer dit hoofdstuk heeft behandeld, komt de voltooiing van de eerste lezing van de algemene grondwetsherziening in zicht. Het project tot herziening van de Grondwet is gestart met het hoofdstuk grondrechten. Daarin is een aantal fundamentele waarborgen voor de individu neergelegd. Daarna is een aantal hoofdstukken van de nieuwe Grondwet behandeld, die met name de organisatie van de staat betreffen. Met de behandeling van dit hoofdstuk wordt in zekere zin een cirkel gesloten. Dit hoofdstuk is deels organisatorisch van aard, maar tevens speelt hierbij op

de achtergrond de waarborg van de rechtspositie van de individu.

In een rechtsstaat zijn immers de aanwezigheid en de instandhouding van onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke colleges van wezenlijke betekenis, of – om de woorden van de geachte afgevaardigde de heer Abma te gebruiken –: In een rechtsstaat is de rechtspraak tot de meest merkende sectoren van overheidszorg te rekenen.

De bepalingen, die vervat zijn in deze wetsontwerpen beogen garanties voor de aanwezigheid en instandhouding van een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke macht te geven. Dit is in de ontwerpen onder meer geschied door onafhankelijkheidswaarborgen te geven voor de leden van de rechterlijke macht, die met rechtspraak belast zijn. De wetsontwerpen beogen ook garanties te geven door de competentie van de rechterlijke macht zo specifiek mogelijk te omschrijven.

Verder zijn er de voorschriften, dat de terechtzittingen der rechterlijke macht als regel openbaar moeten zijn, dat de uitspraak in het openbaar dient te geschieden en dat vonnissen gemotiveerd moeten worden. Dat zijn evenzo belangrijke garanties voor de burgers.

Mijnheer de Voorzitter! Het feit, dat wij thans met elkaar komen tot de formulering van een nieuw grondwets-hoofdstuk over de rechtspraak is er het bewijs van dat Regering en parlement de rechterlijke functie als een essentieel element van ons staatsbestel beschouwen, ook en juist nu de bestuurlijke functie van de Staat – de geachte afgevaardigde de heer Abma heeft erover gesproken – steeds verder uitgroeit en, zou ik eraan willen toevoegen, de burger vaak het gevoel heeft tegenover een ondoorzichtig en alles omvattend overheidsapparaat te staan.

Wij zullen er met elkaar alles aan moeten doen om ervoor te zorgen dat ook de moderne verzorgingsstaat tegelijk een rechtsstaat is. Daartoe zullen de van ouds bestaande instrumenten en beginselen van de rechtsstaat ook steeds opnieuw worden getoetst en verbeterd.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigden mevrouw Korte-van Hemel en de heren Roethof, Abma en Brinkhorst hebben enkele opmerkingen gemaakt over de ruimheid van het begrip 'rechterlijke macht'. Het hantieren in de nieuwe Grondwet van een ruim begrip 'rechterlijke macht' opent de deur voor andere rechterlijke colleges dan de gewone rechter, om te worden gerekend tot die rechterlijke macht.

Sinds jaar en dag heeft naast de gewone rechtspraak met name de administratieve rechtspraak zich ontwikkeld tot een belangrijk onderdeel van het rechtsgebeuren. Ik heb uit de interventies van de geachte afgevaardigden, die ik net noemde, begrepen dat zij zich kunnen verenigen met de constructie, die de Regering heeft gekozen.

Mevrouw Korte-van Hemel heeft gevraagd wat de taakomschrijving van de subcommissie-De Gaay Fortman van de staatscommissie tot herziening van de rechterlijke organisatie te maken heeft met de positie van de afdeling Rechtspraak als onderdeel van de rechterlijke macht. Die taakomschrijving luidt: onderzoek naar verbetering van de AROB-procedures.

De geachte afgevaardigde de heer Abma is ook op die positie van de Afdeling rechtspraak ingegaan, terwijl de geachte afgevaardigde de heer Nijpels heeft gezegd dat hij er thans vrede mee kan hebben dat wij aan de Grondwet een bepaling over de positie van de afdeling Rechtspraak op dit moment onthouden.

Ik meen dat het de geachte afgevaardigden, die dit punt aan de orde hebben gesteld, gaat om het antwoord op de vraag: wordt de Afdeling rechtspraak onder het grondwettelijke begrip gebracht? Daarop wil ik het volgende zeggen. Dit is naar onze opvatting een zaak van de wetgever. Het is vervolgens onze opvatting, dat het op dit moment nog te vroeg is om daaromtrent een uitspraak te doen. Niet alleen immers de subcommissie-De Gaay Fortman is bezig met het onderzoek naar mogelijke verbeteringen van de AROB-procedures, ook de Staatscommissie herziening rechterlijke organisatie is daarmee bezig en kan voorstellen doen op het stuk van de positie van de Afdeling rechtspraak. Ik wil vanmiddag voor alle duidelijkheid zeggen, dat de Regering de Afdeling rechtspraak ziet als een rechterlijke instantie, belast met administratieve rechtspraak in hoogste ressort.

Een andere vraag is of de Afdeling rechtspraak door de wetgever in het formele begrip rechterlijke macht zal worden geïncorporeerd. De beslissing daarover zal door de wetgever moeten worden genomen. Ik heb ervan gezegd, dat ik het verstandig acht dat de wetgever eerst afwacht met welke voorstellen de staatscommissie komt.

Een volgend punt, dat ik van de zijde van de Regering voor mijn rekening wil nemen, betreft het vervallen van de huidige artikel 163. ('Er wordt alom in het Rijk rechtgesproken in naam des Konings'). De geachte afgevaardigden

Wiegel

de heren Roethof en Wolff – ik proefde het ook uit de interventie van de geachte afgevaardigde de heer Nijpels – steunen het voorstel van de Regering.

Mevrouw Korte heeft zich tegenover het voorstel opgesteld en een amendement ingediend. Ook de geachte afgevaardigde de heer Abma heeft zich ten opzichte van het regeringsvoorstel niet positief uitgelaten.

Als men moet ingaan op een betoog, zoals dat is gehouden door de geachte afgevaardigden mevrouw Korte en de heer Abma, dan kan een antwoord, waarin op de staatsrechtelijke positie van de Koning wordt gewezen, gemakkelijk de indruk wekken – die indruk zal niet in dit Huis worden gewekt, maar daarbuiten misschien wel – strikt formeel en puur zakelijk te zijn en daardoor misschien kil overkomen. Ik zeg dit op voorhand.

Ik vertrouw erop dat de geachte afgevaardigden van mij willen aannemen dat het zeker niet de bedoeling van de Regering is om afbreuk te doen aan de betekenis van het koningschap van het Huis van Oranje. Dat weten de geachte afgevaardigden wel. Het is ons in deze concrete kwestie gegaan om de vraag, hoe wij de staatsrechtelijke positie van de Koning zo goed mogelijk verwoorden in de nieuwe Grondwet. Wij zijn wat dat betreft in andere hoofdstukken – ik meen dat de geachte afgevaardigde de heer Abma hierover heeft gesproken – van de nieuwe Grondwet gekomen tot een nieuwe terminologie, tot een naar onze opvattingen afgewogen terminologie.

Deze door de Regering gekozen terminologie is steeds door de beide Kamers aanvaard. In de nieuwe Grondwet wordt de term 'Koning' alleen daar gebruikt, waar de persoon van de Koning wordt bedoeld. Daarom – strikt in dat licht – kan artikel 163 van de huidige Grondwet niet in zijn tegenwoordige bewoordingen gehandhaafd worden. Vandaar ons voorstel; ik hoop dat de geachte afgevaardigde mevrouw Korte voor deze argumentatie ook begrip zal kunnen opbrengen.

Het is niet zo, dat de eenheid en de centralisatie van rechtspraak in het hoofdstuk Rechtspraak anderszins niet goed tot uitdrukking zouden komen. Ik mag de geachte afgevaardigde wijzen op de verschillende overige artikelen. De eenheid en de centralisatie van rechtspraak zijn naar onze opvatting goed gewaarborgd.

Daarom is het niet nodig, afgezien van de terminologie, daarnaast nog een artikel 163, wellicht in een andere redactie, in het voorstel te behouden.

De Staatscommissie was hierover verdeeld; daaraan heeft de geachte afgevaardigde mevrouw Korte terecht herinnerd. In het advies van de Hoge Raad over de proeve kwam een bepaling, waarover zij heeft gesproken, niet voor.

Daaraan vastknopend wil ik een kleine kanttekening maken bij de opmerkingen van de geachte afgevaardigde de heer Abma over de gratieverlening. Hij heeft een vraag gesteld over de bepaling dat gratie wordt verleend bij Koninklijk besluit. Hij heeft geen moeite met de gekozen constructie, maar hij betreurt de formulering van de bepaling in het licht van het wegvallen van artikel 163 van de huidige Grondwet.

In dat kader heeft hij zijn opmerking geplaatst. Ik meen echter dat ik over het vervallen van artikel 163 van de Grondwet al voldoende heb gezegd en dat daarbij ook past de lijn die de Regering heeft gekozen ten aanzien van de gratieverlening, waaromtrent de geachte afgevaardigde de heer Abma een opmerking heeft gemaakt.

Van de kant van mevrouw Korte is ook aan de orde gesteld de rechtspositie van de leden van de rechterlijke macht. Zij heeft gevraagd wat precies betekend wordt 'de wet regelt overigens hun rechtspositie'. Zij heeft daarbij de vraag gesteld, hoe het aan iemand is duidelijk te maken dat de bepaling 'de wet regelt overigens hun rechtspositie' in artikel 6.5 nog de functie vervult van een grondwettelijke waarborg van de onafhankelijkheid van de leden van de rechterlijke macht.

Ik wil de geachte afgevaardigde erop wijzen dat de nadruk moet worden gelegd op het woord 'overigens'. In de eerste drie leden van artikel 6.5 staan de materiële onafhankelijkheidswaarborgen: benoeming voor het leven; ontslag op eigen verzoek of wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd; schorsing en gedwongen ontslag alleen in bij de wet bepaalde gevallen op uitspraak van een tot de rechterlijke macht behorend gerecht. Met andere woorden: de kern staat in de Grondwet zelf en het overige wordt verder bij wet geregeld.

De heer Roethof is ingegaan op een opmerking van de Regering in de gewisselde stukken, dat na de opheffing van het strafrechtelijke stakingsverbod voor ambtenaren gedragingen van stakende ambtenaren nog wel aan artikel 50 ARAR kunnen worden getoetst.

Ik moet erop wijzen dat het strafrechtelijk stakingsverbod wel is opgeheven, maar dat het voorbehoud ten aanzien van het overheidspersoneel in het Euro-

pees Sociaal Handvest nog niet is opgeheven. Op het departement wordt hard gewerkt aan een wettelijke regeling van stakingen voor het overheidspersoneel. In de tussentijd geldt inderdaad artikel 50 van de ARAR. Of het opportuun is, een gedraging disciplinair te straffen, is een aparte kwestie en zal van geval tot geval moeten worden bekeken.

De heer **Roethof** (PvdA): Dat is een aardig antwoord, maar ik heb niet gevraagd of iets opportuun is. Ik heb gezegd, dat de rechter dat wel uitmaakt.

Minister **Wiegel**: Zeker.

De heer **Roethof** (PvdA): Ik ben de Minister dankbaar voor deze instemming, maar het ging mij erom, vast te stellen of het toelaatbaar was. Volgens mij is dat het geval aangezien artikel 50 ARAR evenals artikel 1637d van het Burgerlijk Wetboek, dat op de particuliere werknemer slaat, een zodanige algemene strekking heeft, dat daaruit niet mag worden afgeleid dat men geen goed ambtenaar of werknemer meer is als men aan een door de rechter goedgekeurde rechtmatige staking deelneemt.

Minister **Wiegel**: Ik wil de heer Roethof erop wijzen dat een opgelegde disciplinaire straf door de ambtenarenrechter toetsbaar is. Er is dus een rechterlijke beoordeling mogelijk.

De heer **Roethof** (PvdA): Ik denk niet dat een rechter een hele ambtenarenbond in behandeling neemt.

Minister **Wiegel**: Dat is ter beoordeling van de rechter.

Veel leden hebben gesproken over het zogeheten forum privilegium. Het voorliggende herzieningsvoorstel bouwt voort op een bepaling, die reeds lang in de Grondwet staat maar die overigens nimmer behoefde te worden toegepast. Ik weet dus ook niet of het bestaan van dit instituut een preventieve werking heeft gehad zoals de heer Abma zich heeft afgevraagd.

De heer Roethof is niet overtuigd van het nut van het betreffende voorstel. Zijn eerste argument is, dat het forum privilegium een verouderd instituut is. Het is een oud instituut, maar dat is toch iets anders dan een verouderd instituut. De heer Roethof heeft deze stelling naar mijn mening nog niet bewezen.

De heer Roethof refereerde aan de berechting in algemene zin in twee instanties. Ik proefde enig cynisme toen hij sprak van de zorg van de Regering voor de dames en heren politici. Ik vind inderdaad dat het noodzakelijk is voor deze dames en heren over een zo goed mogelijke procedure te beschikken.

Wiegel

De heer Nijpels heeft in dat verband zijn bezorgdheid geuit over het ontbreken van de mogelijkheid van hoger beroep voor betrokken ambtsdrager. De heer Abma signaleerde hetzelfde. De Regering heeft de vraag van een beoordeling in twee instanties onder ogen gezien, dit te meer omdat, als een procedure kan worden gevonden waarbij een tweede instantie zou bestaan voor de betrokken politieke ambtsdragers, het voorbehoud bij artikel 14, vijfde lid, van het internationaal verdrag burgerrechter en politieke rechter zou kunnen vervallen. Het is niet zoals de heer Roethof voorstelde dat wij tot de conclusie zijn gekomen dat politieke ambtsdragers een snelle afdoening verdienen.

Wij zijn bij het beantwoorden van die vraag gestuit op een groot aantal technische problemen. Ik noem als voorbeeld: welk gerecht moet in eerste instantie rechtspreken en waarom? Wie moet als vervolginstantie optreden? Wie in hoger beroep? Daarbij komt dat niet kan worden weersproken dat de procedure van het forum privilegiatum een aantal waarborgen bevat voor een zorgvuldig proces, waarbij het belang van de verdachte duidelijk de aandacht heeft.

In de eerste plaats wordt pas overgegaan tot een vervolging na een besluit van de Regering of van deze Kamer. Zo'n besluit wordt uiteraard niet lichtvaardig genomen. In de tweede plaats berecht de Hoge Raad, welk college in deze bijzondere procedure bovendien nog rechtsprekt met tien rechters.

De heer Roethof stelde nog een specifieke vraag betreffende de instructiebevoegdheid van de Minister van Justitie aan de Officier van Justitie. De afgevaardigde wil deze mogelijkheid uitsluiten, als het gaat om de vervolging wegens ambtsmisdrrijven. De heer Roethof stelt dat de Regering zegt dat het uitsluiten van de instructiebevoegdheid op dit punt niet afdoende is. Dat heeft de Regering inderdaad gezegd en terecht. Druk op de Officier van Justitie kan ook van andere zijde plaatsvinden dan van de Minister van Justitie.

De Regering heeft echter meer gezegd. Zij meent dat de suggestie van de heer Roethof implicaties zal geven voor de verhouding tussen het openbaar ministerie en de Minister van Justitie. Het lijkt ons onverstandig om bij deze wel zeer bijzondere gelegenheid te gaan praten over een wettelijke regeling met betrekking tot deze problematiek van algemene aard.

De heer Roethof vroeg – en ik neem aan bij wijze van aardigheidje – of coalitiepartners elkaar de hand boven het hoofd zullen houden. Volgens deze procedure wordt eventueel voorkomende politieke beïnvloeding zichtbaar en controleerbaar gemaakt. Daarom moet zij ook gekanaliseerd worden via de daartoe het meest geëigende organen. Dat zijn naar onze mening de Regering en de Tweede Kamer. Daarom zijn wij er niet voor, alleen het parlement te laten beslissen over de vervolging van parlementsliden.

De heer Abma vroeg hoe het zit met de positie van de Eerste Kamer in dit verband. Hij schetste de situatie juist. Het forum strekt zich uit over alle leden van de Staten-Generaal, dus ook over de leden van de Eerste Kamer. De opdracht tot vervolging gaat uit van de Regering of de Tweede Kamer.

Dat was ook vroeger het geval. Er is in onze opvatting geen reden, dat te veranderen. Het feit dat de Tweede Kamer wordt genoemd, heeft te maken met haar politiek meer vooruitgeschoven positie, zoals men al zal hebben geraden.

De heren Nijpels en Brinkhorst hebben in dit kader aandacht gevraagd voor het feit dat ook in andere landen bijzondere procedures voor het volgen van ambtsmisdrrijven van kamerleden en ministers bestaan. Wij hebben in de nota naar aanleiding van het eindverslag gewezen op een aantal bepalingen uit de constituties van naburige landen. Van de daar genoemde landen – dit zeg ik in antwoord op een vraag van de heer Nijpels – hebben Denemarken, West-Duitsland en Frankrijk een voorbehoud gemaakt bij artikel 14, lid 5, van het Internationale verdrag burgerrechten van politieke rechten.

De procedure is in België nog niet geregeld, voor zover wij weten. Hoewel uit deze constitutionele bepalingen niet een eenvormig beeld naar voren komt, blijkt wel dat ook in deze landen een bijzondere procedure voor het volgen van ambtsmisdrrijven van ministers en kamerleden wenselijk wordt geacht, zoals de heer Nijpels terecht opmerkte.

De geachte afgevaardigde de heer Brinkhorst heeft herinnerd aan zijn eerdere voorstel om vervolging van leden van de Staten-Generaal slechts mogelijk te doen zijn na opdracht, gegeven bij besluit van de Tweede Kamer. Ook in andere constituties zag hij dergelijke bepalingen. Hij heeft zijn voorstel nu ook geplaatst in het licht van de parlementaire onschendbaarheid en de trias politica.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag mij af, of het forum privilegiatum in dat licht moet worden gezien. Het gaat om de vervolging van twee categorieën personen, te weten bewindslieden en leden van de volksvertegenwoordiging. Is het niet een evenwichtig systeem dat beide betrokken organen, namelijk enerzijds de Regering en anderzijds de Tweede Kamer, de mogelijkheid hebben – elk ten aanzien van het eigen orgaan, maar ook ten aanzien van het andere orgaan – om tot vervolging wegens een ambtsdelict te besluiten, wanneer daartoe aanleiding bestaat?

Uit deze vraag moge de redelijkheid van het standpunt doorklinken. Ik voeg er nog aan toe dat het besluit van de Regering tot een mogelijke vervolging van een lid van het parlement, onder de gebruikelijke parlementaire controle staat, zodat naar mijn oordeel zeker niet te kort wordt gedaan aan de eigen plaats van de volksvertegenwoordiging.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb deze vraag juist gesteld naar aanleiding van de regelingen die bestaan in de landen om ons heen. Daar bestaat ook een dualiteit tussen regering en parlement. Juist voor deze specifieke ambtsmisdrrijven, dus de ambtsmisdrrijven van parlementariërs, is de regeling daar gevolgd. Kan de Minister er nog op ingaan waarom daar voor de andere formule is gekozen? Hetgeen de Minister zegt is niet onredelijk, maar het valt mij op dat deze gedachte niet in de andere landen is gevolgd.

Minister **Wiegel**: Mijnheer de Voorzitter! De zin van de constructie die wij hebben, is de volgende. Daar de positie van bewindslieden en de positie van leden van de volksvertegenwoordiging in het geding kunnen zijn, hebben wij voor beide instanties zekerheid geschapen. De Regering kan dus niet alleen de vervolging van een bewindsman in gang zetten of de Tweede Kamer de vervolging van een parlementslid, want door de kruiskoppeling is er een extra zekerheid geschapen. Wanneer wij letten op de evenwichtigheid in de benadering, dan is dat een goede aanpak.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Dat is één kant van de zaak. Een andere kant is dat er ook een zeker na-u-element kan ontstaan, dus dat de Regering wacht op het parlement, terwijl het parlement wacht op de Regering. Er is echter ook iets te zeggen voor de volgende gedachte. Wanneer in een staatsorgaan, zoals het parlement, ernstige

Wiegel

vergrijpen plaatsvinden, dan is het ook de morele en politieke taak van dat orgaan om die verantwoordelijkheid niet uit de weg te gaan.

Minister **Wiegel**: Dit bestrijd ik niet.

De heer **Brinkhorst** (D'66): U zei dat er sprake kan zijn van misplaatste collegialiteit. Ik acht het belangrijk dat hier- van bij het parlement geen sprake is en dat ernstige vergrijpen met alle collegialiteit vanuit het eigen huis worden aangepakt. Ik hecht sterk aan de eigenheid van het parlement op dit punt.

Minister **Wiegel**: Dit heb ik niet bestreden. In de constructie die de Regering heeft gekozen, bestaat de extra waarborg voor het vervolgen van ambts- misdrijven van leden van de volksver- tegenwoordiging. Deze waarborg is tweezijdig; hij werkt zowel voor be- windslieden als voor leden van de volksver- tegenwoordiging. Dit acht ik evenwichtiger dan een constructie waarin voor ambtsbedrijven van be- windslieden de Regering of het par- lement actie kan nemen en voor ambts- misdrijven door leden van het par- lement slechts het parlement eraan te pas komt. De gedachte die de Rege- ring heeft uitgewerkt, dient mijns in- ziens de evenwichtigheid.

De geachte afgevaardigde de heer Wolff, die mij gisteren heeft gezegd dat hij vandaag niet hier aanwezig kan zijn, heeft eraan herinnerd dat het on- geveer zes jaar geleden de vraag was of kamerleden waren omgekocht. Hij wees erop dat in die tijd justitiële auto- riteiten reeds met het verzamelen van feitenmateriaal bezig waren.

De geachte afgevaardigde vroeg de Regering, zich te bezinnen op een re- geling die, zo heb ik begrepen, ertoe strekt, te belemmeren dat het openba- re ministerie hierbij 'grensoverschrij- dend' te werk gaat.

Mij lijkt de zinnigste wijze van wer- ken dat, zodra een officier van justitie bemerkt dat een zaak die hij in onder- zoek heeft, politieke implicaties heeft van de aard waarover wij nu spreken, hij onverwijld de Minister van Justitie hiervan op de hoogte brengt. Als deze handelwijze wordt gevolgd – uiteraard wordt zij in dergelijke situaties ge- volgd – is er geen sprake van het pro- bleem dat de heer Wolff begrijpelijker- wijs heeft signaleerd.

□

Staatssecretaris **Haars**: Mijnheer de Voorzitter! Ik begin met het wets- ontwerp betreffende de Hoge Raad, waarover vooral de heer Van der Burg

uitvoerig en interessant heeft gespro- ken. Hij heeft een amendement inge- diend dat ertoe strekt, aan artikel 6.6 een nieuw lid toe te voegen, inhoudende dat de president en de vice-presi- dent van de Hoge Raad uit de leden van de Hoge Raad bij Koninklijk besluit worden benoemd. Dit amendement kreeg ook aandacht van andere leden en hierbij steun van de heer Brinkhorst en bestrijding van de heer Nijpels. De heer Abma vroeg nadere toelichting.

In de witte stukken hebben wij reeds betoogd dat in de nieuwe Grondwet omtrent de positie van de president en de vice-president. Dit is in onze voor- stellen dan ook niet het geval. Het wetsontwerp inzake de Hoge Raad moet worden gelezen in samenhang met het wetsontwerp over justitie. In artikel 6.5 wordt bepaald dat leden uit de zittende rechterlijke macht bij Ko- ninklijk besluit voor het leven worden benoemd.

Dit geldt voor alle benoemingen, zo- wel van degenen die hiermee hun in- trede in de rechterlijke macht doen als van hen die binnen de rechterlijke macht een andere functie gaan bekle- den. Iemand wordt bij voorbeeld eerst bij Koninklijk besluit tot rechter be- noemd bij een bepaalde rechtbank en later bij voortzetting van zijn loopbaan bij een nieuw Koninklijk besluit tot vice-president van die rechtbank. Dit volgt uit artikel 6.5.

Artikel 6.5 geldt ook voor de Hoge Raad. Ook daar vindt dus benoeming tot raadsheer plaats bij Koninklijk be- sluit en, later, mogelijk benoeming tot vice-president bij een nieuw Koninklijk besluit. Voor zover het amendement voor de benoeming van de president en de vice-president van de Hoge Raad een Koninklijk besluit voorschrijft, is het dus naast artikel 6.5 overbodig.

Het amendement stelt verder de eis dat de president en de vice-president uit de leden van de Hoge Raad moeten voortkomen. Ik meen dat wij in de witte stukken hebben betoogd dat dit waarborgkarakter, gezien het voor- gaande, in feite nauwelijks bestaat. Daarom menen wij dat het oude artikel 177, eerste lid van de Grondwet niet moet terugkeren.

Verder wijs ik de heren Van der Burg, Brinkhorst en Abma op het nog verleden week door deze Kamer aan- genomen herzieningsontwerp betref- fende hoofdstuk 4 van de Grondwet. In dat ontwerp is niet een afzonderlijke bepaling over de benoeming van de vice-president van de Raad van State en de president van de Algemene Re- kenkamer opgenomen.

Ook conform deze opzet, lijkt het mij juist, in de nieuwe Grondwet een be- paling over de benoeming van de pre- sident en van de vice-president van de Hoge Raad achterwege te laten. Waar- om zouden hierbij immers andere re- gels gelden dan voor de colleges waarover verleden week is gesproken? Wij menen dus, dit amendement te moeten ontraden.

De heer Van der Burg heeft er te- recht op gewezen dat het aantal cassa- tieberoepen de laatste jaren fors is ge- stegen, vooral in straf- en in belasting- zaken. Uiteraard leidt dit tot een groei- ende werkbelasting van de Hoge Raad. Dit is een zaak van voortdurend over- leg tussen de Minister van Justitie en de Hoge Raad. Daarbij heeft vooral een ruimere toepassing in het instituut van de gerechtsauditeur de aandacht gekregen, en worden administratieve verbeteringen onder het oog gezien. Het zou misschien te ver voeren, in het kader van een gedachtenwisseling over de grondwetsherziening deze punten verder uit te werken.

Ik meen te mogen suggereren, de verdere vraagpunten ten aanzien van ondersteunende activiteiten voor de gehele rechterlijke macht eens ter sprake te brengen bij de behandeling van de begroting van Justitie, waarbij mogelijk een breder kader en meer ruimte en tijd aanwezig zijn.

De heer Van der Burg heeft ook een aantal vragen gesteld over neven- trekkingen van de leden van de Hoge Raad. Artikel 8 van de Wet op de rech- terlijke organisatie bevat de bepaling dat leden van de rechterlijke macht die voor het leven zijn benoemd – en dus ook raadsheren in de Hoge Raad – niet tevens kunnen zijn advocaat, procu- reur of notaris, of enig ander ambt als hoofdbetrekking mogen bekleden.

Daarnaast staat echter een tweede lid, dat de bekleding van enkele open- bare functies wel toestaat, mits deze niet als eigenlijk bezoldigde ambten kunnen worden beschouwd. Ik noem in dit verband de functie van gemeen- teraadslid of van curator van een ho- geschool. Ingeval van twijfel over de vraag of enige openbare betrekking van laatstgenoemde aard met het lid- maatschap van de rechterlijke macht verenigbaar is, is de beslissing daar- omtrent aan de Kroon voorbehouden.

Het toezicht op de naleving van deze bepalingen komt uiteraard aan de Ho- ge Raad toe. Er zijn geen voorschriften op grond waarvan een lid van de rech- terlijke macht verplicht is, opgave te doen van het vervullen van nevenfunc- ties of voor het uitoefenen daarvan toestemming te vragen. Ik meen dat

Haars

de heer Van der Burg bij het stellen van deze vragen een belangrijk onderwerp heeft aangesneden. Hoezeer het mij ook spijt, ook hierbij moet ik zeggen dat het in het huidige debat moeilijker is, *diepgaand op dit onderwerp in te gaan*.

Ook hier zou ik er de voorkeur aan geven, er nader op in te gaan in het kader van de begroting van het ministerie van Justitie. De toelichting op de begroting zal er naar ik hoop een aanzet toe kunnen geven.

Ik ga nog even door met de belangwekkende onderwerpen die de heer Van der Burg heeft aangesneden en kom dan aan de rol van de procureur-generaal bij de Hoge Raad bij cassatie in het belang van de wet. Hij stelde dat de procureur-generaal bij de Hoge Raad bij het instellen van cassatie in het belang der wet staatsrechtelijk gehouden is de bevelen van de Regering op te volgen en vroeg of de Minister van Justitie bereid is de procureur-generaal in voorkomende gevallen ter zake instructies te geven of dat althans te overwegen.

Dat de Minister van Justitie bevoegd is een dergelijke instructie aan de procureur-generaal bij de Hoge Raad te geven, is onder andere ontkend door de afdeling rechtspraak van de Raad van State op 12 april 1979 (AB 79 369), al kan ik niet ontkennen dat door sommige geleerden daarover wel eens anders gedacht wordt. Het bestaan van de bevoegdheid is dus op zijn minst twijfelachtig, gezien de beslissing van de afdeling rechtspraak van de Raad van State.

Overigens is dit, naar een lange ervaring heeft geleerd, een louter academische kwestie. De vraag of al dan niet cassatie in het belang der wet dient te worden ingesteld, is tot dusverre steeds in goed overleg tussen de procureur-generaal en de Minister opgelost. Wij voelen dan ook op dit moment geen behoefte aan een nadere voorziening.

De heer **Roethof** (PvdA): Ik zou het plezierig vinden als de Staatssecretaris uitsluitend gaf over haar eigen standpunt. Op deze manier wordt het wel erg vaag. Zij zegt, dat de zaak niet goed is geregeld en dat wij het maar eens moeten bekijken. Dat vind ik niet erg bevredigend.

Staatssecretaris **Haars**: Met alle respect voor de geachte afgevaardigde, vraag ik mij af of wij elkaar wel goed begrijpen. Zoals gezegd, is de vraag of de Minister van Justitie opdracht kan geven, door de afdeling rechtspraak

van de Raad van State met een duidelijke 'Neen' beantwoord.

De heer **Roethof** (PvdA): En dan is mijn vraag, of de Staatssecretaris dat betreurt dan wel toejuicht.

Staatssecretaris **Haars**: Ik heb eerst een paar feiten genoemd. De Raad van State zegt 'neen'. Er zijn een aantal geleerden die 'ja' zeggen. De Regering – voornamelijk de Minister van Justitie – vindt geen aanleiding om hierin enige wijziging aan te brengen. Wij sluiten ons dus aan bij de beslissing van de afdeling rechtspraak.

De heer **Roethof** (PvdA): Nu begrijp ik het niet meer. U neemt nu dus wél een standpunt in.

Staatssecretaris **Haars**: Ja, dat vraagt u van mij.

De heer **Roethof** (PvdA): Dat is prima, maar het is iets geheel anders dan wat u zoëven zei.

Staatssecretaris **Haars**: Ik meen vrij duidelijk te zijn geweest door te zeggen, dat wij geen behoefte hebben aan een nadere voorziening. Daarmee heb ik toch ook een standpunt ingenomen. Het instituut van cassatie in het belang der wet is van betekenis voor de rechtsvorming, al mag het niet worden overschat. Wil een rechterlijke uitspraak inderdaad geschikt zijn om het rechtsmiddel cassatie in het belang der wet te gebruiken, dan zullen er ook nog een aantal vereisten zijn.

In de eerste plaats noem ik een genoegzame maatschappelijke betekenis van de rechtsvraag zelf en een zodanige casuspositie dat de Hoge Raad ook een ondubbelzinnig antwoord kan geven op die rechtsvraag.

De rechtsvraag zal bovendien niet het onderwerp moeten zijn van een in voorbereiding zijnde wet dan wel van een wetsontwerp dat al is ingediend. Ten slotte kan een dergelijke cassatie ook niet worden gebruikt voor zaken ter bevestiging van wat de Hoge Raad al eens eerder heeft gezegd.

Verder moet worden opgemerkt dat een procedure tot cassatie in het belang der wet ook hierom niet dan bij uitzondering in aanmerking komt omdat een dergelijke zaak de goede en deskundige voorbereiding mist van de cassatie-advocaten, die de juridische standpunten heel scherp tegenover elkaar formuleren. Het is een nuttig rechtsmiddel dat niet kan worden gemist maar slechts in een beperkt aantal gevallen kan worden gebruikt.

De heer Van der Burg heeft ook gesproken over de adviserende taak van de Hoge Raad. In het bijzonder wil hij

dat een kabinet in voorkomende gevallen gepast gebruik maakt van de mogelijkheden die er zijn, de Hoge Raad advies te vragen. Zoals uit de opsomming bij het eindverslag al is gebleken geschiedt dat ook juist bij wetsontwerpen waar technisch-juridische expertise een grote rol speelt. De laatste jaren gebeurt het frequenter dan in vroeger tijd.

Zoals de heer Van der Burg terecht opmerkt zal van deze bevoegdheid tot het vragen van advies gepast gebruik moeten worden gemaakt om voor de hand liggende problemen in de dubbelrol van advisering en hoogste rechter achteraf te vermijden.

De heer Van der Burg heeft ook volkomen gelijk als hij publiekrechtelijke voorschriften over titulatuur en gala-kostuums uit de tijd acht.

Ik kom dan tot het wetsontwerp over Justitie. Mevrouw Korte heeft gesproken over het toetsingsrecht. Zij heeft duidelijk gemaakt, dat zij niet veel voelt voor de volledige uitsluiting, namelijk niet ten aanzien van de klassieke grondrechten. Zij heeft nadere vragen gesteld alvorens uiteindelijk haar stem te bepalen. Naar de mening van de Regering dient het beperkt toetsingsrecht dat de geachte afgevaardigde voor ogen staat niet te worden ingevoerd.

Als eenmaal een wet is tot stand gekomen, ligt er een in een democratisch proces voorbereid product ter tafel, dat is ontstaan uit de samenwerking tussen de Regering en de Staten-Generaal. De politieke organen hebben gezamenlijk een beslissing genomen. Het is dan onwenselijk dat voor de rechter vervolgens die beslissing zou kunnen worden aangevochten wegens strijd met grondwettelijke vrijheidsrechten.

Dat zou rechtsonzekerheid kunnen opleveren ten aanzien van de geldigheid van de wet zelf en van de rechtsgevolgen die deze wet inmiddels heeft teweeggebracht. Juist rechtsonzekerheid is in een ver uitgewerkte verzorgingsstaat zoals wij die kennen van bijzonder belang. De huidige complexiteit van de maatschappij lijkt daarom eerder een reden te meer om het toetsingsrecht uit te sluiten dan andersom, zoals de geachte afgevaardigde meende te moeten stellen.

Het zou ook risico's opleveren voor de positie van de rechter. Deze wordt dan immers bij invoering van rechterlijk toetsingsrecht wel heel sterk betrokken bij politieke strijdvragen die in de afweging liggen. De wetgever heeft juist het algemeen belang en het vrijheidsrecht van de burger gewogen en

Haars

daaraan een belangrijke functie toegekend. De rechter zou in die afweging opnieuw worden betrokken.

Ik zie ook geen ervaringen in het verleden die het wenselijk zouden maken de stap naar invoering van rechterlijk toetsingsrecht te doen, met alle risico's van dien.

Er zijn in het wetgevingsproces voldoende garanties ingebouwd dat de grondwettigheid van de wetsontwerpen terdege wordt onderzocht door de organen. Ik noem nu alleen, behalve de politieke organen, ook nog de adviseurs van de Raad van State – die thans openbaar zijn – en de heroverweging door de Eerste Kamer, die toch juist ook de grondwettigheid wegen.

Mevrouw Korte-van Hemel besteedt in dit verband bijzondere aandacht aan de verhouding tussen artikel 6.8 en de bevoegdheid van de Hoge Raad rechterlijke uitspraken te casseren wegens schending van het recht. Zij ziet de relatie als ik het goed heb begrepen zo, dat als het ware langs een omweg toetsing van de wet aan de grondrechten in zekere mate mogelijk wordt. Ik vrees toch dat wij haar hierin niet kunnen volgen. Artikel 6.8 is een voorschrift dat een duidelijke en ongeclausuleerde verplichting oplegt aan de rechter.

Die tekst is ons inziens niet alleen duidelijk, ook over de strekking van deze tekst kan – na hetgeen de Regering en een aantal leden van deze Kamer erover hebben gezegd – geen misverstand bestaan. Het feit dat de Hoge Raad op grond van artikel 99 van de Wet Rechterlijke Organisatie kan casseren wegens schending van het recht, kan aan een dergelijk duidelijk grondwettelijk voorschrift niets afdoen.

Dat geldt evenzeer in de relatie van de in artikel 6.6 tweede lid tot de in artikel 6.8 van ons wetsvoorstel vervatte bepalingen. Zo men daaraan zou twijfelen, dan zou men tot de ongerijmde conclusie komen dat terwijl artikel 6.8 zich tot de rechter in het algemeen richt – dus tot iedere rechter – er blijkbaar alleen voor de zaken waarin de Hoge Raad uiteindelijk bevoegd is – en er zijn toch rechtsgebieden waarin dat niet het geval is – een geheel ander toetsingsregime zou gelden.

Het komt mij voor dat dit niet de bedoeling kan zijn van de gedachte die de geachte afgevaardigde naar voren brengt. De Regeringscommissaris gaat nog nader in op de technische aspecten van dit punt.

Ik wil er nog op wijzen dat naar mijn gevoelen ten onrechte een beroep

wordt gedaan op de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Gemeenschap. Uit de huidige jurisprudentie van het Hof volgt dat indien de Nederlandse rechter geroepen zou worden Gemeenschapsrecht uit te leggen en toe te passen, hij dat recht kan toetsen aan algemene binnen de 10 lid-staten aanvaarde 'noties' van grondrechten. Dat is echter alleen het geval voor zover de jurisprudentie van het Hof die noties nadrukkelijk heeft erkend als onderdeel en grondslag van het Gemeenschapsrecht.

In dat kader kan van zelfstandige toetsing door de nationale rechter van Gemeenschapsrecht aan nationale grondrechten geen sprake zijn. Daarmee zou men trouwens in strijd komen met de eis van eenheid van het Gemeenschapsrecht voor de gehele Gemeenschap. Deze problematiek staat naar mijn mening buiten artikel 6.8.

De geachte afgevaardigde de heer Roethof vraagt enige verduidelijking waarom volgens het wetsvoorstel straf van vrijheidsontneming uitsluitend door de rechterlijke macht kan worden opgelegd. Al in de memorie van antwoord is daarop ingegaan. Wij wezen toen op de combinatie met artikel 1.14, dat onderdeel uitmaakt van de klassieke grondrechten. Daarin wordt elke andere vrijheidsbenaming onder rechterlijke controle gebracht.

Wij menen dat het stelsel van rechtsbescherming op dit punt geen lacunes vertoont. Dat geldt bij voorbeeld ook voor de bewaring van de vreemdeling met het oog op diens uitgeleiding. Ook voor die bewaring eist de nieuwe Grondwet controle door de rechter, zoals deze trouwens in de huidige Vreemdelingenwet is voorzien.

Hetzelfde geldt voor de huidige Krankzinnigenwet en voor het wetsontwerp BOPZ, waar de gedwongen plaatsing in een richting aan een rechterlijke beslissing is gebonden. Ook de gevallen van het in boeien slaan van schepelingen, het isoleren van gevangenen – door de heer Roethof 'grensgevallen' genoemd – kregen reeds eerder aandacht.

Voor zover deze maatregelen niet alleen formeel maar ook in werkelijke uitvoering, bij voorbeeld wegens de reden waarom zij zijn toegepast en naar de duur, als ordemaatregelen zijn te beschouwen, zijn zij geen vrijheidsbenamingen in de zin van de geciteerde nieuwe Grondwetsartikelen. De precieze grens van de ordemaatregel, dus waar de maatregel ophoudt en de vrijheidsbenaming begint, is moeilijk aan te geven.

Ik erken dat. Het vorenstaande geeft evenwel een redelijk houvast. Ook de tuchtrechtelijke straf van vrijheidsbenaming valt onder het regime van de artikelen 1.14 en 6.12 en is derhalve als dit regime van kracht is geworden, niet meer mogelijk tenzij de straf zou worden opgelegd door een tot de rechterlijke macht behorend gerecht.

In de zaak Engel is vastgesteld, dat bepaalde beperkingen die de militaire dienst meebrengt en die veeleer als beperking in bewegingsvrijheid zijn te beschouwen, niet als vrijheidsbenaming zijn aan te merken. Met deze uitspraak zal wel niet het laatste woord in deze moeilijke materie gezegd zijn. Anders dan de heer Roethof meent te moeten stellen, lijkt het mij echter niet onbegrijpelijk. Administratieve sancties als het intrekken van vergunningen, kunnen op zo verschillende zaken betrekking hebben, dat een algemene waarborg daarvoor heel moeilijk te formuleren is.

In elk geval heeft de burger tegen een dergelijke beschikking vrijwel steeds rechtsbescherming bij de administratieve rechter, die daarbij ook controleert of de aangevochten beslissing de toetsing aan de beginselen van behoorlijk bestuur kan doorstaan. Dit betreft ook de wijze van totstandkoming van de beschikking, zodat voor zover de betrokken regeling al geen specifieke procedurevoorschriften inhoudt, langs die weg corrigerend kan worden opgetreden als de procesgang beneden de maat is gebleven of de sanctie onevenredig was.

Voorts stelt de heer Roethof nog de vraag, waarom niet in de Grondwet is opgenomen, dat rechters op hun verzoek of bij hun pensionering bij Koninklijk besluit kunnen worden ontslagen. Wij menen dat een dergelijke bepaling in een gewone wet thuishoort en niet in de Grondwet, want het is geen bijzondere waarborg. Die waarborg is wel opgenomen in het derde lid waarin het ontslag op andere gronden is geregeld. Dit is in wezen het sluitstuk van de onafhankelijkheid.

Dat dit ontslag in handen is gelegd van een bij de wet aan te wijzen gerecht en dus niet steeds van een gerecht in hoogste ressort op het betrokken rechtsgebied, doet aan het karakter van de waarborg niet af. Door de tot het verlenen van de ontslag bevoegde rechter bij de wet aan te wijzen, is er een zekere keuzevrijheid die in de praktijk nuttig kan zijn.

Het is immers denkbaar, dat een gerecht op een betrekkelijk klein specifiek gebied de enige en dus tevens hoogste rechterlijke instantie is. Het kan dan

ongewenst zijn, de hier bedoelde bevoegdheid tot ontslag van de leden van dat gerecht in handen van dat gerecht zelf te leggen.

Ik wil hiervoor een voorbeeld geven. Terecht is in artikel 11 van de wet administratieve rechtspraak bedrijfsorganisatie ten aanzien van de leden van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven de beslissing over het ontslag in handen gelegd van de Hoge Raad en niet van het college zelf.

De heer Abma vraagt naar de relatie tussen de Kroon in administratief beroep en de cassatierechtspraak. Het Kroonberoep heeft wel een aantal elementen van rechtspraak maar is zelf geen rechtspraak. Cassatie door de Hoge Raad van beslissingen die door de Kroon genomen zijn, zal dan ook niet mogelijk zijn.

Artikel 6.6 lid 2 spreekt alleen van cassatie van rechterlijke uitspraken. Een zodanige mogelijkheid van cassatie bestaat thans trouwens ook niet.

De heren Roethof en Abma spraken nog over openbaarheid bij tuchtrechtspraak. Zij vragen waarom deze niet in het wetsontwerp is opgenomen.

In de memorie van antwoord hebben wij de reden reeds genoemd: tuchtrecht is een zo breed gebied, betreffende zo verschillende gevallen, dat een uniforme regeling in de Grondwet op dit moment voorbarig zou zijn. Er zijn thans op verschillende gebieden nieuwe wettelijke regelingen over dit onderwerp op komst, die in verschillende stadia van voorbereiding zijn, bij voorbeeld voor de advocaten, de medische beroepen en de notarissen. Het onderzoek naar de mogelijkheid van constitutionele waarborgen kan pas serieus ter hand worden genomen als de gewone wetgever daarover meer klaarheid heeft gegeven.

De heer Abma vroeg nog enige opheldering over onze opmerkingen over het tuchtrecht op privaatrechtelijke grondslag. De opzet van het wetsontwerp is dat van overheidswege ingestelde tuchtrechtspraak een basis in de wet in formele zin moet hebben en alle overige tuchtrechtspraak niet. Met betrekking tot die laatste tuchtrechtspraak kan de wetgever wel regels stellen, maar hij is daartoe niet verplicht. Dit geldt ook voor tuchtrechtspraak voor privaatrechtelijke organisaties, die met de uitvoering van overheidstaken zijn belast. Die tuchtrechtspraak is immers niet van overheidswege ingesteld.

De reden waarom wij deze oplossing hebben gekozen gaven wij in de

stukken al aan. De gevallen van tuchtrechtspraak die tot deze categorie kunnen behoren zijn zo gevarieerd dat het vereiste van een wet in formele zin te veel praktische bezwaren kan hebben.

De heer Wolff stelde vragen over gratie, amnestie en abolitie. Het Gratiebesluit, een algemene maatregel van Rijksbestuur wijst het gerecht aan dat over het gratieverzoek moet worden gehoord. In het algemeen is dat het gerecht dat over de zaak heeft gezeten. Dat is ook de meest aangewezen adviseur. Het ligt in de bedoeling in de wet, die de nieuwe Grondwet eist, soortgelijke regels over deze advisering op te nemen.

Artikel 6.10 zegt dat amnestie bij of krachtens de wet wordt verleend. Dit betekent dat voor amnestie de medewerking van een bij uitstek politiek orgaan als de Staten-Generaal vereist is.

Aan de figuur van abolities heeft sinds 1948 geen behoefte meer bestaan. Dit is in overeenstemming met gevoelens van de Staatscommissie en de Raad van State.

De heer Wolff vroeg ook nog of naar huidig recht een aangevangen strafvervolgung steeds kan worden gestaakt en of na afschaffing van de mogelijkheid van abolitie nog ingegrepen kan worden. Zolang het onderzoek ter terechtzitting nog niet is begonnen, kan het openbaar ministerie de zaak staken. Na aanvang van de terechtzitting is dat niet meer mogelijk. Dan kan een gerecht, als de vervolging niet wordt voortgezet, krachtens artikel 36 van het Wetboek van Strafvordering, op verzoek van de verdachte verklaren dat de zaak geëindigd is.

Ik kom thans aan mijn laatste onderwerp om te beantwoorden, de vragen betreffende de doodstraf. Ik wil beginnen met de heer Brinkhorst mijn excuses te maken dat juist op het moment dat hij dit belangrijke onderwerp aan de orde stelde, ik, met medeweten van de Voorzitter, wegens zeer dringende andere werkzaamheden de zaal heb moeten verlaten. Ik heb mij echter uitvoerig laten voorlichten over wat de heer Brinkhorst heeft gezegd.

In de schriftelijke gedachtenwisseling tussen Regering en Kamer is over de afschaffing van de doodstraf met geen woord gesproken. Er is zelfs niet op gezinspeeld. Dat geeft aan dit onderdeel van het debat een geïmproviseerd karakter. Dit is naar mijn mening altijd al een ongewenste zaak, maar in het bijzonder bij het gemeen overleg over grondwetswijzigingen. Dit geldt te meer omdat er nu uiteenlopende meningen te horen waren van dege-

nen die in het algemeen allen tot tegenstanders van de doodstraf kunnen worden gerekend.

Er is een typisch verschil in benadering. Reeds in 1977 is van regeringszijde het officiële voornemen aangekondigd de doodstraf geheel uit de Nederlandse strafwetgeving te verwijderen. Dat voornemen zal gestalte krijgen in samenhang met de algehele herziening van het militair strafrecht en het militair strafprocesrecht. Dat is een omvangrijk stuk wetgeving waaraan een aantal jaren hard is gewerkt. De herziening verkeert thans in de laatste fase van de departementale voorbereiding. Overigens wordt voor de afschaffing van de doodstraf bij deze herziening tevens een aanpassing van het oorlogsstrafrecht en van het Besluit Buitengewoon Strafrecht voorzien, dit in antwoord op vragen van de heren Nijpels en Brinkhorst.

Het streven is erop gericht, deze wetsontwerpen ter herziening van het militair recht vóór het einde van dit kalenderjaar bij het parlement in te dienen. De Regering heeft voor ogen, bij de behandeling van deze wetsontwerpen fundamenteel met het parlement over de wenselijkheid van handhaving of afschaffing van de doodstraf voor delicten in oorlogstijd gepleegd, een discussie te voeren.

De Regering zal die discussie aangaan vanuit het standpunt, dat de doodstraf geheel uit ons penitentiair recht dient te verdwijnen. Zij is dus in het gangbare spraakgebruik bij deze oude strijdvraag volstrekt abolitionistisch.

Hiermee knoopt zij ook aan bij de diepgewortelde traditie van ons volk. Er bestaat al meer dan een eeuw een brede consensus dat de doodstraf in het normale Nederlandse strafrecht niet thuishoort. Deze is in het communale recht afgeschaft in 1870. Daarmee was Nederland het derde land ter wereld – na Portugal en Venezuela – dat daartoe overging. Voorstellen tot wederinvoering voor commune delicten zijn van geen Regering te verwachten.

Zo zij al gedaan zouden worden, zouden zij geen kans van slagen in dit Huis hebben. De laatste tijd is binnen West-Europa een toenemende bereidheid te constateren de doodstraf verder terug te dringen. Van kort na de oorlog stammen de grondwetswijzigingen van de Bondsrepubliek en Italië waarin de doodstraf geheel voor commune delicten werd afgeschaft. Enkele jaren geleden vond besluitvorming op dit punt plaats in Engeland en Zweden.

Van recente datum zijn de beslissingen tot afschaffing of verdere terug-

Haars

dringing in Noorwegen, Luxemburg, Spanje en Portugal. Deze ontwikkelingen hangen vermoedelijk samen met een verhoogde belangstelling voor dit onderwerp binnen de Raad van Europa, waar zowel op ministerieel niveau als op het niveau van de parlementaire assemblee de afgelopen jaren een aantal opmerkelijke initiatieven zijn genomen.

Het vormde onderwerp van gesprek tijdens de Conferentie van de Ministers van Justitie van de Raad van Europa in 1978 en 1980. Dit mondde uit in een resolutie, waarin werd gevraagd een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden om nieuwe, passende Europese normen uit te werken met betrekking tot de doodstraf.

Daarop wordt in de Raad van Europa thans verder gestudeerd. De parlementaire assemblee heeft in april 1980 aan de hand van een rapport van de Zweedse afgevaardigde Lidbom over de doodstraf gediscussieerd. Er werd een resolutie aangenomen, gericht tot de nationale parlementen. Daarin stond dat ernaar moest worden gestreefd de doodstraf uit de strafwetgeving te verwijderen, althans wat betreft delicten gepleegd in tijd van vrede. Niet onvermeld mag blijven, dat ook het Europees Parlement zich niet onbetuigd heeft gelaten gezien de op 17 november 1980 aanvaarde resolutie, die zich tegen de voltrekking van opgelegde doodstraf keerde.

Ik keer tot ons land terug. Tot dusverre was alleen sprake van het verwijderen van de doodstraf uit het bij de gewone wet of de rijkswet vast te stellen penitentiair recht. Een grondwettelijke waarborg was daarbij niet aan de orde. Dat is niet zo verwonderlijk want behalve de uitzondering, waaraan ik aanstonds toekom, kent onze Grondwet al sinds 1814 geen bepalingen waarbij bepaalde straffen worden uitgesloten of afgeschaft.

Dat geldt voor allerlei straffen, die in het verleden voorkwamen en die wij beslist niet meer terug willen hebben. Ik denk aan lijfstraffen, verbanning en burgerlijke dood. Het enige voorbeeld van een grondwettelijk niet geoorloofde straf is die van de algemene verbeurdverklaring. Juist dat punt willen wij bij dit wetsvoorstel uit onze Grondwet verwijderen.

Wanneer de Grondwet wordt gewijzigd in de zin van het voorstel van de heer Roethof of van andere gedachten, die ik heb opgevangen, heeft dit slechts in zoverre betekenis dat wederinvoering van de doodstraf bij gewone wet onmogelijk wordt en dat men de

wetgever ook in de toekomst bindt aan de Grondwet en de bepalingen daaromtrent. Mijns inziens zal, als dit amendement wordt aanvaard, ook niet meer de afschaffing van de doodstraf bij oorlogsstrafrecht kunnen terugkomen, ongeacht zich dan aandienende omstandigheden of doorgemaakte ervaringen en ongeacht de vraag of dan wellicht een duidelijke meerderheid van de bevolking anders zou wensen.

Een principiële voorstander van een algehele abolitie zal dit toejuichten. Degenen, die een meer genuanceerd standpunt hebben, zullen wellicht toch aarzelen. Dat een algemeen verbod van doodstraf in bepaalde omstandigheden kan dringen in de richting van een niet al te best staatsnoodrecht, of misschien zelfs tot een Bijltesdag of een eigen richting, zal maken dat wij dit toch in de beschouwingen moeten meenemen.

Bij zijn bespreking van het amendement-Roethof wees de heer Nijpels erop dat na de Tweede Wereldoorlog in Neurenberg een aantal Duitse oorlogsmisdadigers ter dood zijn veroordeeld en geëxecuteerd. Waarschijnlijk doelt hij op het Internationaal Militair Tribunaal, ingesteld bij de Overeenkomst van Londen van 8 augustus 1945, waarbij Nederland partij is geworden.

Het bij de Overeenkomst van Londen vastgestelde Handvest van het Internationaal Militair Tribunaal gaf dat tribunaal de bevoegdheid de doodstraf op te leggen. Daarnaast hebben Britse, Amerikaanse, Franse en Russische rechtbanken binnen de bezette zones van Duitsland oorlogsmisdadigers berecht en ook ter dood veroordeeld.

Ik neem aan dat de bij het amendement-Roethof voorgestelde grondwetsbepaling een herhaling van hetgeen in 1945 geschiedde, namelijk de totstandkoming van een internationale overeenkomst waarbij een internationaal tribunaal wordt ingesteld met bijzondere rechtsmacht inclusief de bevoegdheid de doodstraf op te leggen, niet in de weg staat. Een dergelijke grondwetsbepaling richt zich namelijk tot de Nederlandse rechter en niet tot de internationale rechter.

Goedkeuring van een dergelijke overeenkomst in de toekomst door het Nederlandse parlement zou derhalve niet eens een tweederde meerderheid nodig hebben. Iets anders is aan de hand als besloten wordt bij verdrag dat de nationale rechters bij de berechting van oorlogsmisdrijven de bevoegdheid krijgen de doodstraf op te leggen. Een dergelijk verdrag – overigens zijn er geen voorbeelden van

bekend, maar je denkt altijd: wat kan er gebeuren – zou in het licht van de voorgestelde grondwetsbepaling dan wel een tweederde meerderheid vragen om het grondwettelijke voorschrift opzij te zetten.

De opmerking van de geachte afgevaardigde mevrouw Korte en de heer Nijpels, dat de voorgestelde bepaling eerder bij de grondrechten thuishoort dan bij justitie lijkt mij juist. De redactie van het amendement onderstreept dit mijns inziens nog. Bij de bepaling van haar houding tegenover het amendement wil de Regering vóór alles laten gelden, dat de vraag van de afschaffing van de doodstraf voor velen zozeer een gewetenskwestie is, dat de beslissing aan ieder persoonlijk dient te worden overgelaten.

Slechts zou ik hier in het midden willen brengen dat de Regering het betreurt, dat de indiening van dit amendement in dit stadium plaatsvindt, zodat geen bredere behandeling meer mogelijk is, een behandeling die deze zaak alleszins zou verdienen.

Ik meen het hierbij, wat de beoordeling van het amendement betreft, te moeten laten. Ik heb een aantal aspecten van regeringszijde meegedeeld. Ik kan wel zeggen dat de conclusie onzerzijds is dat op dit moment – op dit moment, zeg ik – een opname zo betrekkelijk nauwelijks in de Grondwet moet worden ontraden.

□

De heer **Simons**, Regeringscommissaris voor de Grondwetsherziening: Mijnheer de Voorzitter! Aan mij is de taak, in te gaan op enige technische vragen en opmerkingen, die het administratief beroep en de toetsing van de wet aan de Grondwet betreffen. Er zijn over de bepaling die is voorgesteld in het desbetreffende wetsontwerp enkele opmerkingen gemaakt.

Daaruit bleek dat men het eens was met het opnemen van een bepaling daarover en tevens met de beperking in de mogelijkheid daarvan tot geschillen die niet uit burgerlijke rechtsbetrekkingen zijn ontstaan. De berechting van geschillen, die wel uit burgerlijke rechtsbetrekkingen voortkomen, blijft gereserveerd voor de rechterlijke macht.

Zijdelings verband met dit administratief beroep houdt de opmerking, die de geachte afgevaardigde de heer Brinkhorst heeft gemaakt over de bevoegdheid, ook van de afdeling voor de geschillen van bestuur van de Raad van State, om op grond van artikel 177 van het EEG-verdrag een zogenaamde preudiciële vraag voor te leggen aan

het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen. Die bevoegdheid is inderdaad eens door dat Hof aangenoemen.

Dat weet de geachte afgevaardigde die destijds staatssecretaris was heel goed. Hij zal dat hebben bemerkt en hij heeft antwoorden gegeven op vragen, die daarover in deze Kamer zijn gesteld. Het Europese Hof pleegt de term 'rechterlijke instantie' die in het artikel 177 van het EEG-verdrag is opgenomen ruim uit te leggen, wat men kan toejuichen. Maar hier hebben wij te maken met een grondwetsbepaling die aan de wetgever de taak oplegt de gerechten aan te wijzen, die behoren tot de rechterlijke macht.

Als zodanig kan zeker in aanmerking komen de afdeling Rechtspraak van de Raad van State. Het lijkt echter minder juist, zich daarover thans uit te spreken. Daarover zal de wetgever moeten beslissen en deze zal ongetwijfeld rekening willen houden met de wens om het karakter van de Raad van State als een geheel in stand te houden. Daarvan was, dunkt mij, de geachte afgevaardigde de heer Brinkhorst bij de behandeling enige weken geleden van het desbetreffende grondwetsontwerp een voorstander. Dat de afdeling Contentieux onder de rechterlijke macht zou worden gebracht, zou ik minder juist achten.

Dit grondwetshoofdstuk maakt nu eenmaal een onderscheid tussen rechtspraak en administratief beroep. Het laatste is de taak die de afdeling voor de geschillen van bestuur uitoefent en niet rechtspraak.

Vervolgens zijn er enige belangwekkende vragen gesteld door de geachte afgevaardigde de heer Abma. De eerste die het administratief beroep betrof, ging over de afgrenzing van het administratief beroep en de bevoegdheid van de burgerlijke rechter.

Ik geef toe dat het hier om een ingewikkelde juridische aangelegenheid gaat. Het is niet zo, zoals de geachte afgevaardigde meende te lezen uit de in dit opzicht zo goed mogelijk doch misschien nog wel eens iets cryptisch opgestelde tekst, dat er een wezenlijk verschil bestaat tussen de staatscommissie en het onderhavige wetsontwerp. Er is wél een verschil in formulering. Noch de staatscommissie wilde, noch wil thans de Regering afstand doen van de gevestigde jurisprudentie die praktisch de burgerlijke rechter altijd bevoegd verklaart kennis te nemen van een vordering omtrent een hem voorgelegd geschil, ondanks het bestaan van de mogelijkheid van een administratief beroep.

Voldoet het administratief beroep aan redelijke eisen – van procesgang enz. – dan pleegt de burgerlijke rechter de eisen niet ontvankelijk te verklaren. De praktijk redt zich in dit opzicht voldoende. Men weet dat het geen zin heeft bij de burgerlijke rechter te oponeren tegen een beslissing van een behoorlijke administratieve beroepsinstantie zoals de kroon of gedeputeerde staten. Laten wij dan de onzekerheid, die gelegen is in een mogelijk beroep op de burgerlijke rechter voor minder goede beroepsinstanties, maar als een extra waarborg voor de burger beschouwen. Naarmate meer onder de vlag van de administratieve rechtspraak wordt gebracht, valt ook deze in de praktijk weinig hinderlijke onzekerheid weg.

Zeker, er wordt al het mogelijke gedaan om een deugdelijke en overzichtelijke rechtsbescherming van de burgers in dit opzicht te waarborgen.

Mijnheer de Voorzitter! Van de geachte afgevaardigden, die zich voorstander betoonden van een verbod aan de rechter tot toetsing van de wet aan de Grondwet, heeft de heer Wolff daarbij een interessant voorbehoud gemaakt. Hij was voorstander van het blijven toevertrouwen van de toetsings-taak aan de wetgever zolang in het parlement een voldoende pluriformiteit aanwezig is.

Bij het bestaande stelsel van de evenredige vertegenwoordiging was hij terecht niet bevreesd voor een onvoldoende pluriformiteit. Ik wil de heer Wolff erop wijzen, dat dit kiesstelsel door de herziene Grondwet wordt gecontinueerd. Aan de door hem gestelde voorwaarde wordt dus voldaan. Slechts volledigheidshalve – actueel is het niet en het zal het onder vigeur van de nieuwe Grondwet ook niet worden – merk ik op dat hiermede niet gezegd is dat bij een ander kiesstelsel, dat minder partijen in het parlement brengt, de waarborg van een nauwgezette toetsing door regering en kamer van wetsontwerpen aan de Grondwet praktisch zou vervallen.

Wat daarvan zij, de heer Wolff kan voor thans en voor de duur van de herziene Grondwet met zijn bepalingen over het Kiesstelsel gerust zijn. Hij zal zich daarom naar mijn verwachting zeker scharen bij hen die de bestaande regel – toetsing door de wetgever zelf en niet door de rechter – willen handhaven.

Mevrouw Korte-van Hemel heeft gevraagd of artikel 6.8 de rechter de bevoegdheid geeft de wet aan het recht te toetsen. Artikel 6.8 handelt over het verbod van toetsing door de rechter, maar laat zich over die andere vraag

niet uit. Het artikel spreekt uitsluitend over de grondwettigheid van de wet. Daaruit af te leiden dat de rechter de wet wél zou mogen toetsen aan het recht, gaat onzes inziens te ver. Verder wordt de verhouding tussen wet en recht zeker beïnvloed door algemene rechtsbeginselen.

Allereerst hebben deze hun werking voor de interpretatie van de wet. Dan kunnen zich gevallen voordoen – uitzonderingsgevallen – waarin zelfs een wetsbepaling op grond van algemene rechtsbeginselen door de rechter geacht wordt buiten toepassing te moeten blijven. Dat geldt thans en dat zal ook gelden bij het nieuwe artikel 6.8; naar mijn mening niet meer, maar ook niet minder. Ik hoop dat de beantwoording van deze vraag ertoe kan bijdragen dat de geachte afgevaardigde positief zal staan ten opzichte van het onderhavige artikel.

Ik kom nu tot een opmerking die is gemaakt door de heer Roethof. Hij roerde de kwestie aan van de regeling die neergelegd is in artikel 60 Europees mensenrechtenverdrag en artikel 5, tweede lid van het internationale verdrag burgerrechten. Die regeling komt erop neer dat steeds de voor een individu meest gunstige bepaling geldt, ongeacht de vraag of zij staat in een verdrag, de Grondwet of in een wet.

In dit verband noemde de geachte afgevaardigde het komende grondwetsartikel 1.7, dat gaat over de vrijheid van meningsuiting. Het vierde lid daarvan bepaalt dat de bescherming van de vrijheid van meningsuiting die gegeven wordt in de eerste drie leden van dit artikel, niet geldt voor de handelsreclame.

Daartegenover wees hij op artikel 10 van het Europees mensenrechtenverdrag dat een dergelijke bescherming wel zou toekennen. Ingevolge artikel 6.8 van dit ontwerp kan de rechter geroepen worden na te gaan of een regeling ter beperking van de handelsreclame of de toepassing daarvan in overeenstemming is met artikel 10 Europees mensenrechtenverdrag.

Daarbij zal hij artikel 60 van het Europees Verdrag moeten betrekken en moeten nagaan of de genoemde verdragsbepaling inderdaad, zoals hij veronderstelt, meer bescherming biedt dan de Grondwet of de aangevochten nationale regeling ter beperking van handelsreclame.

Wat de Grondwet betreft, geeft dat nieuwe artikel 1.7 helemaal geen regeling ten aanzien van de handelsreclame. Het vierde lid van dat artikel zegt immers slechts dat hetgeen in de voorgaande leden staat niet geldt voor de

Simons

handelsreclame. Wij kunnen daarom de nieuwe Grondwet bij deze vraag buiten beschouwing laten.

Aan artikel 10 van het Europees Verdrag zal een nationale wettelijke regeling, mocht die er komen ter beperking van handelsreclame, rechtstreeks getoetst kunnen worden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er niet van overtuigd dat de rechter dan zou concluderen dat deze verdragsbepaling – artikel 10 – meer bescherming geeft dan een nationale regeling ter beperking van handelsreclame. Immers, het Verdrag kent zeer ruime beperkingsmogelijkheden en het lijkt mij dan ook aannemelijk dat een nationale regeling al gauw zal blijven binnen de grenzen van de verdragsbepaling.

Ten slotte wil ik stilstaan bij de gedachte die vooral in de schriftelijke behandeling naar voren is gekomen van de beperkte toetsingsbevoegdheid van rechter, namelijk uitsluitend aan de klassieke grondrechten in de nieuwe Grondwet. Allereerst wijs ik erop dat geen scherpe grenslijn valt te trekken tussen de bepalingen inzake klassieke grondrechten en die inzake sociale grondrechten.

Beide bepalingen zijn in hoofdstuk 1 van de voorgestelde herziene Grondwet opgenomen en diverse bepalingen daarvan bevatten elementen van beide.

Ik noem als voorbeeld: artikel 1.18 inzake werkgelegenheid, sociaal grondrecht; vrije keuze van arbeid, klassiek grondrecht; artikel 1.19 omtrent bestaanszekerheid, sociaal grondrecht en recht op bijstand, klassiek grondrecht. Verder noem ik het feit dat veel bepalingen zich ertoe beperken, een opdracht aan de wetgever tot regeling te geven.

Ik noem artikel 1.2., eerste en tweede lid inzake het Nederlanderschap en de toelating en uitzetting van vreemdelingen. Ik noem verder artikel 1.7, tweede lid inzake radio en televisie, artikel 1.10, tweede en derde lid inzake de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de aanspraken van personen op kennisneming van over hem vastgelegde gegevens.

Dergelijke bepalingen leggen een plicht op de wetgever. Die plicht zal hij zeker in de geest van het hoofdstuk 'grondrechten' moeten uitvoeren. Daar in wordt het oordeel over de precieze inhoud van de door hem te stellen regels echter aan hem – de wetgever – overgelaten.

Iets dergelijks geldt ook voor bepalingen inzake beperking van grondrechten. Laat ik maar één voorbeeld

noemen, namelijk het artikel 1.10.a, dat dank zij de gedachte van mevrouw Kappeyne van de Coppello in de Grondwet zal komen: 'Ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam'. Het is de taak van de wetgever, ervoor te zorgen dat die beperkingen tot het nodige worden begrensd.

Een rechter zal – ook indien hem het toetsingsrecht zou worden verleend – zijn oordeel niet in de plaats van het oordeel van de wetgever kunnen stellen. Veel juist lijkt het mij daarom om ook in het algemeen de rechter niet voor de moeilijke en vaak politiek geladen beslissing te plaatsen, de formele wet buiten werking te stellen wegens strijd met de Grondwet, ook al zou het gaan over de klassieke grondrechten.

Dat wil natuurlijk niet zeggen dat de Grondwet niet naar letter en geest door de wetgever moet worden geëerbiedigd. Dat is immers de plicht van de Regering en de kamerleden. Zij allen hebben een eed of belofte van trouw aan de Grondwet afgelegd.

Er zijn in ons democratisch systeem veel waarborgen ingebouwd – de Staatssecretaris wees daar ook al op – die het bijzonder onwaarschijnlijk maken dat de wetgever in strijd met de Grondwet handelt. Ik noem daarbij het tweekamerstelsel, waarin de Eerste Kamer – met het vetorecht – de door de Tweede Kamer aangenomen wetsontwerpen heroverweegt.

Ik noem ook de gedegen schriftelijke en mondelinge behandeling in beide kamers. Beide kamers kunnen daarbij tegenwoordig beschikken over de adviezen van de Raad van State. Dat is een college dat de daaraan voorgelegde ontwerpen allereerst op hun grondwettigheid pleegt te onderzoeken. Ik noem ook de waakzame publieke opinie en de wetenschappelijke belangstelling.

Ik ben dan ook van mening dat niet behoeft te worden gevreesd, dat de wetgever de bepalingen van de Grondwet niet eerbiedigt. Beter kan het oordeel over de conformiteit met de Grondwet bij de politiek verantwoordelijke organen worden gelaten dan dat dit oordeel wordt gelegd bij de rechter die weliswaar onafhankelijk is, maar die deze verantwoordelijkheid mist.

Men denke ook aan de desorganisatie die kan ontstaan wanneer een formele wet door één rechter onverbindend wordt verklaard en wellicht door een andere niet en het eindoordeel van een hogere rechter moet worden afgewacht.

Ik weet dat er in ons land enkele gezaghebbende auteurs zijn die voorstander zijn van de toekenning aan de rechter van het toetsingsrecht aan de Grondwet, ook voor formele wetten. Daar staan echter ook andere auteurs tegenover. Daarvan noem ik in de eerste plaats Prakke die het vraagstuk van de toetsing grondig heeft onderzocht in binnen- en buitenland. In zijn werk van 1972 over toetsing in het publiekrecht komt hij tot afwijzing van ook een tot de klassieke grondrechten beperkt toetsingsrecht voor formele wetten.

Hij noemt het een sprong in het duister, waaraan niet-onaanzienlijke risico's zijn verbonden. Nu van ernstige bezwaren – zo zegt hij – tegen het huidige stelsel niet is gebleken, lijkt het doen van die sprong onvoldoende verantwoord.

Naast Prakke noem ik een andere auteur, namelijk Duynstee. Dat is een schrijver die wij voor de grondwetsherziening overigens niet steeds aan onze zijde vinden. In een belangrijk artikel van hem over rechterlijke onafhankelijkheid sprak hij zich uit tegen opnemings in de Grondwet van 'enig rechterlijk toetsingsrecht ten aanzien van formele wetten in zijn relatie tot grondwettelijke bepalingen, met inbegrip van de grondwettelijk geformuleerde klassieke grondrechten'.

Duynstee wees er onder meer op dat vaak langs wegen van interpretatie meestal een opmerkelijke strijdigheid kan worden opgeheven. Ook ziet hij gevaren – juist voor de rechterlijke onafhankelijkheid – in het door de rechter beoordelen van politieke geschillen, hetgeen de rechter in conflict kan brengen met de wetgever.

Ik heb vroeger hierover wel eens anders gedacht, maar ik meen nu dat het de voorkeur verdient, het bestaande stelsel te handhaven. Dit betekent geen toekenning aan de rechter van toetsing van formele wetten aan de Grondwet en wel een zodanige bevoegdheid ten aanzien van lagere regelingen.

□

De heer **Van der Burg** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Staatssecretaris voor haar uitvoerige beantwoording. Gelet op haar argumentatie, trek ik mijn amendement op stuk nr. 13 in.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-Van der Burg (16 163, nr. 13) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De heer **Van der Burg** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wacht met belangstel-

ling een passage in de memorie van toelichting op de begroting van Justitie voor 1982 betreffende de belasting van de Hoge Raad door de toeneming van het aantal cassatieberoepen en de maatregelen die hiertegen worden genomen, af. Ook zie ik met belangstelling uit naar een aanzet tot het geven van voorschriften voor nevenbetrekkingen van leden van de Hoge Raad. Dit kan eveneens gebeuren in de memorie van toelichting op de begroting voor 1982. Misschien kan de Staatssecretaris hieromtrent nu al een toezegging doen.

Overgebleven is het staatsrechtelijke punt de rol van de procureur-generaal bij de Hoge Raad. Ik meen dat hij als lid van het openbare ministerie in gevolge van artikel 5 van de Wet op de rechterlijke organisatie ertoe verplicht is, bevelen na te komen die hem in zijn ambtsbetrekking worden gegeven vanwege de Koning. Ook de artikelen 52 en 53 van reglement I behorende bij de genoemde wet duiden op het feit dat er wel degelijk een wettelijke basis is voor het instrueren van de procureur bij de Hoge Raad door de Minister van Justitie bij het instellen van cassatie in het belang van de wet.

Ik heb mij erover verbaasd dat de Staatssecretaris, sprekend namens de Regering, zich heeft aangesloten bij de uitspraak van de afdeling rechtspraak van de Raad van State van 12 april 1979. Graag verneem ik een nadere fundering hiervoor van de Staatssecretaris.

□

Mevrouw Korte-van Hemel (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Regering hartelijk voor de wijze waarop zij is ingegaan op het door mij te berde gebrachte.

Ik heb met veel waardering geluisterd naar de korte samenvatting die de Minister van Binnenlandse Zaken gaf bij de behandeling van het naar ons gevoelen laatste wetsontwerp tot wijziging van de Grondwet en hoe hij de cirkel sloot met de opmerking dat wij zijn begonnen met de grondrechten en nu eindigen met justitie. Deze samenvatting was duidelijk, evenals de wijze waarop de Minister de justitie in vier punten samenvatte: de onafhankelijkheid, de competentie, de openbaarheid en de gemotiveerdheid van vonnissen.

De Minister is even ingegaan op de positie van de Raad van State. Zijn formulering hiervan, een rechterlijke instantie belast met administratieve rechtspraak in hoogste ressort, lijkt mij een uitgangspunt voor de toekomst.

De wetgever kan dit criterium bij vraagstellingen gebruiken. Verscheidene sprekers zijn hierop ingegaan, omdat wij de Raad van State als zodanig hebben met zijn adviesfunctie en zijn eigen plaats in onze samenleving.

Het zal de Minister niet verbazen dat ik niet ben overtuigd door zijn antwoord over het niet opnemen van een tekst zoals in artikel 163 voorkomt. Alleen al de wijze waarop de Regering zich min of meer verontschuldigt en zegt dat zij niet te kil wil overkomen, geeft aan dat ook de Regering spanning ervaart om niet te komen tot een soort 'laboratorium-Grondwet' uitgaande van één bepaalde gedachte over het koningschap.

Men probeert hierin toch iets te leggen van de warmte en de plaats die wij aan het koningschap toekennen, ook in onze staatsrechtelijke verhoudingen.

Ik meen ook dat het niet helemaal waar is dat ten slotte, aan het eind van deze rit, moet worden gezegd dat de Koning uitsluitend als persoon aan de orde is blijven komen, in de discussie over wetsontwerp 15.047 ten aanzien van de bepaling 'door en vanwege de Koning'. Mijn collega Van der Sanden is hierop nog teruggekomen op 28 januari jl. Wij menen dat hieruit toch een andere functie, althans een andere betiteling, is gekomen.

De symboolwerking, juist nu, ten aanzien van de rechtspraak, ligt ons toch wel erg na aan het hart. Ik citeer in dit verband hetgeen mijn collega De Kwaadsteniet, zij het bij de behandeling van een ander wetsontwerp, heeft gezegd, op blz. 2437 van de Handelingen van 21 januari jl.: 'Hoe men de staatkundige werkelijkheid ook wendt of keert, de Koning, in wie als staatshoofd beide persoon en ambtsdrager als deel van de Regering te zien zijn, is de uitdrukking van de eenheid van onze democratische rechtsstaat.

Hij fungeert als de onschendbare, de uitdrukking van de wezenlijk aanwezige eenheid van het geheel van onze samenleving, onze levensgemeenschap, te midden van het boeiende politieke gewoel van wisselende minderheden en meerderheden.'

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat eenzelfde definitie uitstekend past bij artikel 163 van de Grondwet. Tegenover het feit dat de Hoge Raad dit niet heeft gezegd, zet ik het feit dat de Raad van State niettemin juist wel hecht aan het handhaven van een tekst die hierop aansluit.

Ik dank de Minister ook voor zijn duidelijke uiteenzetting van artikel 6.5. Hij heeft gezegd dat de kern zit in de eerste drie artikelen, terwijl de rechtsposi-

tie vervat is in het woord 'overigens'. Ik meen dat dit aan duidelijkheid niets te wensen overlaat.

Zowel mevrouw de Staatssecretaris als de regeringscommissaris is op het toetsingsrecht ingegaan. Ik vond het een buitengewoon boeiend verhaal. Mijn fractie en ik zullen deze wijze woorden diep op ons laten inwerken. Ik zal mij daarbij één van de laatste zinnen van de regeringscommissaris voor ogen houden, waarin hij zei dat hij vroeger ook wel eens anders heeft gedacht. Het totaal van beide beantwoordingen zal voor ons mogelijk aanleiding kunnen zijn, ons te voegen in het regeringsontwerp.

Ik dank de Staatssecretaris voor haar zeer interessante uiteenzetting over de doodstraf, zowel in nationaal en internationaal kader als ten aanzien van hetgeen de Regering zich voorstelt te doen. Wij sluiten ons voorshands aan bij de door haar getrokken conclusie, dat opname van de afschaffing van doodstraf in de Grondwet nu niet wenselijk is.

□

De heer Roethof (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ook ik dank de Minister, de Staatssecretaris en de regeringscommissaris voor de uitgebreide antwoorden. De verleiding is groot, daarop dieper in te gaan. Ik meen echter, aangezien ik dit in het algemeen een nogal bevredigend hoofdstuk vind in onze nieuwe Grondwet en gezien het feit dat wij al een uitvoerige schriftelijke discussie hebben gevoerd, dat er voorlopig een punt achter moet worden gezet; ik koester toch niet de hoop, op enkele onderdelen nog tot nadere overeenstemming met de Regering te komen, voor zover nuances van opvatting zijn blijven bestaan.

Kan de Staatssecretaris nog ingaan op mijn suggesties inzake de openbaarheid van de tuchtrechtspraak? Ik heb het antwoord daarover niet gehoord; het is mogelijk dat zij het wel heeft gegeven.

Daartoe uitgenodigd bij onze vorige bespreking van dit onderwerp, wil ik nog wel enkele woorden zeggen over de kwestie van de doodstraf.

Ook voor mij is dit een kwestie van geweten. De Staatssecretaris heeft daar terecht aan herinnerd en heeft ook nog gezegd, dat deze zaak wel erg geïmproviseerd wordt opgevoerd. Ik wil dat niet ontkennen en heb dat bij de vorige gelegenheid ook niet ontkend, maar het is niet de enige kwestie die improviserderwijs bij de grondwetswijziging werd betrokken. Ik herinner mij nog zeer levendig de ook zeer plotseling opgekomen interessan-

Roethof

te discussies over de onaantastbaarheid van het menselijk lichaam.

Minister **Wiegel**: Dat is toch iets anders, mijnheer de Voorzitter. Die gedachte is op een gegeven ogenblik opgekomen, waarna zorgvuldig een wetsvoorstel ontworpen is, dat weer een zorgvuldige procedure in de volksvertegenwoordiging heeft doorlopen. Dat is iets geheel anders dan de procedure die de heer Roethof op dit punt wil volgen.

De heer **Roethof** (PvdA): Twee zaken zijn nooit precies hetzelfde.

Minister **Wiegel**: Neen, maar deze is heel anders.

De heer **Roethof** (PvdA): Ik constateer alleen maar dat er wel eens meer geïmproviseerd is in deze Kamer, ook naar aanleiding van de grondwetsherziening. Dat acht ik op zich zelf een niet onder alle omstandigheden onwenselijk verschijnsel.

De doodstraf heeft in diverse landen een erg discriminatoir karakter, naar ik tot mijn spijt moet constateren. Minderheidsgroepen blijken, vooral in emotionele kwesties, veel eerder voor toepassing van de doodstraf in aanmerking te komen dan de niet-minderheidsgroepen. Het is vooral ook een onmenselijke straf. De rechter spreekt haar uit, maar op een gegeven moment moet de administratie in koude tegenwoordigheid van allerlei autoriteiten, een geestelijke en een medicus, tot de uitvoering van die straf overgaan. Bovendien is die executie onherroepelijk en zijn er vaak onschuldigen door getroffen.

Onmenselijk is ook de martelende onzekerheid van soms vele jaren in afwachting van de uitvoering van de doodstraf te moeten vertoeven in een gevangenis. Ik denk aan het geval van Chessman in Amerika, die destijds tal van boeken geschreven heeft tijdens zijn verblijf in de gevangenis, terwijl hij in procedures was verwickeld over de uitvoering van zijn doodstraf, die ten slotte toch haar beslag kreeg.

Ik vind dit daarom een heel principiële discussie en ik ben blij dat ik wat dit betreft van verschillende kanten steun heb gekregen. Er zijn mij een paar vragen gesteld. In de eerste plaats, of dit wel de juiste plaats in de Grondwet is. Ik meen nog steeds, aangezien het hier over bestraffingen gaat, dat het zeker niet zou misstaan het niet in aanmerking komen van de doodstraf er duidelijk aan toe te voegen.

Voorts is mij gevraagd, hoe het zit met de bijzondere omstandigheden,

het oorlogsstrafrecht. Wat dat betreft, denk ik dat er twee uitzonderingsposities zijn. In de eerste plaats is dat de uitzonderingspositie van artikel 5.2.1, derde lid, van deze herziene Grondwet, waarin staat dat onder omstandigheden een verdrag tot stand kan komen dat van de Grondwet afwijkt en dat dan een meerderheid van twee derden vereist is alvorens het kan worden aanvaard. Onder dergelijke vermoedelijk extreme omstandigheden, oorlogsomstandigheden, zal van de oplegging door een Nederlandse rechter van de doodstraf sprake kunnen zijn, omdat dat dan van een afwijking van de Grondwet uitgaat.

Wij hebben hier verder uitvoerig gediscussieerd over de uitzonderingstoestanden, waarbij wij het er snel over eens zijn geworden dat de Grondwet zolang mogelijk van toepassing moet zijn en dat onder bepaalde omstandigheden een uitzonderingstoestand wordt geschapen, die zolang mogelijk onder controle gehouden moet worden van de Staten-Generaal.

Wij hebben toen gezamenlijk gezegd, dat zich zeer extreme omstandigheden, oorlogssituaties, kunnen voordoen die absoluut niet zijn te voorzien en waarvoor de Grondwet geen enkele regeling kan treffen.

Daarom heeft het mij wat verbaasd en teleurgesteld, dat de heren Nypels en Brinkhorst niet de steun van hun hele fractie konden toezeggen. Zij denken dat onder alle oorlogsomstandigheden de doodstraf wordt uitgesloten door mijn amendement. Ik doe nu alsnog een poging hen te overtuigen van het feit, dat dit door mijn amendement wel degelijk niet onder alle omstandigheden wordt uitgesloten.

Kunnen zij hun fractie dan toch nog niet overtuigen, dan kom ik in een moeilijke positie. Hoewel het onder omstandigheden wellicht wat triviaal klinkt, vind ik een half ei beter dan een lege dop. Ik voel er wel voor in de Kamer een brede overeenstemming te krijgen over het niet in aanmerking komen van de doodstraf. Zoals de zaken er nu voor staan kan die overeenstemming wellicht worden bereikt met een kleine meerderheid in de Kamer. Ik moet echter ook rekening houden met de tweede lezing.

Ik zou het al winst vinden als in de nieuwe Grondwet in ieder geval voor de gewone rechtspraak de doodstraf zou worden uitgesloten. Zoals de Staatssecretaris heeft gezegd, ga ik ervan uit dat het oorlogsstrafrecht hier nog uitgebreid in discussie komt. De Regering is van plan de doodstraf over de gehele linie af te schaffen.

Wij zouden als eerste stap nu kunnen besluiten, de doodstraf af te schaf-

fen voor het commune strafrecht. Na de discussies over de gewone wetgeving zouden wij, bij een volgende procedure tot Grondwetsherziening, nog een stapje verder kunnen gaan. Ik moet dat echter eerst mijn fractie in overweging geven. Ik wil ook graag de reactie hierop horen van de heren Nypels en Brinkhorst. Als eerste stap vind ik het niet onwenselijk.

De Staatssecretaris heeft niet ten onrechte gezegd dat onmiddellijk na de oorlog in diverse Europese landen de neiging bestond tot afschaffing van de doodstraf over te gaan. De Staatssecretaris herinnert zich overigens net zo goed als ik het geruchtmakende voorstel van de Franse president Giscard d'Estaing van een aantal jaren geleden tot wederinvoering van de doodstraf over te gaan ten aanzien van bepaalde terroristische misdrijven, die in ieder geval beslist niet liggen in de sfeer van het oorlogsstrafrecht.

Zouden wij nu al vast de afschaffing van de doodstraf in het gewone strafrecht vastleggen dan zouden wij winst boeken. Ik wil het in overweging nemen, zij het dat ik het aan mijn fractie en de medeondertekenaars van mijn amendement moet voorleggen.

□

De heer **Abma** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de bewindslieden en de Regeringscommissaris dankbaar voor de beantwoording van de vragen en opmerkingen. Ik blijf echter de omissie van een artikel 163 in de Grondwet betreuen. Dat zal geen opzien baren. Ons pleidooi was daarvoor te uitvoerig en te nadrukkelijk.

Mijn fractie kan zich stellig vinden in het amendement van mevrouw Korte. Wij zullen er con amore onze steun aan verlenen. Ik behoef op de motivatie niet weer terug te komen. Vaker zijn soortgelijke voor ons zeer onaantrekkelijke weglatingen in de Grondwet aan de orde geweest. Men zou het ontmythologiseren of iets dergelijks kunnen noemen. Voor ons hangt het echter heel duidelijk samen met het proces van secularisatie.

Wij vragen ons ook af of dit allemaal zo systematisch en geperfectioneerd moet gebeuren. 'Systematisch' zei ik, omdat de Minister immers heeft toegegeven – wat ik vermoedde – dat het vooral ging om de consequentie van de regel die men zichzelf had opgelegd, namelijk alleen de Koning in de Grondwet introduceren wanneer de persoon wordt bedoeld. Indien het inderdaad welbewust om een regel gaat, waarom is er dan niet de regelbevestigende uitzondering.

Het kamerlid Abma (SGP)

Men moet zijn gestelde regels dan ook die eer gunnen. Dit lijkt een sofistisch argumentje, maar juist de rechtspraak zou een persoonlijke toets passen zonder dat ook maar een sterving veronderstelt dat de persoon er persoonlijk bij is betrokken. Met andere woorden: ik zou niet eens weten of er inbreuk wordt gemaakt op de befaamde regel, wanneer artikel 163 blijft gehandhaafd. Ik acht wel degelijk een persoonlijke toets aanwezig.

De Minister heeft dat zelf ook zeer goed gevoeld – dat is ook mevrouw Korte-van Hemel niet ontgaan – toen hij zei dat het allicht zo kil klonk. Ontstaat op deze manier, door deze weglating, niet de suggestie dat de rechtspraak vanuit een abstractie plaatsheeft? Het was voor ons bovenal waardevol dat de relatie via de persoon van de Koning met de Rechter van hemel en aarde werd genoemd.

Een eerste stap is een eliminatie, waardoor een leegte ontstaat die zich – zo vrezen wij – kan vullen met een tirannieke idee of een tirannieke ideologie. De jongste geschiedenis heeft ons daaromtrent lessen gegeven.

Naar aanleiding van hetgeen de Minister over het veelvuldig voluit genoemde forum heeft gezegd, wil ik nog een enkele opmerking maken. De aanwezigheid hiervan alleen al is van belang. Ik ben er gelukkig mee dat de figuur weinig functioneert. In onverhoopte situaties is de aanwezigheid van dit middel zonder meer waardevol

en daarom blijf ik mij toch afvragen of het niet een manco is dat de Eerste Kamer niet ook een dergelijke procedure kan aanspannen.

De Tweede Kamer heeft een zwaarder politiek soortelijk gewicht. Dat wil niet zeggen dat de Eerste Kamer een wat minder, doch ook zwaar politiek gewicht toekomt, maar wanneer zo iets onverhoopt zou moeten, zou het misschien toch beter zijn dat het geschiedt vanuit het eigen college.

Als ik goed heb geluisterd – dat heb ik geprobeerd – is er geen antwoord gekomen op mijn vraag naar de openbaarheid van de zittingen van tucht-rechtspraak.

Met betrekking tot het amendement-Roethof over de doodstraf merk ik op dat in ons politieke program sprake is van de doodstraf op een manier die maar voor enerlei uitleg vatbaar is, dus ook maar voor één vertaling in een discussie. Zodoende is ons oordeel snel vastgesteld, evenals over een eventueel gemitigeerd amendement, zoals de heer Roethof in de zin heeft en over andere amendementen die alsnog zouden kunnen worden voorgesteld. Afgezien daarvan heb ik toch wel de verlegenheid gevoeld bij de woordvoerders zodra de naam 'Neurenberg' klinkt.

Ik begrijp dat een dergelijk vonnis voor sommige woordvoerders geldt als een 'mogelijke onmogelijkheid'; een nood die zo nodig de Grondwet zou moeten breken. Door op die wijze

zo'n artikel in de Grondwet op te nemen, kan de Grondwet enigszins het karakter krijgen van een belijdenisschrift. Dat is iets, als het over andere onderwerpen gaat, wat men ons wel eens betwist.

De doodstraf niet te willen maar deze toch niet voor elke bijzondere periode die zich onverhoopt zou kunnen voordoen, categorisch uit te sluiten, lijkt mij ongemotiveerd. Het lijkt mij van een ongefundeerd optimistisch geloof getuigen in de mens van de toekomst.

Hoezeer wij ons verzetten tegen de openbaringen ervan, spreken wij uit dat wij helaas de mens niettemin van nature in staat achten tot alle mogelijk verschrikkelijk kwaad. Wij verwachten wel, naar de belofte, een betere wereld maar dat zal deze niet zijn.

□

De heer **Nijpels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de Minister, de Staatssecretaris en de Regeringscommissaris hartelijk bedanken voor de uitvoerige beantwoording van de vragen die ik in eerste termijn heb gesteld. Ik wil dit met name doen vanwege de buitengewoon plezierige en constructieve wijze waar wij de afgelopen drieënhalve jaar over de Grondwetsherzieningen met elkaar van gedachten hebben kunnen wisselen.

Twee vragen zijn door de Minister van Binnenlandse Zaken niet beantwoord. De eerste vraag gaat over de eventuele fundamentele herziening van de organisatie van de administratieve rechtspraak. Ik heb gevraagd of het werk van de sub-commissie De Gaay Fortman ook tot een dergelijke fundamentele herziening zou kunnen leiden of dat wij de taak van die commissie van beperkte omvang zouden moeten zien. De tweede vraag heeft betrekking op de berechting van Eerste-Kamerleden voor ambtsmisdrijven. De heer Abma heeft in tweede termijn nog eens herhaald, dat de argumenten die door de Regering zijn aangevoerd, om die berechting te laten geschieden bij besluit van de Regering of van de Tweede Kamer, ons toch niet helemaal hebben kunnen overtuigen. Ik wil graag van de Regering duidelijk vernemen waarom in dezen het primaat aan de Tweede Kamer moet worden gegeven. Het politieke karakter van de Tweede Kamer lijkt mij daarvoor niet een genoegzaam argument.

Ik wil nog iets zeggen over de kwestie van de doodstraf. Deze discussie is aangezwengeld door het amendement van de heer Roethof. Ik heb in eerste termijn al gezegd, dat de discussie

VERBETERING

Op blz. 3328 van de Handelingen van de Tweede Kamer van 19 februari 1981 staat onder de foto: «Het kamerlid Abma (SGP)».

In plaats daarvan dient te worden gelezen: Minister Tuijnman.

Nijpels

over de doodstraf ons heeft overvallen. Toch moeten wij bij de behandeling van dit grondwetsontwerp hierover van gedachten kunnen wisselen. Ik ben in die mening nog gesterkt door de argumenten die de Staatssecretaris van Justitie op tafel heeft gelegd. Zij heeft gezegd dat de Regering in 1977 heeft aangekondigd dat men voornemens was de doodstraf uit het gehele strafrecht te doen verdwijnen.

De Staatssecretaris heeft nu ook aangekondigd, dat de wetsontwerpen terzake ons aan het eind van dit kalenderjaar zullen bereiken. Dat houdt in, dat de Regering op dit moment de mening van de heer Roethof, de heer Brinkhorst en een gedeelte van mijn fractie deelt, dat de doodstraf over de gehele linie uit het strafrecht zou moeten verdwijnen. Op dit moment kan naar mijn mening door de regering geen principieel bezwaar gemaakt worden tegen opnemings van het amendement-Roethof in de Grondwet.

Een aantal mensen in mijn fractie is geen voorstander van het amendement-Roethof, omdat dat amendement ook de doodstraf in het oorlogsstrafrecht uitsluit. Die bezwaren kunnen alleen maar geringer worden, nu de Regering heel duidelijk heeft aangekondigd dat zij ook van mening is dat de doodstraf in het oorlogsstrafrecht zou moeten verdwijnen. Ik weet echter niet of dat voor die mensen in mijn fractie een overtuigend argument is.

Zou het amendement-Roethof bij stemming in de Kamer kunnen rekenen op een meerderheid? De rekenmeesters van mijn fractie hebben mij voorgerekend dat dat hoogst waarschijnlijk niet het geval zal zijn. Dat zou ik toch wel in hoge mate betreuren, maar het zij zo. Om nu te voorkomen dat in de huidige Grondwet geen enkele bepaling voorkomt over het opleggen van de doodstraf, heb ik samen met mijn fractiegenoot mevrouw Kappeyne een amendement ingediend dat voorziet in de afschaffing van het opleggen van de doodstraf, buiten de situaties in het oorlogsstrafrecht. Dit amendement geeft de Kamer de vrijheid om bij de discussie over de herziening van het oorlogsstrafrecht te spreken over de afschaffing van de doodstraf in het oorlogsstrafrecht.

In de praktijk houdt het in dat in de Grondwet wordt vastgelegd dat de doodstraf wordt afgeschaft voor het commune strafrecht en voor het militaire strafrecht. De discussie over het oorlogsstrafrecht zal pas worden gevoerd bij de behandeling van dat wets-

ontwerp. De Grondwet voorziet dan dus nog niet in afschaffing van de doodstraf op dat deel van het strafrecht.

Mevrouw Korte-van Hemel (CDA): In zijn eerste termijn noemde de heer Nijpels dit een zo belangrijke zaak dat die bij de grondrechten thuishoorde. Hoe kan hij nu zeggen dat het bij de bepalingen inzake de Justitie thuishoort, ook in deze formulering? Daartegen heb ik bezwaar gemaakt.

De heer Nijpels (VVD): Ik heb niet gezegd dat ik het zo belangrijk vind dat het bij de klassieke grondrechten thuishoort. Ik heb de heer Roethof gevraagd of het niet wenselijk geweest zou zijn, zijn amendement onder te brengen bij de klassieke grondrechten, omdat het daar meer op zijn plaats zou zijn. Ik heb overigens ook van de Staatssecretaris begrepen dat zij wel een aantal bezwaren heeft tegen de plaats van dit amendement in de Grondwet, maar dat zij er geen fundamentele bezwaren tegen heeft. Daarom durf ik ook ons amendement te verdedigen.

Overigens deel ik de mening van mevrouw de Korte dat een wat evenwichtiger discussie hier plezieriger zou zijn geweest. Wij beschikken echter nu eenmaal niet altijd over voldoende tijd voor zo'n discussie. Mijn fractie acht het in ieder geval een dermate belangrijke zaak dat ik de garantie kan geven dat mijn hele fractie het amendement, dat afschaffing van de doodstraf beoogt voor het militaire strafrecht en het commune strafrecht, zal steunen.

□

De heer Brinkhorst (D'66): Ook ik dank de Minister, de Staatssecretaris en in het bijzonder de regeringscommissaris, met wie wij nu al zoveel malen in de afgelopen maanden en jaren op het punt van de Grondwet hebben gedialoogd. Het was ook voor mij een aangename ervaring. Ik meen dat dit de laatste keer is, omdat het befaamde artikel 208 niet meer aan de orde komt. Ook deze keer is het een plezierige discussie geweest. Ik heb in deze tweede termijn dan ook geen reacties meer over de onderwerpen die in deze grondwetsontwerpen stonden.

Ik wil alleen ingaan op de suggestie van de heer Roethof. Op zichzelf vonden wij het geen gelukkige zaak dat dit nu plotseling op tafel lag. Aan de andere kant heeft natuurlijk iedere fractie het recht een onderwerp aan de orde te stellen. Het is ook geen volstrekt nieuwe kwestie. Mijn fractie heeft dan ook een standpunt in te nemen.

Wij zijn het volstrekt eens met de gedachte dat in het commune recht de doodstraf dient te verdwijnen. Daarover bestaat geen misverstand. De heer Roethof heeft nu de suggestie gedaan om te komen tot een wat bredere basis in de Kamer om als eerste stap tot een uitsluiting van de doodstraf in het commune recht te komen. Vervolgens zou, na de discussie over het herziene militaire strafrecht en de wet op het oorlogsstrafrecht, de volgende stap kunnen worden gezet. Ik wil daar uiteraard nog even over denken.

Het lijkt mij inderdaad verstandig dat ter zake van een dergelijke bepaling sprake is van een zo breed mogelijke meerderheid. Door verwerking van het amendement van de heren Roethof en Patijn – daartoe bestaat een redelijke kans – zou de Kamer een negatieve uitspraak doen. Voor een zo belangrijke zaak is het echter van betekenis, dat een positieve uitspraak wordt gedaan.

In het amendement van de leden Nijpels en Kappeyne staan de woorden: 'behoudens ingevolge het oorlogsstrafrecht'. Hier staat de suggestie van de heer Roethof tegenover om in plaats van een nieuw artikel een nieuw lid tussen de leden 3 en 4 in te voegen. Dat lid heeft dan dezelfde tekst als het oorspronkelijk amendement. Dat zou betekenen dat de uitzonderingsbepaling van lid 4 ook van toepassing is op lid 3. Het merkwaardige is, dat het amendement qua strekking een beperktere betekenis heeft dan het amendement van de heer Nijpels, ook al lijkt dit laatstgenoemde amendement restrictiever. Ook bestraffing buiten Nederland wordt mogelijkerwijs uitgezonderd.

Ik weet niet of dit de bedoeling van de heer Roethof is. Als men een zo ruim mogelijk artikel wil hebben – dat echter niet zover gaat, dat het oorlogsstrafrecht buiten beschouwing wordt gelaten – dan verdient het de voorkeur een nieuw artikel in te voegen. Dit alles zal worden betrokken bij de beraadslaging binnen mijn fractie.

De heer Roethof (PvdA): Het amendement-Nijpels kan de indruk vestigen – dat is mijn bezwaar – dat vooruit wordt gelopen op de discussie over de wetgeving. Laten wij de huidige toestand grondwettelijk vastleggen, ten einde te voorkomen, dat op een onbewaakt ogenblik – ik denk aan het Europees verband – die zaak hier aan de orde komt. Grondwettelijk is dan vastgelegd, dat de doodstraf niet kan worden opgelegd. Vervolgens kunnen wij dan met de Regering spreken over het oorlogsstrafrecht en het militair straf-

Brinkhorst

recht. Als dit alles dan rond is, kunnen wij bij een volgende grondwetswijziging alsdan de situatie registreren.

De heer **Brinkhorst** (D'66): In uw gedachtengang betekent dit, dat lid 4 bij de volgende grondwetsherziening zou verdwijnen en dat thans een principiële regel is neergelegd.

De heer **Nijpels** (VVD): De heer Roethof geeft geen antwoord op de vraag van de heer Brinkhorst. Mijn amendement wekt wellicht optisch de indruk, dat het minder ver gaat dan de suggestie van de heer Roethof. Juridisch gezien sluit ons amendement toepassing van de doodstraf in het militaire strafrecht uit. Een eventueel tweede amendement-Roethof gaat aanzienlijk minder ver.

De heer **Roethof** (PvdA): U moet niet spreken over het amendement-Roethof. Mijn amendement strekt ertoe over de gehele lijn de doodstraf uit te bannen.

De heer Nijpels behoeft zich geen zorgen te maken over bijzondere of extreme omstandigheden. De Grondwet voorziet daarin. Er kan in extreme situaties worden afgeweken. Het amendement van de heer Nijpels is eigenlijk overbodig. Ook optisch is het wat onaantrekkelijk. De indruk wordt gevestigd, dat bij voorbaat al een beslissing in negatieve zin is genomen wat betreft de discussie over het militair strafrecht en het oorlogsstrafrecht.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Wij doen er goed aan bij de stemming niet de voorrang te geven aan de optie, maar aan de juridische steekhoudendheid. Mijn voorlopige indruk is dat het amendement-Nijpels verdergaand is dan het amendement-Roethof.

□

Minister **Wiegel**: Mijnheer de Voorzitter! De Regering is de Kamer zeer erkentelijk voor de vriendelijke woorden, die zijn gewijd aan het betoog dat van regeringszijde is gehouden. De geachte afgevaardigden de heren Nijpels en Brinkhorst spraken in waarderende zin over de discussie die Regering en parlement in de afgelopen jaren hebben gehad over de algehele grondwetsherziening, waaraan inderdaad buitengewoon veel werk is verzet.

De geachte afgevaardigde de heer Brinkhorst zei daarbij dat dit de laatste keer is dat wij hierover met elkaar van gedachten wisselen. Ik geloof en hoop dat niet. Er zijn nog twee wetsvoorstellen op komst met betrekking tot de positie van de Staten-Generaal als gevolg van het feit dat in de Eerste Kamer de voorstellen, die in deze Kamer

zijn aanvaard en verband houden met het voorzitterschap van de Verenigde Vergadering, zijn verworpen. Twee nieuwe wetsvoorstellen zullen hier zeer binnenkort – misschien zelfs morgen – ter behandeling worden aangeboden. De Regering hoopt dat deze Kamer bereid is, deze voorstellen zeer tijdig te behandelen. Ook na de verkiezingen zullen er nog gedachtenwisselingen komen tussen volksvertegenwoordiging en regering over wijzigingen van de Grondwet. Ik denk alleen al aan de tweede lezing. Dus de laatste keer is het zeker niet en wat mij betreft zeker gaarne niet.

De heer **Brinkhorst** (D'66): In welke rolverdeling ook, neem ik aan.

Minister **Wiegel**: In welke rolverdeling ook, al moet ik toegeven dat de rol, die ik op dit moment vervul, mij wel aanstaat.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de geachte afgevaardigde mevrouw Kortevan Hemel erkentelijk voor de vriendelijke woorden, die zij heeft gewijd aan de samenvatting van de voorstellen, ook tegen de achtergrond van de totaliteit van de grondwetsherziening, die ik in mijn betoog heb gevlochten. Zij heeft geconstateerd dat de formulering, die ik ten opzichte van de Raad van State heb gekozen, naar haar opvatting een heel goed uitgangspunt kan vormen voor de wetgever. Ik ben haar daarvoor erkentelijk. Ik ben haar ook dankbaar voor het feit dat zij mijn uiteenzetting over artikel 6.5 duidelijk heeft genoemd.

Ik heb de geachte afgevaardigde niet kunnen overtuigen wat het verdwijnen betreft van artikel 163 uit de Grondwet. Zij heeft de heer Abma in tweede termijn ook aan haar zijde gevonden. Zij heeft de lijn uiteengezet die haar fractie bij monde van andere leden van de CDA-fractie eerder heeft gekozen. Zij heeft daarbij de geachte afgevaardigde de heer Van der Sanden genoemd en zij heeft daarbij de geachte afgevaardigde de heer De Kwaadsteniet geciteerd. Ik ontken zeker niet dat wat dit betreft ook de fractie van het CDA langs dezelfde lijn opereert. Dit is een lijn, die niet geheel dezelfde is als die, welke de Regering heeft gekozen.

Ik wil erop wijzen dat, ook al dekken de standpunten elkaar niet voor honderd procent, bij eerdere gedachtenwisselingen tussen regering en volksvertegenwoordiging ook de fractie van het CDA zich uiteindelijk kon vinden in de wetsvoorstellen die zijn gedaan. Ik vertrouw er dan ook op dat, ongeacht de afloop van de stemming over het amendement van de geachte afgevaardigde, zij haar fractie zal adviseren

uiteindelijk voor het wetsvoorstel als zodanig te stemmen.

Ik heb expres gezegd dat de lijn, die de Regering heeft gekozen, zeker niet is gekozen om daarmee de Grondwet in haar tekst een kille grondwet te laten zijn en zeker ook geen laboratoriumgrondwet, waarover de geachte afgevaardigde sprak.

Het is onze bedoeling geweest om te kiezen voor een zodanige terminologie in de Grondwet, voor een zodanige opzet van de Grondwet en voor een zodanige inhoud van de Grondwet, dat zij zoveel mogelijk aansluit bij deze tijd en ook zoveel mogelijk systematisch zal zijn. Ik ken het standpunt van de fractie, waartoe de geachte afgevaardigde behoort en ik kan mij vanuit de visie van die fractie voorstellen dat zij nogal wat problemen met het voorstel heeft. De Regering heeft nu eenmaal een andere lijn gekozen.

De heer **Van der Sanden** (CDA): Dat betekent dus dat de Minister in feite ontkent, dat bij dit hoofdstuk en bij dit amendement iets aan de orde is, wat meer fundamenteel is dan de discussie die wij bij de behandeling van het hoofdstuk over de Regering en de Koning hebben gevoerd.

Minister **Wiegel**: Ook dit voorstel van de Regering is een uitvloeisel van de algemene lijn, die de Regering bij het kiezen van de formuleringen in de nieuwe Grondwet heeft gekozen. Bij verschillende eerdere aangelegenheden heeft inderdaad de fractie van het CDA via wijzigingsvoorstellen geprobeerd enig behoud – behoud op zich zelf behoeft niet te worden afgewezen – in de Grondwet aan te brengen.

De heer **Van der Sanden** (CDA): Dat is juist, maar ik wijs op het verschil met het betoog dat mevrouw Korte hier heeft gevoerd met betrekking tot de eenheid van de rechtspraak. Dat is iets anders dan het willen behouden van een bepaalde formule die ons ook in de nieuwe Grondwet zinvol voorkwam. De Minister kan dan met meer recht een beroep op de fractie van het CDA doen in de geest van: Wij zijn nu eenmaal bezig, wees nu wat volgzzaam en volg de Regering. Als daar geen kamermeerderheid voor is, dan blijkt dat de democratie zegeviert en dan leggen wij ons daarbij neer. Ik probeer de Minister te ontlocken, dat het schrappen van het in het geding zijnde artikel meer is dan het weghalen van zekere franje – mag ik het zo oneerbiedig uitspreken? – dat iets anders ook in het geding is, zoals mevrouw Korte heeft betoogd.

Wiegel

Minister **Wiegel**: Daarmee ben ik het niet eens. Naar aanleiding van het betoog van mevrouw Korte in eerste termijn heb ik zeer nadrukkelijk gewezen op die eenheid van rechtspraak, waarop de geachte afgevaardigde de heer Van der Sanden terugkomt. Naar mijn overtuiging heb ik duidelijk uiteengezet, dat die ook met de huidige voorstellen van de Regering bepaald is gegarandeerd. Op dat punt is de geachte afgevaardigde mevrouw Korte in haar tweede termijn ook niet teruggekomen.

De heer **Van der Sanden** (CDA): De Minister heeft wel een beroep op haar gedaan, de fractie te adviseren voor dit wetsontwerp te stemmen. Ik ben er nog niet zo zeker van of dat pleidooi van onze kant naar de fractie zal uitgaan aanstaande dinsdag. Dat wil ik nu vastgesteld hebben.

Minister **Wiegel**: Daar kan ik uiteraard niet in treden. Ik kan niet meer zeggen dan dat ik hoop dat gebeurt wat ik plezierig zou vinden dat gebeurt. Verder ga ik niet. Ik meng mij niet in discussies van de fractie van het CDA, hoewel ik dat af en toe best interessant zou vinden.

De heer **Van der Sanden** (CDA): Misschien geldt dat ook voor ons. De Minister had echter die verwachting uitgesproken. Het volstrekt onweersproken laten – de uitkomst kan ik ook niet voorzien – zou de suggestie overeind houden, dat wij misschien tot een dergelijke advies zouden komen.

Minister **Wiegel**: Dan breng ik de verwachting terug tot hoop.

In het antwoord aan mevrouw Korte heb ik ook de heer Abma geantwoord. Ik wil echter nog graag iets zeggen over het tweede punt, waarop de geachte afgevaardigde de heer Abma is teruggekomen. Dit betreft het forum privilegium; ook de geachte afgevaardigde de heer Nijpels is hierop teruggekomen. De heren Abma en Nijpels hebben gevraagd waarom in deze voorstellen niet de Eerste Kamer is betrokken. Dat had op zich zelf gekund, maar wij hebben het niet gedaan, omdat ook in de huidige Grondwet niet tot een dergelijke constructie is gekomen. Op de achtergrond speelde hierbij de motie van de geachte afgevaardigde de heer De Kwaadsteniet een rol, welke motie hier indertijd is aanvaard. Daarin werd uitgesproken dat geen verandering moest komen in de positie en de bevoegdheden van de Eerste Kamer. Volstrekt in deze lijn opererend hebben wij de lijn gekozen die in de voorstellen is te vinden.

De heer Nijpels vroeg hoe het precies staat met de taakopdracht van de commissie onder leiding van mijn ambtsvoorganger. Die groep heeft tot taak verbetering van de AROB-procedures te onderzoeken. Wat dat betreft, heeft men bepaald ruimte.

Ik wil nog ingaan op de opmerkingen die zijn gemaakt over het amendement van de heer Roethof en over het amendement van de heer Nijpels. Op de inhoud daarvan zal de Staatssecretaris ingaan. Ik wil hier echter een opmerking over maken, omdat de heer Roethof in de toelichting op zijn amendement zei dat het wel eens meer was voorgekomen dat improviserend de Grondwet werd aangepast. Hij wees op de voorstellen met betrekking tot de onaantastbaarheid van het menselijk lichaam.

Ik heb per interruptie al gezegd dat die vergelijking volstrekt niet opgaat. Over de voorstellen met betrekking tot de onaantastbaarheid van het menselijk lichaam is eerst uitgebreid van gedachten gewisseld. Toen bleek dat in de volksvertegenwoordiging een zeer brede meerderheid bestond voor het opnemen in de Grondwet van een dergelijk artikel, kwam de Regering met een wetsvoorstel dat een reguliere weg heeft gevolgd. De vergelijking daarmee met dit amendement gaat bepaald niet op.

Ik bestrijd natuurlijk niet de mogelijkheid om per amendering een dergelijke zaak thans aan de orde te stellen. Ik wil vanuit mijn verantwoordelijkheid voor de Grondwet in de totaliteit waarschuwen tegen het improviserend te werk gaan met de Grondwet. Niet voor niets zijn zo zorgvuldig de procedures gekozen. Voordat wij met wetsontwerpen kwamen, vonden van tevoren uitgebreide gedachtenwisselingen plaats. Uit de gedachtenwisseling van vanmiddag en uit het interruptiedebat tussen de geachte afgevaardigden over deze aangelegenheid bleek volgens mij – maar ik ben maar een simpele niet-jurist – dat er niet veel extra helderheid geboren was.

De heer Brinkhorst heeft heel interessante vraagpunten opgeroepen bij het amendement van de heer Roethof in vergelijking met dat van de heer Nijpels. De heer Roethof zei van het amendement van de heer Nijpels dat het overbodig is. Hij zei, sprekend over deze aangelegenheid: misschien beter een half ei; misschien beter een kleine meerderheid.

Ik wil hier ook een waarschuwing plaatsen. Al is op dit moment een gewone meerderheid voldoende; in de tweede lezing liggen de kaarten anders. Dat betekent dat daardoor een to-

taal wetsvoorstel, dat zeer zorgvuldig is voorbereid, de kans loopt het niet te halen in de tweede instantie. Vanuit mijn verantwoordelijkheid voor de Grondwet als zodanig, waarbij ik hoop dat wij de vernieuwing in eerste en tweede lezing kunnen realiseren, wil ik nog eens de geachte afgevaardigde vragen – zeker gehoord de onderlinge discussie – niet zo improviserend met zo'n belangrijke zaak om te springen.

Mijnheer de Voorzitter! Staat de Kamer het mij toe dat ik na mijn antwoord ook vertrek? De Grondwet is heel belangrijk, maar ik heb nog een paar andere zaken te regelen.

De **Voorzitter**: Ik heb geknikt.

Minister **Wiegel**: Dank u zeer.

□

Staatssecretaris **Haars**: Mijnheer de Voorzitter! Er zijn een aantal korte vragen aan mij gesteld. Ik wil de heer Van der Burg bedanken voor het feit, dat hij zijn amendement heeft ingetrokken. Ik geloof dat dit de situatie enigszins helderder maakt.

De heer Van der Burg heeft een toezegging gevraagd naar aanleiding van mijn opmerking, dat een bepaald punt toch wel eens bij de behandeling van de begroting moet worden besproken. Hij heeft namelijk gevraagd, of ik dat wil aankaarten in de memorie van toelichting. Ik weet niet, of ik die zelf nog zal schrijven. Het is misschien verstandiger dat ook de heer Van der Burg dit punt bewaart voor zijn interventie bij de komende begrotingsbehandeling.

De heer **Nijpels** (VVD): Misschien schrijft de heer Van der Burg die memorie wel zelf.

Staatssecretaris **Haars**: Ik blijf buiten alle mogelijke risico's en eventualiteiten.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Van der Burg vraagt mij ook om nog nader dan ik in eerste termijn heb geopperd, aan te geven waarom ik van mening ben, dat toch niet de Minister van Justitie zonder meer opdracht kan geven tot cassatie in het belang der wet aan de procureur-generaal bij de Hoge Raad. Ik dacht dat in dezen een vrij subtiel verhouding bestond. De Minister van Justitie zal altijd al enige distantie houden van het openbaar ministerie, omdat dit bepaalde eigen rechten heeft.

Binnen dat openbaar ministerie heeft de wetgever de procureur-generaal van de Hoge Raad echter opnieuw een eigen positie gegeven, namelijk van onafhankelijkheid en van het benoemd zijn voor het leven. Gezien het toch al enigszins afstandelijk behande-

len door de Minister van Justitie van het openbaar ministerie meen ik dat deze afstand ten aanzien van de cassatie in het belang der wet zodanig zal zijn, dat het uitgesloten moet worden geacht dat de Minister van Justitie een opdracht geeft aan de procureur-generaal.

Ik kan mij wel voorstellen, dat er overleg plaatsvindt en dat er in gemeen overleg – ik mag die term voor dit geval ook gebruiken – beslissingen worden genomen. Het is mogelijk, dat deze benadering de geachte afgevaardigde iets duidelijker maakt waarom ik van mening ben, dat ik mij heb moeten plaatsen achter het standpunt van de Afdeling rechtspraak van de Raad van State, dat in een andere zaak in 1980 ook nog eens door de voorzitter van de Afdeling rechtspraak is gevolgd.

De heer Abma en de heer Roethof hebben gezegd, dat ik niet ben ingegaan op de openbaarheid bij de tuchtrechtspraak. Het spijt mij, als dit het geval is. Ik dacht dat ik het wel had gedaan. In ieder geval heb ik bedoeld te zeggen, dat er zo veel verschillende gevallen tuchtrechtspraak aanwezig zijn, dat een uniforme regeling daarvan, ook ten aanzien van de openbaarheid, tot op dit moment tot de onmogelijkheden behoort.

De vraagstelling ten aanzien van de doodstrafbepalingen in de Grondwet blijft eigenlijk alleen nog maar over. Ik ben het ermee eens, wanneer de heer Roethof zegt – ik geloof dat wij het daarover allemaal eens zijn – dat doodstraf onmenselijk is en dat de executie van doodstraf onherroepelijk is. Ik heb iets meer aarzeling ten aanzien van de opmerking, dat doodstraf discriminatoir is.

Ik ben het er echter wel mee eens, dat doodstraf in het algemeen verwerpelijk is. Daarover gaat de discussie hier ook echter niet. Het gaat om de vraag, of op dit moment, onder deze omstandigheden, dus nu en hier, een amendement moet worden aangenomen, dat leidt tot opnemings in de Grondwet van een bepaling, hetzij 'doodstraf mag niet worden opgelegd', hetzij 'doodstraf mag niet worden opgelegd, tenzij ...'. Hierbij denk ik aan het amendement-Nijpels. Bovendien ontstaat dan nog een discussie over de vraag waar een dergelijk 'ingeamendeerd' artikel moet komen te staan.

Daar gaat het om en daar heeft de Regering zich tegen verzet, en wel in eerste termijn bij monde van mij zelf en nu in tweede termijn zowel bij monde van de Minister van Binnenlandse

Zaken als bij monde van mij zelf. De discussie die hier zojuist al is gevoerd door de heren Brinkhorst, Nijpels en Roethof over de plaats waar het staat, of het belangrijk is waar het staat en hoe het precies wordt geformuleerd, geeft al duidelijk aan hoe gevaarlijk het is, in dit soort wetten zo onvoorbereid amenderingen aan te brengen.

De heer **Nijpels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De vrees van de Minister van Binnenlandse Zaken was naar mijn mening vooral ingegeven door de zich eventueel voordoende situatie dat straks het hele wetsontwerp niet de tweederde meerderheid behaalt en dat wij dus met het badwater het kind weggoien.

Staatssecretaris **Haars**: Mijnheer de Voorzitter! Dat was één argument van de Minister. De Minister heeft ook het argument van de onzekerheid genoemd. Wij hadden afgesproken dat wij hierop allebei zouden ingaan. Men zal al hetgeen de Minister heeft gezegd, aangevuld moeten zien met hetgeen ik zeg, en omgekeerd. Om te voorkomen dat wij twee maal hetzelfde zouden zeggen, heeft de Minister gewezen op de door hem naar voren gebrachte zijde van de zaak en wijs ik op de andere kant van de zaak.

Ik wijs er dus op dat een discussie is gevoerd tussen drie kamerleden die allen amendementen gaan indienen. Die discussie ging over de vraag, of dit punt wordt opgenomen als nieuw artikel 6.2a, dan wel dat het als lid moet worden ondergebracht bij een van de andere artikelen. Het gaat ook over de vraag – ik zal daarop geen antwoord geven, want ik kan dat niet onmiddellijk – of het invloed heeft op de uitleg van het artikel waar het punt is opgenomen. Daaruit blijkt al dat de zaak onvoorbereid is en dat het onverstandig is, het punt op te nemen. Ik zeg niet dat wij het er principieel niet mee eens zijn dat doodstraf in Nederland niet behoort te bestaan.

De heer **Nijpels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben van oordeel dat de plaats binnen het hoofdstuk niet zo zeer een probleem is. Die plaats is namelijk voor een groot deel afhankelijk van de manier waarop je het niet opleggen van de doodstraf wilt bereiken. Op de ene plaats geldt het namelijk alleen voor het strafrecht en op de andere plaats geldt het alleen maar voor het militaire strafrecht, om maar een paar voorbeelden te noemen.

Het bezwaar van de Staatssecretaris is dat het überhaupt niet in het desbetreffende hoofdstuk thuishoort, doch in het hoofdstuk over de klassieke grondrechten.

Staatssecretaris **Haars**: Mijnheer de Voorzitter! Daarvan heb ik niets gezegd. Ik heb geconstateerd dat ik het hoe dan ook onder de huidige omstandigheden een zo rauwelijks ingediend amendement binnen een zeer afgewogen wetsontwerp acht, dat het niet verstandig is het daarin verwoorde punt op te nemen, te meer daar wij eigenlijk over theorie praten. De wet over het commune strafrecht kennen wij immers al meer dan een eeuw – daarin is doodstraf niet mogelijk – en bovendien zal de beslissing over de gang van zaken in het oorlogs- en militair strafrecht binnen afzienbare tijd in deze Kamer in bespreking komen, zo is mij verzekerd. Het is dus theorie om het punt hier in de Grondwet onder te brengen.

Ik constateer dat de geachte afgevaardigden onderling de waarde van de plaats niet kunnen bepalen. Bovendien hoor ik dat het van belang kan zijn of het als een vierde lid aan een artikel wordt gehecht, dan wel dat het als een nieuw artikel in dit hoofdstuk wordt opgenomen. Velen vinden het blijkbaar met mij beter om het bij de grondrechten te plaatsen, omdat dat de minst slechte plaats zou zijn. Ik beweer echter nog steeds dat het hier eigenlijk niet thuishoort, omdat wij alle straffen die niet opgelegd mogen worden – het gaat immers om een negatieve bepaling – buiten de Grondwet hebben gehouden.

Dat is laatstelijk, nl. in dit wetsvoorstel, ook met de verbeurdverklaring geschied. Verbeurdverklaring ligt evenwel veel dichter bij ons dan de doodstraf. Vlak na de oorlog heb ik nog herhaalde malen moeten zeggen dat wij moeten oppassen voor algehele verbeurdverklaring. Om die reden beweer ik dat de bepaling uit de Grondwet moet. Het is een negatieve bepaling die hier als een oneigenlijke bepaling niet in de Grondwet thuishoort.

De heer **Nijpels** (VVD): Ik ben in tweede termijn vergeten te vragen of de Staatssecretaris straffen zoals verbeurdverklaring wil vergelijken met zoiets principieels als de doodstraf, het van rechtswege ontnemen van iemands leven.

Staatssecretaris **Haars**: Natuurlijk wil ik dit niet; dat begrijpt de geachte afgevaardigde heus wel. Voor mij is de doodstraf even zwaar als voor de geachte afgevaardigde. Er is een climax van straffen die eindigt bij de doodstraf. Vlakbij de doodstraf bevinden zich vele andere straffen die wij gelukkig ook niet kennen. Ik heb er bezwaar tegen dat, nu in het gehele stelsel van

Haars

de Grondwet straffen die niet mogen worden opgelegd, niet zijn opgenomen – de algemene verbeurdverklaring wordt nu uit de Grondwet verwijderd – wij ineens het topje van de ijsberg in de Grondwet plaatsen. Dit lijkt mij niet verstandig.

Het doet mij geen pijn en ik had mij hiertegen niet op deze wijze verzet, wanneer het voorstel rustig en weloverwogen was behandeld. Dan had ik waarschijnlijk nog gevraagd of het verstandig is. Nu de bepaling zo ongecoördineerd wordt voorgesteld en het helemaal niet zeker is dat zij op de voorgestelde plaats behoort te staan, meen ik de Kamer te moeten ontraden, het amendement aan te nemen. De Regering staat volstrekt afwijzend tegen de doodstraf in de gewone wetgeving, maar daar gaat het niet om; maar wij willen de Grondwet tot een goede wet maken.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

In behandeling komt het wetsontwerp nr. 16 162.

De **Voorzitter**: Naar mij is gebleken, worden de op dit wetsontwerp voorgestelde amendementen voldoende ondersteund.

Over artikel I, de aanhef van artikel II, het amendement-Korte-van Hemel tot invoeging van een artikel 6.0 (stuk nr. 13), artikel 6.1 en artikel 6.2 wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over het amendement-Roethof c.s. tot invoeging van een artikel 6.2a (stuk nr. 12).

□

De heer **Roethof** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb liever een brede meerderheid dan dat ik mijn zin doorrijf. Mede in verband met de opmerking van de Minister van Binnenlandse Zaken dat wij met ons amendement de gehele herziening van de Grondwet op het spel kunnen zetten, wil ik overwegen of de brede meerderheid op het punt van de doodstraf is te realiseren. Als u het toestaat, kom ik met enkele woorden op dit onderwerp terug voor de stemmingen.

De beraadslaging wordt geschorst.

Over de artikelen 6.3 tot en met 6.10, artikel III, artikel IV en de beweegreden wordt geen beraadslaging gevoerd.

De behandeling van het wetsontwerp wordt geschorst.

In behandeling komt het wetsontwerp nr. 16 163.

Over de artikelen en de beweegreden wordt geen beraadslaging gevoerd.

De behandeling van het wetsontwerp wordt geschorst.

In behandeling komt het wetsontwerp nr. 16 164.

Over de artikelen en de beweegreden wordt geen beraadslaging gevoerd.

De behandeling van het wetsontwerp wordt geschorst.

De **Voorzitter**: Ik neem aan dat, zo de beraadslaging aanstaande dinsdag wordt voortgezet, deze zeer kort is en dat hierna onmiddellijk de stemmingen kunnen volgen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Nadere wijziging van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (herziening van de rijksbijdrage aan het Algemeen Fonds Bijzondere Ziektekosten) (16 073)**.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

□

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het Staatsblad van 14 december 1979 nr. 697 bevatte een zeer belangrijke mededeling, namelijk om het verstrekkingenpakket van de AWBZ uit te breiden met 'hulp vanwege een kruiseorganisatie'.

In de toelichting op dit besluit wordt zeer juist aangeduid welk belangrijk doel hiermee wordt gediend, namelijk dat de verstrekking vanwege een kruiseorganisatie financieel wordt gewaarborgd in het kader van de wettelijke ziektekostenverzekering.

De CDA-fractie was daar zeer verheugd over, juist omdat zij op het standpunt stond dat er een wettelijke financiële waarborg moest komen voor deze belangrijke dienstverlening in het kader van de eerstelijnsgezondheidszorg. Critici, en ook wijzelf, hebben er wel eens vraagtekens bij gezet of de AWBZ nu wel bedoeld was voor de financiering van deze tak van zorg. Bij de invoering van de AWBZ lag meer de gedachte voor om te komen tot een volksverzekering voor de bijzondere en/of langdurige ziektekosten, maar geleidelijk aan werden meerdere verstrekkingen eronder gebracht.

Dit was ook voor de CDA-fractie, toendertijd nog niet als zodanig aangeduid, aanleiding om te komen met een motie om het kruiswerk een meer wettelijke financiële basis te geven door het onder te brengen bij de AWBZ.

Graag dank ik daarom de Staatssecretaris die er voor zorg droeg dat inderdaad het besluit werd genomen om te komen tot deze veiligstelling van de financiering van het kruiswerk. Reeds als Kamerlid heeft deze Staatssecretaris vele malen blijk gegeven, het Kruiswerk een warm hart toe te dragen en wij zijn haar zeer erkentelijk dat deze genegenheid ook in haar ambtsperiode als Staatssecretaris blijvend is gebleken.

Maar zoals met vele zaken, waren er ook minder prettige kanten aan deze gewijzigde financiering. Waar bleef de autonomie van de kruiseverenigingen? Was het nog wel nodig dat die bleven bestaan? Zouden de kruiseverenigingen het bijtje er niet bij neerleggen? Wat hadden zij nog voor taken? Zouden de leden massaal bedanken?

Hoe zat het met de gemeente- en provinciale besturen? Werden die helemaal uitgeschakeld? Zouden de kruiseverenigingen de administratieve uitvoerders worden van het verbindingskantoor als uitvoeringsorgaan van de AWBZ? De eigen bijdrage vormde een ander probleem. Kortom, er was sprake van onrust!

Nu, na ruim een jaar praktisch werken, na een jaar ook van zeer hard werken zowel door de kruiseorganisaties als door het departement en de VNZ, is gebleken dat de aanlopmoeilijkheden slechts voor een deel overwonnen zijn. Uit de werkmodellen is gebleken dat er een goed samenspel mogelijk was. De eigen bijdrage vormt geen onoverkomelijk probleem, zo lijkt het althans en de leden lieten het niet afweten.

De Nationale Kruisevereniging deelde op mijn verzoek de vorige week mede, dat er in het afgelopen jaar 1980 enkele tientallen duizenden leden bijgekomen waren, een feit om verheugd over te zijn en dat uiteraard mede bevorderd zal zijn door de regeling van eigen bijdrage en contributie, maar daardoor beslist niet alleen. Daarnaast zijn er toch nog vragen en problemen. Door de onderbrenging onder de AWBZ moeten er hogere eisen gesteld worden aan de administratie.

Plaatselijk geeft het daarom ook veel moeilijkheden. Van de 460 plaatselijke kruiseorganisaties die met de ziekenfondsen, dus met het verbindingskantoor, een overeenkomst moeten aangaan, zijn er slechts 50 die een aanvraag hebben ingestuurd. Na de beoordeling daarvan zijn zij doorgezonden naar het COZ. Hiervan hebben slechts 5 de aanvankelijke goedkeuring verkregen. Deze aanvragen liggen nu bij de Ziekenfondsraad tot definitieve bekrachtiging.

Ik spreek nu over de begroting voor 1980 en over de overeenkomst. Dit baart ons zorgen, zeker na het eerste jaar. Gebeurde de administratie voorheen door een vrijwilliger of een bestuurslid, meer en meer moeten hiervoor professionele krachten worden aangetrokken. Dit verhoogt de kosten. De betrokkenen zijn hiervoor bovendien niet geschoold.

Deze kosten leggen een beslag op het jaarlijkse accres van 4% en komen dus maar indirect ten goede aan het directe uitvoerende werk. Daarnaast wrekt zich op dit moment het feit dat er onvoldoende infrastructuur en onvoldoende management in de kruisorganisaties aanwezig is, met name op het provinciale c.q. regionale niveau. Blijkens de jaarrede die mevrouw Van Leeuwen als voorzitter van het Nationale Kruiswerk op 18 december 1980 uitsprak, zal het een van de komende prioriteiten zijn om hieraan te gaan werken, terwijl dit ook geldt voor de behoefte aan ondersteuning van de werkers op de verschillende niveaus.

Hoe noodzakelijk versterking van het indirecte werkveld ook is voor de uitvoerende krachten en voor de kwaliteit, het belemmert een uitbreiding van het aantal krachten, wijkverpleegkundigen en ziekenverzorgenden, die zo dringend nodig zijn in de eerste lijnszorg.

We zien de laatste jaren een mindere stijging van de kosten van de intramurale zorg, maar doordat patiënten eerder naar huis mogen wordt het thuiswerk extra belast met deze zorg en dit kan op dit moment niet opgevangen worden door het jaarlijkse accres. Verhoging van het accres is zeker op dit moment niet mogelijk. Maar in hoeverre zal een niet voldoende aanbod aan hulp een negatieve invloed hebben bij voorbeeld op de verblijfsduur in een ziekenhuis of verpleeghuis? Ook de aandacht voor en de uitvoering van de preventie blijft op deze wijze niet voldoende aandacht krijgen en toch zal een goede preventie noodzakelijk zijn om op den duur een structurele omuiging te realiseren voor de kosten van de gezondheidszorg.

Ook de toedeling of uitvoering van taken op het preventieve terrein alsmede op het terrein van de tuberculosebestrijding geeft nog problemen. Toch lezen we in het besluit van beide Staatssecretarissen van 19 december 1979 dat door het formuleren van het basis-pakket voor hulpverlening door een kruisorganisatie de drie kernaspecten van zorg, welke weliswaar te onderscheiden maar niet te scheiden zijn, te

weten de curatieve, de preventieve en de positieve zorg, onder de voorzieningen vallen. Zou de Staatssecretaris hierop nog eens nader willen ingaan? Met name denk ik aan de preventieve zorg.

Een ander punt wat mij opviel bij het nalezen van het voornoemde besluit was dat degene die in een bejaardenoord verblijft geen aanspraak kan maken op hulpverlening. Toch hebben lang niet alle bejaardenoorden een (wijk-)verpleegkundige in dienst. Is deze regeling nu wel bevordelijk voor de integratie van de bewoners van een bejaardenoord en de bevolking uit stad of dorp, nog afgezien van de kwaliteit van de hulpverlening, die misschien ook hierin een rol zou kunnen spelen? Welk overleg is er over deze aangelegenheid met de Staatssecretaris van CRM geweest? Ik heb de sterke indruk dat er nog steeds bewoners van een bejaardenoord lid zijn van een kruisorganisatie en ook daaraan rechten ontnemen. Kan de Staatssecretaris ons daarover meer mededelen?

Ik kom nu op een ander aspect van deze overgangsfinitiering. Is het niet zo dat de financiering zich te veel onttrekt aan de bevoegdheid van de Staatssecretaris en ook aan die van het parlement? Moeten wij niet te veel overlaten aan de Ziekenfondsraad, de VNZ en het COZ? Zou dat voor ons geen aanleiding moeten zijn om toch te denken aan een wijziging van de Algemene wet bijzondere ziektekosten?

Daarnaast wil ik opmerken dat het aantal leden weliswaar niet is gedaald – er zijn geen kruisverenigingen opgeheven, we hebben geen protestacties van wijkverpleegkundigen meemaakt – maar dat het bijzonder nuttig zou zijn als eens werd nagegaan hoe deze overgang naar een andere financiering nu zijn uitwerking heeft gekregen, waarbij ik denk aan de uitvoerders, de bestuurders, de gemeente- en provinciale besturen etc. Er zijn heel andere relatiepatronen ontstaan, ook andere financiers. Het zou goed zijn als eens werd nagegaan hoe dit alles nu geaccepteerd c.q. gewaardeerd wordt.

Het lijkt me een moeilijke taak als de kruisorganisaties een zelfonderzoek hiernaar zouden moeten instellen. Is het niet mogelijk dat de Staatssecretaris in overleg met het kruiswerk en eventueel ten dele mede gefinancierd door het kruiswerk aan een deskundig bureau een beperkte opdracht verstrekt om na te gaan hoe na één à twee jaar werken de gewijzigde financiering haar uitwerking heeft gekregen en hoe het is met de appreciatie hiervan? Hoe denkt de Staatssecretaris hierover?

Ten slotte zal in het kader van de erkenningen in het kader van de AWBZ een meerjarenplanning moeten worden opgesteld door de kruisorganisatie. In hoeverre kan een harmonisatie bereikt worden tussen deze planning en de toekomstige planning in het kader van de WVG? Daarbij zijn gemeentebesturen en kruisorganisaties en voorts ook de financiers verantwoordelijk voor de planning.

Wil de Staatssecretaris hierop nog eens ingaan? Hoe worden op dit moment gemeente- en provinciale bestuurders betrokken bij het kruiswerk in het kader van de AWBZ-financiering? In de memorie van antwoord wordt vermeld dat er een werkgroep hiervoor is ingesteld. Zijn de werkzaamheden hiervan afgerond? Is het mogelijk dat de Kamer het eindrapport of de eindconclusie van deze werkgroep krijgt toegezonden?

□

De heer **Toussaint** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Aan de orde is een verhoging van de rijksbijdrage aan het Algemeen Fonds Bijzondere Ziektekosten. Dat stelt ons in staat, van gedachten te wisselen over het onderliggende beleid. Dat betreft dan de opnemings van het zogenaamde basispakket aan hulp van de kruisorganisaties in de reeks verstrekkingen vanwege de AWBZ. Wij hebben als fractie van de Partij van de Arbeid een uitgesproken voorkeur voor versterking van de eerste lijn in de gezondheidszorg. Wij hebben dat letterlijk uitgesproken nog onlangs bij de behandeling van de begroting en bij de bespreking van de Schets eerstelijnsgezondheidszorg. Wij zien voor de verwezenlijking van het werk in de eerste lijn een duidelijke plaats voor de kruisorganisaties.

Omdat wij de voorzieningen die de kruisorganisaties verstrekken van zeer grote betekenis achten, zien wij de opnemings van dit werk in het pakket verstrekkingen vanwege de AWBZ als een goede zaak. Maar ik voeg hieraan toe dat wij om dezelfde reden hoge eisen willen stellen als we kijken naar de kwaliteitsbeheersing, de kostenbeheersing en de financiering. Hoe is het daarmee gesteld?

De Ziekenfondsraad heeft in zijn advies van april 1978 aangeraden, de weg te bewandelen dat het werk van de kruisinstellingen in de Bijzondere Ziektekostenverzekering zou worden opgenomen, door dat werk aan te merken als wettelijke verstrekking in het kader van de AWBZ. Nu heeft de Ziekenfondsraad daarbij een duidelijk verband gelegd met de noodzaak van

Toussaint

kwaliteitsbewaking en tevens aangegeven, hoe die kwaliteitsbewaking zou moeten plaatsvinden:

'Het is alleen al uit een oogpunt van kwaliteitsbewaking gewenst dat voor het ten laste van de AWBZ uitvoeren van de activiteiten van kruisinstellingen als voorwaarde wordt gesteld dat de dienstverlenende instantie als zodanig erkend is.

Een en ander past overigens geheel in het in de AWBZ gehanteerde systeem. Bij de formulering van het wijzigingsbesluit strekkende tot wijziging van het Verstrekkingenbesluit AWBZ, alsmede van het Ministerieel Deelbesluit zal met dit erkenningsver-eiste rekening worden gehouden, waarbij zoveel mogelijk zal worden aangesloten bij artikel 8 van de AWBZ. In dit artikel is bepaald dat voor het verlenen van een verstrekking, een erkenning vereist is; het verlenen van de verstrekking is derhalve de basis voor de erkenning. De kruisinstelling is het voornaamste niveau van het kruiswerk, zodat het aangewezen is, de erkenning in ieder geval bij deze instelling te leggen'.

En verder schrijft de Ziekenfondsraad:

'Aangezien de erkenning wordt gehanteerd als beleidsinstrument door degenen die de erkenning verleent, zullen, om de kruisinstelling voor erkenning in aanmerking te doen komen, voor het verlenen van deze erkenning naar de mening van de Raad eisen moeten worden gesteld aan de hand van de daartoe op te stellen normen. Deze normen dienen te zijn afgestemd op het 'basispakket'. De normen zullen in het kader van de aan de hulpverlenende instelling te stellen kwaliteits-eisen onder andere betrekking hebben op de werkwijze (...) binnen de instellingen, waarbij de kwaliteit en kwantiteit van het ondersteunende kader een belangrijke rol speelt, en op de medewerkers.'

Ik voeg hieraan toe, dat de Ziekenfondsraad op verzoek van de Staatssecretaris in mei 1980 een afzonderlijk advies heeft uitgebracht en daarin de Staatssecretaris op een presentieerblaadje een ontwerp-'besluit normen en algemene voorwaarden voor erkenning van kruisorganisaties' heeft aangeboden. Maar daarbij is het tot dusverre gebleven. Want wel heeft de Staatssecretaris in de toelichting op het verstrekkingenbesluit van 14 december 1979 aangekondigd, dat normen en voorwaarden voor de erkenning van kruisorganisaties zouden worden opgesteld, maar die normen en voor-

waarden zijn er nog steeds niet, laat staan dat de afzonderlijke kruisinstellingen erkend zouden zijn.

Er is het foeffe uitgehaald dat alle kruisorganisaties collectief een voorlopige erkenning hebben gekregen. Maar dat heeft natuurlijk niets te maken met kwaliteitsbewaking en kwaliteitscontrole. In feite hebben wij hier te maken met een eerstelijnsvoorziening, ondergebracht bij de volksverzekering AWBZ, waarvan de instellingen die verstrekkingen verrichten, in strijd met de bedoeling van artikel 8 niet zijn erkend. Dat betekent dat er in feite geen genormeerde kwaliteitsbewaking is. Er zijn een paar zogenaamde kerncriteria, maar daarmee houdt het wel op.

Wij achten dit onaanvaardbaar, in de eerste plaats, omdat wij kwaliteitsbewaking in de gezondheidszorg – ik herhaal het – een vitale zaak vinden en bovendien, omdat er van kostenbewaking, in de zin van controle op de doelmatigheid van de verstrekkingen, niets kan terecht komen als de kwaliteit in de lucht hangt. Of een gegeven bedrag aan geld op de doelmatigste manier wordt besteed kan men alleen nagaan aan de hand van normen, die mede op de kwaliteit betrekking hebben. Met andere woorden: van doelmatigheidscontrole kan geen sprake zijn in dit geval. Dat achten wij onaanvaardbaar en eigenlijk verbijsterend van een regering die gigantische bezuinigingen wil toepassen.

Er is behalve de controle op de kwaliteit en op de doelmatigheid van de bestedingen een derde terrein dat ons grote zorgen baart. Dat is de financiering. De Staatssecretaris schrijft dat als randvoorwaarde is gesteld dat een strikte kostenbeheersing gewaarborgd zou zijn en dat er sprake zou zijn van budgettaire neutraliteit. Bovendien werd het van belang geacht dat de band van de kruisorganisaties met hun leden zou worden gehandhaafd. Wat is de uitkomst van deze overwegingen geweest? De uitkomst is dat er nu sprake is van twee soorten eigen bijdrage. Wie geen lid is van een kruisorganisatie en voor de eerste maal in een kalenderjaar voor hulp in aanmerking komt, moest in 1980 f 81,25 betalen. Wie wel lid is, wordt geacht uit zijn contributie f 32,50 eigen bijdrage te hebben betaald. Wie lid wordt, maar binnen 3 maanden hulp wenst, betaalt het verschil en wel f 48,75. Wat zijn onze grote bezwaren tegen dit systeem?

In de eerste plaats moet volgens artikel 6 van de AWBZ sprake zijn van een koppeling tussen een eventuele eigen bijdrage en een verstrekking. Daarvan is hier geen sprake.

In de tweede plaats kunnen in de AWBZ eigen bijdragen worden geheven als er zich aanmerkelijke besparingen in de kosten van levensonderhoud voordoen. Daarvan is hier evenmin sprake. In de Ziekenfondswet zijn eigen bijdragen mogelijk ter beheersing van de sociale lasten.

Het is ons niet onbekend, dat dit een onderwerp is waar dit kabinet nogal over doende is. Het is alleen natuurlijk volstrekt onbegrijpelijk hoe een eigen bijdrage tot volumebeperking zou kunnen leiden, als er geen koppeling met de verstrekking zelf bestaat, tenzij er sprake is van een zodanig hoge drempel dat een aantal mensen – in dit geval mensen die geen lid zijn van een kruisorganisatie – op voorhand worden afgeschrikt. Hier ligt dan ook één van de kernen van onze grote bezwaren tegen dit stelsel.

De Staatssecretaris betoogt dat handhaving van de contributie en van het lidmaatschap van belang werd geacht, niet alleen om budgettaire neutraliteit te bereiken, maar ook om de band van de leden en daarmee de betrokkenheid van de leden met de organisaties te bestendigen. Dat laatste klinkt natuurlijk erg aardig, maar de praktijk is wel dat niet-leden nu over een geweldige financiële drempel moeten klauteren om in aanmerking te komen voor een verstrekking krachtens een volksverzekering. Daardoor ontstaat een volstrekt oneigenlijke pressie om wel lid van een kruisorganisatie te worden. Wij achten dat des te ongewenster, zolang het verenigingskarakter van de kruisorganisaties niet dwingend is voorgeschreven. Denkt de Staatssecretaris daaraan iets te doen in het kader van de erkenningsnormen? Hoe zit het nu met de landelijke uniforme regeling ten aanzien van het lidmaatschap?

De Staatssecretaris schrijft dat zij onze bezorgdheid deelt over het feit dat kinderen van ouders die geen lid van een kruisorganisatie zijn en die geen eigen bijdrage betalen, geen aanspraak kunnen maken op de zorgverlening. Zij gebruikt zodoende het woord 'zorg' in één zin in twee betekenissen. Intussen laat zij wel na een oplossing aan te dragen. Wij vragen daarom opnieuw wat zij in deze gevallen denkt te doen. Alles bij elkaar betekent dit dat bij het huidige financieringsstelsel sprake is van discriminatie ten laste van niet-leden van kruisverenigingen bij de uitvoering van een volksverzekering.

Mijn fractie stelt zich niet op het standpunt dat op voorhand ten principe iedere eigen bijdrage in de ge-

Toussaint

zondheidszorg moet worden afgewezen. Wij zijn echter wel van oordeel dat eigen bijdragen uit den boze zijn als het gaat om vitale voorzieningen. Daarover praten wij hier: het zogenaamde basispakket omvat zaken als wijkverpleging, verzorging van zieken thuis en van bejaarden. Dat zijn zaken die wij als vitale voorzieningen beschouwen, niet alleen in het geheel van de kruishulp maar ook in het geheel van de eerste lijn van de gezondheidszorg.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Volgens de heer Toussaint is ons huidige systeem discriminerend. De heer Toussaint zal zich echter toch herinneren dat voordat het kruiswerk onder de AWBZ-financiering werd gebracht, wij in dezelfde situatie zaten. Wij kenden toen dezelfde bijdrageregeling als die welke nu door de AWBZ-financiering is overgenomen, namelijk degenen die geen lid waren en die van de diensten gebruik wilden maken, betaalden een bepaald bedrag aan contributie. In sommige gevallen was dat een dubbel bedrag aan contributie; soms was het een entreegeld. Die situatie is overgenomen en er is nu dus geen sprake van discriminatie.

De heer **Toussaint** (PvdA): Er is nu wel sprake van een volksverzekering. Dit is een nieuwe situatie en daarom hebben wij bezwaar.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Men kan daarvan op dezelfde wijze gebruik maken. Voorheen werden de kruisorganisaties ook voor het overgrote deel gefinancierd door belastinggelden.

De heer **Toussaint** (PvdA): Dat is nu juist het belangrijke verschilpunt. Vroeger was er sprake van een particuliere vereniging waarvan men al dan niet lid kon worden. Dat is hetzelfde gebleven. Nu bestaat echter de situatie, dat in de uitvoering krachtens de AWBZ dit kruiswerk is ingeschakeld. Welnu, in deze situatie zijn wij van oordeel – juist omdat deze verstrekkingen terecht in het kader van de AWBZ zijn ondergebracht omdat het vitale voorzieningen zijn – dat het uit den boze is dat de oude toestand gehandhaafd blijft.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): De heer Toussaint zei zoëven, dat hij er niet te allen tijde op tegen zou zijn, een bepaalde bijdrage te vragen. Wat is nu het verschil tussen zijn opmerkingen en de situatie die wij nu hebben?

De heer **Toussaint** (PvdA): Ik raad mevrouw Cornelissen aan, mijn betoog af te luisteren, want ik ben nog niet klaar.

Het zogenaamde basispakket omvat wijkverpleging, verzorging thuis van zieken en van bejaarden. Dat zijn vitale voorzieningen en zulke voorzieningen mag men niet met een eigen bijdrage belasten. Doet men dit wel, dan is er per saldo sprake van kostenstijgingen en niet van kostendalingen in de gezondheidszorg. Wij kennen daarvan de voorbeelden. Eigen risico huisartsenhulp betekent dat er meer opnamen plaatsvinden in ziekenhuizen. Mijn fractie is dan ook van oordeel dat dergelijke hulp door kruisorganisaties verleend, zonder eigen bijdrage beschikbaar moet zijn voor alle verzekerden los van het lidmaatschap van een kruisorganisatie.

Daarnaast zijn wij van oordeel, dat het volledige pakket basishulp waarover wij spreken, in alle bevalligheid van de formule van het besluit – dat is artikel 2 – wellicht bestanddelen bevat waarvan men bij nadere overweging de vraag zou kunnen stellen of men die wel als vitale voorziening zou kunnen aanmerken en of de verstrekking daarvan uit een oogpunt van kostenbeheersing misschien niet voor heffing van een eigen bijdrage in aanmerking zou kunnen komen.

Wij hebben daar geen kijk op, maar wij menen, dat die kijk er wel moet komen. Wil de Regering daarom met de meeste spoed laten onderzoeken welke bestanddelen van het pakket kruishulp dat nu onder de AWBZ ressorteert, gelet op de vitale betekenis voor de gezondheidszorg, als verstrekking zonder meer beschikbaar moeten komen en welke bestanddelen wellicht met een eigen bijdrage moeten worden belast? Het lijkt ons een aardig karwei, bij dat onderzoek de interdepartementale commissie voor inkomensprijzen in te schakelen die de vorige maand is ingesteld. Deze commissie moet onder meer nagaan welke gevaren er dreigen voor de gezinsinkomens bij een opeenstapeling van allerhande eigen bijdragen.

Dan kom ik nu toe aan de budgettaire neutraliteit. De operatie van de invoeging van het basispakket hulp van de kruisorganisaties in de AWBZ is natuurlijk niet bedoeld als een boekhoudkundige grap. De versterking van de eerste lijn die daarvan het gevolg is, zal in dit geval gepaard moeten gaan met een besparing in de tweede lijn. Mijn fractie is dan ook van oordeel, dat budgettair een verschuiving zal moeten plaatsvinden ten laste van de middelen die voor de tweede lijn zijn uitgetrokken.

Ik heb uiteengezet dat wij ernstige tekorten zien wat betreft de beheersing van de kwaliteit, de doelmatig-

heid en de wijze van financiering. Dat betekent dat er naar ons oordeel in het bestek van de verstrekkingen van de kruisorganisaties structureel dezelfde feilen zijn aan te wijzen die wij aantreffen op het grote terrein van de volksgezondheid als geheel. Mijn fractie zal graag vernemen in hoeverre de Staatssecretaris bereid is ons in onze bezwaren tegemoet te komen. Mocht daarvan onvoldoende sprake zijn, dan overweeg ik hierover in tweede termijn een of meer moties in te dienen.

Mevrouw **Krijnen** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De VVD-fractie ziet het voorliggend wetsontwerp als een logisch uitvloeisel van het eerdere Regeeringsbesluit om het kruiswerk onder de AWBZ te brengen. Op die beslissing was de afgelopen 5 jaar vanuit de Kamer herhaaldelijk aangedrongen en we juichen het dan ook toe dat de Staatssecretaris een wens vanuit de Kamer, zoals vastgelegd in de motie-Van Leeuwen, heeft weten te verwezenlijken. Voor het kruiswerk is dat een goede zaak.

De veelheid aan financieringsbronnen veroorzaakte onzekerheid en discontinuïteit, garandeerden geen duidelijke afstemming van het beleid op de financiële mogelijkheden en werkte belemmerend op de samenwerking in de eerstelijnsgezondheidszorg. Door de AWBZ-financiering heeft het kruiswerk inmiddels een hechtere basis gekregen en, zo blijkt uit het Financieel Overzicht, er zit zelfs een volumegroei van 4% per jaar in! In dit verband een concrete vraag: aan welke taken en functies is of wordt deze volumegroei besteed?

Overigens wil ik niet verhehlen dat de AWBZ-financiering voor onze fractie als het ware een tweede keus was. Met name de Staatssecretaris zal zich herinneren dat de VVD-fractie zich eerder had uitgesproken – dat was in de periode 1975–1976 – voor een wettelijke subsidieregeling in plaats van voor financiering uit de ziektekostenverzekering. Een door onze fractie daartoe ingediende motie werd echter door de Kamer verworpen op 23 november 1976. Ter wille van de zekerheid, die ook naar onze opvatting aan het kruiswerk moest worden geboden, hebben we vervolgens pleidooien ten gunste van AWBZ-financiering ondersteund.

Terugblikkend meen ik dat een wettelijke subsidieregeling een betere basis zou hebben geboden voor een gedecentraliseerde besluitvorming over het kruiswerk. Dit geldt te meer nu wij de discussie hebben over de Wet voorzieningen gezondheidszorg en de

Krijnen

gemeentelijke planning. Een rijksbijdrageregeling, zoals men die bij CRM kent, zou daarin een goede plaats hebben kunnen vinden.

In dat verband verwijs ik kortheids halve naar de opmerkingen die mijn fractiegenoot dus bij de laatste begrotingsbehandeling heeft gemaakt over de financiering van de bureaus voor Levens- en Gezinsvragen. We erkennen echter dat gedane zaken thans geen keer kunnen nemen en dat AWBZ-financiering de positie van het kruiswerk in belangrijke mate heeft versterkt, en dat heeft uiteraard onze steun.

Omdat onze fractie het decentralisatie-aspect echter van groot belang acht, hebben we bij motie van 2 november 1978 de Regering gevraagd om ook bij de AWBZ-financiering de provincies en gemeenten bij de vormgeving en uitvoering te betrekken. In de memorie van antwoord meldt de Staatssecretaris dat zij de taken van de provincies en gemeenten met name op het terrein van de planning van kruisorganisaties ziet liggen. Wij zijn het daarmee eens. Zijn inmiddels de werkzaamheden van de werkgroep, die tot taak had te onderzoeken welke rol de provincies en gemeenten bij de AWBZ-financiering kunnen hebben, afgerond? En, zo ja, met welk resultaat?

Ten aanzien van de AWBZ-financiering had onze fractie onder meer als randvoorwaarde geformuleerd: dat de operatie financieel neutraal zou zijn dat het verenigingskarakter en het contributiestelsel gehandhaafd zouden blijven. We waarderen het positief dat deze wensen zijn gehonoreerd. Hierover verschillen wij dan ook van mening met de Partij van de Arbeid.

Overigens wordt naar onze indruk de financiële neutraliteit niet volledig gerealiseerd, doordat er geen zekerheid is dat de gemeenten hun vroegere '20%-aandeel' zullen blijven besteden aan het kruiswerk. De Staatssecretaris zegt daarover in de memorie van antwoord dat zij de gemeenten wel heeft verzocht deze gelden in de sfeer van de gezondheidszorg aan te wenden. In hoeverre beschikt de Staatssecretaris thans over aanwijzingen dat gemeenten deze gelden geheel of gedeeltelijk besteden aan taken bovenop het zogenaamde basispakket?

Tot slot enkele korte punten.

a. Is het waar dat de beschikking inzake de erkenningsnormen nog niet gereed is en dat de kruisorganisaties thans, formeel gesproken, niet erkend zijn? Zo ja, wat is daar de reden van en

wanneer komt de definitieve beschikking? De VVD-fractie is er voorstander van dat in de nieuwe regeling het primaire criterium voor het begrip 'gezinslidmaatschap' zal zijn het functioneren als 'economische eenheid'. Daardoor kan de werking van het gezinslidmaatschap zich uitstreken tot volwassenen die op enigerlei wijze duurzaam samenleven. Kan de Staatssecretaris definitief uitsluitel geven over dit aspect?

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 17.35 uur tot 19.15 uur geschorst.

Aan de orde is de behandeling van het voorstel van wet van de leden **Roethof en Haas-Berger tot aanvulling van artikel 280 van het Wetboek van Strafrecht (Hulpverlening aan minderjarigen) (16518)**.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, vraagt geen der leden over dit wetsvoorstel het woord.

Ik stel voor, de stemming over dit wetsvoorstel dinsdag a.s. te houden.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Nadere wijziging van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (herziening van de rijksbijdrage aan het Algemeen Fonds Bijzondere Ziektekosten) (16073)**.

De algemene beraadslaging wordt hervat.

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Het wetsontwerp, dat nu aan de orde is, kan worden gezien als een formele bevestiging van het besluit, dat al eerder is genomen om het kruiswerk uit de AWBZ te financieren. Naar de letterlijke inhoud is het een herziening van de rijksbijdrage aan het AWBZ-fonds, bestaande uit een vermeerdering van die rijksbijdrage met een aantal bedragen dat vroeger uit andere hoofde aan het kruiswerk ter beschikking werd gesteld. Het principe-besluit is al veel eerder genomen, mede op grond van moties, die door deze Kamer zijn aangenomen. Ik ben de spreeksters, die de voorgeschiedenis hebben gememoreerd, bijzonder dankbaar, waarbij ik in het bijzonder denk aan mevrouw Krijnen, die de rol

van een van de hier aanwezigen heeft gestipuleerd en die uitdrukkelijk heeft vastgesteld dat ik een consistent beleid heb gevoerd op dit punt.

Het besluit is niet zonder slag of stoot tot stand gekomen en is in verschillende begrotingsbehandelingen aan de orde geweest. Het houdt in een versteviging van de financiële basis van het kruiswerk en een vorm van versterking van de eerstelijnsgezondheidszorg, waar mevrouw Krijnen, mevrouw Cornelissen en de heer Tousseint zich uitdrukkelijk voor hebben verklaard.

Zoals uit de schriftelijke gedachtenwisseling is gebleken, waren een aantal afspraken aan dit besluit verbonden.

De hele operatie zou budgettair neutraal moeten geschieden; het COZ zou het tarieftoezicht moeten hanteren; er zou worden uitgegaan van het systeem van budget- of begrotingsfinanciering; in het vooruitzicht werd een groeipercentage van 4 gesteld.

Deze zaken hebben in grote trekken instemming gekregen, zij het dat de Tweede Kamer in de loop van de tijd een aantal kanttekeningen hierbij heeft gemaakt. Ik herinner aan de aanname van de moties-Dees/Cornelissen en -Cornelissen/Dees waarin werd gevraagd om bij de planning van het kruiswerk zowel de provincie als de gemeenten te betrekken alsmede alle geleidingen van het kruiswerk. Ook zijn bij de schriftelijke voorbereiding van dit wetsontwerp een aantal kanttekeningen gemaakt inzake de positie van het particulier initiatief en die van de consument, al dan niet lid van een kruisvereniging, en inzake de relatie van de contributie tot de eigen bijdrage.

Mijnheer de Voorzitter! Vervolgens hebben enkele gebeurtenissen plaatsgehad, die ik kort wil memoreren. In het kader van de AWBZ-financiering is aan de Ziekenfondsraad gevraagd, te komen tot het opstellen van kwaliteitsnormen in algemene zin. Hij heeft dit gedaan in de vorm van concept-erkenningnormen. De Ziekenfondsraad heeft daarmee – meen ik – goed werk verricht. De erkenningsnormen sluiten vrij nauw aan bij de subsidievoorwaarden, die voor die tijd golden. Zij hebben het karakter van een normering, waar men niet onder mag komen. Ik kan eraan toevoegen dat inmiddels alle bestaande kruisorganisaties voorlopig zijn erkend, want er mocht natuurlijk geen vacuüm ontstaan.

Het tweede punt in de ontwikkeling houdt in dat er een concept is gemaakt voor een planningsbesluit, ten einde de planning vorm te geven. Dat concept-besluit is ontworpen in een werkgroep

Veder-Smit

– de Kamer kent de werkgroep, omdat daarover bij de behandeling van de begroting al een en ander naar voren is gebracht – onder voorzitterschap van een van de directeurs van de provinciale kruisverenigingen. Het rapport van deze werkgroep is om advies gestuurd naar uiteraard de Nationale Kruisvereniging zelf en naar de vertegenwoordiging van gemeenten en provincies, de VNG en het IPO en naar de Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen. Daarop zijn nog geen reacties binnengekomen. Zij hebben de adviezen over dit concept nog in bewerking. Ik wil heel graag dit concept aan de Kamer doen toekomen. Overigens kent de Kamer de hoofdinhoud ervan, omdat die al is weergegeven in de memorie van toelichting op de begroting voor 1981 naar ik meen.

Ik heb hiermee in grote trekken een paar gebeurtenissen uit de verre geschiedenis weergegeven en ik zal nu graag de verschillende sprekers antwoorden in volgorde van hun optreden. Ik ben mevrouw Cornelissen zeer erkentelijk voor haar waardering inzake mijn beleid en dat van het kabinet ter zake van het kruiswerk. Er is naar ik geloof een consistent beleid gevoerd. Laten wij hopen, dat dit historische moment voor het kruiswerk zal leiden tot verdere bloei en een goede ontwikkeling van het kruiswerk. Mevrouw Cornelissen heeft terecht gesproken van aanloopmoelijkheden. Ik geloof dat het niet noodzakelijk is die te verdoezelen.

Het is een heel grote ingreep voor het kruiswerkwerk geweest; het betekende een andere status en ook een andere vorm van begrotingsopstelling en het verkrijgen van middelen. Daarbij kwam de invloed van het ziekenfondswezen – de uitvoeringsorganen. Dit alles heeft overschakeling betekend voor het kader en ook extra werk. Zoals mevrouw Cornelissen terecht heeft gezegd, zijn de moeilijkheden voor een groot deel overwonnen. Gebleken is dat een goed samenspel mogelijk is. Dank zij de uitstekende campagne, die de Nationale Kruisvereniging heeft gevoerd en mede dank zij haar prestaties, is het waar dat er in het afgelopen jaar enkele tientallen duizenden leden bij zijn gekomen. Dat is toch wel een bewijs van groei en goed beleid.

Wij zijn echter nog niet helemaal waar wij moeten zijn. Het zal duidelijk zijn dat de nieuwe status en de nieuwe eisen die ingevolge de AWBZ worden gesteld werk met zich brengen en een belasting voor het kader vormen. Ik wil erop wijzen dat die nieuwe ontwikke-

ling – het meer professioneel werken van het bestuurlijk kader – zich ook al aftekende in de tijd dat de schaalvergroting tot stand kwam, alsmede het samenwerken van de drie grote kruisorganisaties. In zekere zin was die ontwikkeling al in gang.

Ik geloof dat gesteld mag worden dat de infrastructuur en het management hier en daar versterking behoeven. De vraag is, hoe de volumegroei die is vastgesteld, nu kan worden besteed in mankracht. De neiging is uiteraard groot om de volume te besteden aan het uitvoerende werk, aan wat wij in de intramurale zorg de patiëntgebonden taken noemen. Daarvoor is ook alle aanleiding, omdat nog lang niet op alle plaatsen in ons land de normen zijn opgevuld. Er zijn bepaalde verhoudingsgetallen voor de aantallen wijkverpleegkundigen en ziekenverzorgenden ten opzichte van de bevolking.

Die getallen worden nog niet overal gehaald. Daarnaast is er ook behoefte aan een uitbreiding van het aantal diëtisten – ik heb daar gelukkig ook via het arbeidsplaatsenplan aan kunnen bijdragen – en aan versterking van de administratie. Het is van belang dat beide hun kans krijgen. In de afgelopen periode heeft de Nationale Kruisvereniging met mij de invulling voor twee jaren besproken. Het gaat in hoofdzaak om opvulling van de normen, maar waar het noodzakelijk en mogelijk is, wordt het kader versterkt.

Mevrouw Cornelissen maakte een opmerking over de inhoud van het pakket. Zij zei dat de kernaspecten van de zorg zijn de preventie, de positieve zorg en de curatieve zorg. Zij vroeg of dit wel duidelijk is uitgesplitst. Je kunt niet zeggen dat in de concept-erkenningnormen die aspecten volledig zijn uitgesplitst. De versterking luidt voor de verzekerde: recht op de diensten van de kruisvereniging. Natuurlijk heeft het kruiswerk een zeker karakter, zoals dat in de loop der jaren is gegroeid. De preventieve zorg neemt daarbij een heel belangrijke plaats in.

Wij kennen echter geen volledig uitgesplitste omschrijving. Ik vraag mij ook af of dit wenselijk is. Indien dit zou moeten, vraag ik mij af of de tijd daarvoor wel gekomen is. Wel zijn een aantal taken specifiek vastgelegd, zoals de vaccinatie, het PKU- en CHT-preventie-onderzoek. De tuberculosebestrijding heeft als zodanig een aparte post op de begroting voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne.

Er is met betrekking tot de inhoud van het pakket sprake van een zekere

flexibiliteit. Het is goed dat nieuwe ontwikkelingen mogelijk worden gemaakt, voortbouwend op de klassieke taak van het kruiswerk.

Mevrouw Cornelissen vroeg verder naar de situatie in sommige bejaardenoorden waar niet over de hulp van een wijkverpleegster kan worden beschikt. Een bejaardenoord moet zelfsupporting zijn met het pakket dat daarvoor staat. Het is uiteraard mogelijk dat men een aanvullende verpleegkundige voorziening biedt. De praktijk lijkt uit te wijzen dat dit op zeer veel plaatsen het geval is. De provincies zijn in hun verordening op de bejaardenoorden niet zo ver gegaan dat dit als plicht is gesteld. Het is dan ook de vrijheid van degenen die in bejaardenoorden wonen om zich daarvan wel of niet te verzekeren.

Mevrouw Cornelissen (CDA): Ik zie daar juist een discrepantie. In het formatiebeleid met betrekking tot de bejaardenoorden passen geen wijkverpleegkundigen in zo'n bejaardenoord, mede gelet op de relatie met de verpleegtehuizen. In de beschikking staat echter dat hulpverlening voor degenen die zich in een bejaardenoord bevinden, eigenlijk is uitgesloten. Ik heb de indruk dat hier de praktijk sterker is dan de leer, maar de leer voldoet dan niet.

Staatssecretaris Veder-Smit: De praktijk moet zichzelf dan ook redden en daartoe bestaat ook de vrijheid. Overigens heeft dat besluit niet het eeuwige leven. Bij de bespreking van de nota welzijnsbeleid voor ouderen zullen wij ongetwijfeld komen te spreken over de positie van de bejaardenoorden in het algemeen en over de grenzen die bestaan tussen verpleegtehuizen en bejaardenoorden aan de ene kant en bejaardenoorden en extra murale bejaardenzorg aan de andere kant.

Mevrouw Cornelissen (CDA): Ik hoop dat deze Staatssecretaris dat nog meemaakt. Deze opmerking heeft overigens geen betrekking op u, maar op de nota.

Mevrouw Veder-Smit: Ja, ik weet het. Dit betrof dus mijn aanvullende opmerkingen over de mogelijkheden van bejaardenoorden.

Mevrouw Cornelissen heeft ook gevraagd, of de financiering zich niet te veel onttrekt aan de bevoegdheid van de Staatssecretaris en dus ook van het parlement.

Mevrouw Cornelissen (CDA): Dat heb ik wel gezegd, maar het staat er niet bij.

Veder-Smit

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Ik herinner het mij echter nog wel.

Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Cornelissen heeft ook gevraagd, of wij niet te veel moeten overlaten aan de Ziekenfondsraad, de VNZ en het COZ. Als wij de inhoud van de kwaliteit kunnen omschrijven en vorm kunnen geven aan de kwaliteitsbewaking aan de ene kant en een groeipercentage kunnen garanderen aan de andere kant, is dat dan niet de hoofdzaak? Kunnen wij verder ook weer niet overlaten aan het kruiswerk zelf in samenspel met Regering en parlement, dat zich ieder jaar bij de begroting kan afspelen, op welke wijze men met dat groeipercentage voort wil?

Ik zou al bijzonder blij zijn, als tot in lengte van jaren dit groeipercentage via het Financieel overzicht kon worden gegarandeerd en als dat op den duur zou kunnen worden opgevoerd. Immers, willen wij komen tot een gelijk groeipercentage van de intramurale en deze vorm van extramurale zorg, dan zullen die verschillen moeten worden verkleind.

Mevrouw Cornelissen heeft ook gezegd: nu die aanloopperiode ten einde begint te lopen, wordt het dan geen tijd voor een evaluatie van wat er gebeurd is? Op zichzelf is dit een interessante gedachte. Ik heb mij wel afgevraagd, of zoiets moet gebeuren door een extern bureau dan wel het apparaat van de Nationale Kruisvereniging. Ik meen dat dit wel in staat is om dat proces zelf op gang te brengen. Uiteraard is het van belang, dat men ook zijn eigen rol daarin ter discussie kan stellen. In een bespreking met de Nationale Kruisvereniging kan dit te berde worden gebracht.

Mevrouw Cornelissen heeft gevraagd: in hoeverre zal de toekomstige planning in het kader van de wet voorzieningen gezondheidszorg en de huidige in het kader van de AWBZ tot harmonisatie kunnen komen en hoe worden gemeente en provincie daarbij betrokken? In het kader van de AWBZ werken wij wat de planning betreft in beginsel met een planning per jaar met het oog op het premie-advies. Niemand verhindert echter om die planning toch te baseren op een meerjarenplanning. Dat is van belang voor de gehele programmering voor het kruiswerk. Ook dat is een reden om te hopen dat de wet voorzieningen gezondheidszorg spoedig het Staatsblad kan bereiken. Die vierjarenplanning krijgt dan namelijk meer accent. Ik meen dat die heel goed kan functioneren in deze sector.

Ik zal het rapport over de planning aan de Kamer doen toekomen. Dat rapport is al een tijd geleden gereed gekomen, maar de adviezen daarover zijn nog niet binnen.

De heer Toussaint heeft de waarde onderstreept van de versterking van de eerstelijnsgezondheidszorg. Hij heeft ook in grote trekken zijn instemming betuigd met de bevestiging van het besluit dat in het verleden is genomen. Hij heeft enkele kritische kanttekeningen geplaatst bij een aantal hoofdpunten, in het bijzonder bij de kwaliteit en de financiering.

Hij heeft de kwaliteit doen uiteenvalen in de kwaliteit in enge zin, de kwaliteit van de zorgverlening, en de doelmatigheid. Hij heeft gezegd: daarvoor is nu wel een ontwerp-besluit inzake normen en algemene voorwaarden, maar waarom is dat nog niet vastgesteld? Ik vind het ook van erg groot belang dat dit houvast er snel komt. Daaraan zijn nogal wat directe en indirecte aspecten verbonden. Het is echter mijn bedoeling om dat besluit toch binnenkort vast te stellen. Die zekerheid moet er zijn.

Ik ben overigens van mening dat de heer Toussaint niet mag stellen dat er eigenlijk geen genormeerde kwaliteitsbewaking is. Zowel de inhoud van de verstreking als het werk dat in de afgelopen jaren is verricht, kent een bepaalde traditie en heeft een bepaalde kwaliteit. Die kwaliteit wordt de laatste jaren steeds verder opgevoerd door de schaalvergroting en de opvulling van de normen.

De heer Toussaint zei dat er geen sprake was van controle op de doelmatigheid. Hij achtte dat onaanvaardbaar en verbijsterend. Ik moet zeggen dat ik dat bijzonder grof geschut acht en dat is helemaal niet op zijn plaats bij dit deel van het beleid. Ik herinner de heer Toussaint daarbij vooral aan de gedachtenwisseling over de nota inzake de kwaliteitsbewaking en aan datgene wat wij hebben gezien aan kwaliteitsbewaking in andere vormen van zorg. Wanneer wij zien dat die bij voorbeeld voor het inrichtingswezen of voor de medische professie qua systematiek helemaal in ontwikkeling is, dan mag men absoluut niet zeggen dat bij het kruiswerk een onaanvaardbare of verbijsterende situatie bestaat. Ik wijs die opmerkingen volledig van de hand. Ik heb ook geen spoor van bewijs gezien van deze stelling.

Ik voeg hieraan toe dat wij het kruiswerk nu al een eeuw kennen. Dat is niet gering. Via de subsidieregeling die wij hadden en die nu is omgezet in de voorlopige erkenningsnormen, als-

mede via de activiteiten van de inspectie die zeer is geïnvolveerd in het kruiswerk, hebben wij een goede garantie voor samenspel en toezicht door de overheid.

Het derde hoofdpunt in het betoog van de heer Toussaint was de financiering. Hij stelde dat er in feite sprake is van twee soorten eigen bijdragen. Hij heeft daar kritiek op. Ik weet echter niet of men kan spreken van twee soorten eigen bijdragen of dat men moet zeggen dat er één vorm van eigen bijdrage is met een variant daarop. Men kan aan het complex van eigen bijdragen ontkomen door zich als lid op te geven. Er zit uiteraard een stimulans in om lid te worden. Dat ligt echter geheel in de lijn van wat de Kamer en de samenleving willen, namelijk de betrokkenheid van de consument – de patiënt, zo men wil – bij het beleid inzake de zorg en bij de instantie die deze zorg verleent. Ik vind het kruiswerk daarvan juist een erg goed voorbeeld, want daar is de verenigingsvorm overheersend. Daar kan men via het lidmaatschap invloed uitoefenen op de besturen. De eigen-bijdrageregeling werkt naar mijn mening dan ook in de richting van het lidmaatschap.

De heer Toussaint zei in concreto dat er een koppeling moest zijn tussen een eigen bijdrage en een verstreking. Die koppeling is er inderdaad. Men kan zeggen dat de contributie daar formeel los van staat, maar die levert wel een ontheffingsgrond voor de eigen bijdrage.

De heer Toussaint zei ook dat in de AWBZ eigen bijdragen kunnen worden geheven wanneer zich aanmerkelijke besparingen in de kosten van levensonderhoud voordoen. Ik moet die stelling voor rekening van de heer Toussaint laten. Er is verdedigd dat een dergelijke eigen bijdrage bij bepaalde vormen van intramurale zorg op haar plaats is, maar er is uiteraard ook een serie andere eigen bijdragen op heel andere gronden. Ik denk daarbij aan die voor het ziekenvervoer of de cosmetische chirurgie.

Men kan dus aan de eigen bijdragen niet zo'n smalle basis geven, omdat de basis in wezen veel breder is. In deze Kamer is door de Regering ook niet bepleit, dat de eigen bijdrage moet dienen voor volumebeperking. Het is mogelijk dat de eigen bijdrage daartoe leidt, maar het bewijs dat dit zo is, moet op een heel zorgvuldige manier worden geleverd. Ik heb de eigen bijdrage persoonlijk bepleit in de zin van uiting van een verantwoordelijkheid van de verzekerde en een zekere bescheiden verlegging van lasten.

Veder-Smit

Verder zei de heer Toussaint dat de eigen bijdrage een indirecte stimulans is om lid van een kruisvereniging te worden. Hij heeft er gelijk in dat niet alle kruisorganisaties het karakter van een vereniging hebben. De ontwikkeling heeft zich voorgedaan dat bij het samengaan van kruisverenigingen stichtingen tot stand zijn gekomen. Sommige kruisverenigingen hebben het karakter van een stichting. Wij zullen deze ontwikkelingen moeten ombuigen. Het is mijn bedoeling, in de toekomstige normen het verenigingskarakter als eis te stellen. Dit staat ook in het concept van de Ziekenfondsraad.

De heer Toussaint vroeg naar het landelijke uniforme beleid voor het lidmaatschap. Dit betreft geen gemakkelijke materie. De Nationale Kruisvereniging heeft hierop gestudeerd. Ook de landelijke ledenvergadering van de kruisvereniging heeft zich hierover uitgesproken. Deze uitspraak heeft geleid tot een concept dat ons is toegezonnen en dat zeer positief kan worden beoordeeld. Hierin zijn alle mogelijkheden aanwezig voor een landelijke uniforme regeling voor het lidmaatschap.

Men kan niet spreken van discriminatie tussen degenen die het op een eigen bijdrage laten aankomen en degenen die lid zijn. Iedereen heeft hier een vrije keuze.

De heer Toussaint heeft de suggestie geopperd, de eigen bijdrage te differentiëren voor verschillende onderdelen van het pakket en voor vitale voorzieningen vrijstelling van de eigen bijdrage te geven. Ik kan mij voorstellen dat men juist voor de vitale onderdelen een eigen bijdrage heft. Het lijkt mij echter theoretisch en praktisch moeilijk, het gehele pakket te verdelen in vitale en minder vitale onderdelen. Zaken die in abstracto weinig vitaal lijken, kunnen voor een verzekerde in een bijzondere situatie vitaal zijn. Ik heb begrip voor de intentie van de heer Toussaint, maar ben toch van mening dat zijn suggestie geen aanbeveling verdient.

De heer Toussaint heeft gezegd dat zijn fractie van oordeel is dat er verschuiving moet plaatsvinden ten laste van de middelen die voor de tweede lijn zijn uitgetrokken. Ik memoreer zijn motie waarover ik mij indertijd positief heb uitgesproken en die ik tracht uit te voeren tegen alle moeilijkheden van de dag in. Ik zie in dezen een consistent beleid van zijn fractie dat tot succes in deze Kamer heeft geleid.

Ik meen alles te hebben besproken wat de heer Toussaint naar voren

heeft gebracht. Wij zijn er nog niet helemaal. Het was dan ook een ingrijpende operatie. Wij zijn echter ver gekomen en op weg naar het goede einddoel.

Mevrouw Krijnen heeft kort samengevat wat de consequenties van het wetsontwerp en de beslissing zijn voor het kruiswerk. Ik dank haar zeer voor haar waardering en de historische schets die zij heeft gegeven. Ik weet dat haar fractie altijd sterk achter het kruiswerk heeft gestaan; mevrouw Krijnen heeft dit ook nu getoond.

Zij zei dat een wettelijke subsidie beter is en plaatste in dit opzicht vraagtekens bij de financiering via de AWBZ. Haar argumenten zijn zeer wel verdeelbaar.

Die strijd is extra in het verleden gestreden en verloren. Dus laten wij van deze situatie het beste maken wat er op dit moment van te maken is.

Zij vroeg nog in concreto naar het betrekken van provincies en gemeenten bij de planning. Zij zijn hierbij al betrokken door hun lidmaatschap van de werkgroep, en door het resultaat van de werkzaamheden daarvan. Helemaal zijn wij nog niet gekomen tot een concretisering van één en ander. De reacties zijn nog niet binnen gekomen. Wanneer zij hier en daar kritisch zijn, zullen wij tot een bijstelling van het voorstel moeten komen.

Mevrouw Krijnen vroeg of ik wist wat de gemeenten hebben gedaan met het aandeel van 20% van de subsidiëring dat zij aan het kruiswerk besteden. Ik heb daarover geen concrete gegevens. Ik heb de vertegenwoordigers van de VNG vriendelijk verzocht, dat bedrag zo veel mogelijk aan de volksgezondheid te besteden. Dat had enig optrekken van wenkbrauwen tot gevolg en leverde de vraag op of ik het wel op mijn weg vond liggen, hierover een uitspraak te doen, gezien de gemeentelijke autonomie. Misschien kan de opmerking van mevrouw Krijnen hierop nog een zekere aanvulling betekenen! Alle kruisorganisaties zijn voorlopig erkend. Dat kon niet anders, omdat de definitieve normen nog niet vaststaan.

Ten slotte heeft mevrouw Krijnen een vraag gesteld over het lidmaatschap van een economische eenheid die niet juridisch een gezin is. Het is de bedoeling, dat lidmaatschap ook in de nieuwe regeling te incorporeren.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Graag zeg ik de Staatssecretaris dank voor de beantwoording van de vragen die door ons naar

voren zijn gebracht. Ik heb de indruk dat zij wel erg snel is heen gegleden over de aanloopmoeilijkheden die ik heb geschetst en die toch niet gering zijn. Daarvan heeft mevrouw Krijnen gezegd dat zij toch bekend waren. Ik moet zeggen dat het mij toch tegenvalt dat er bijna veertien maanden na het bekend worden van de beschikking van de 460 plaatselijke kruisorganisaties nog maar 50 een overeenkomst met het verbindingskantoor hebben gesloten. Van die 50, die zijn beoordeeld en goedgekeurd door het COZ, zijn slechts 5 doorgestuurd naar de Ziekenfondsraad, ter definitieve bekrachtiging.

Inzoverre heeft de Staatssecretaris gelijk dat onmiddellijk bij de inwerkingtreding van deze nieuwe financiering een voorlopige erkenning is gegeven. Het wordt mij toch droef te moeten wanneer ik zie dat nog geen 10% van de begrotingen over 1980 is ontvangen. Dat geeft ons echt grote zorgen. Dit is misschien niet de eerste taak van de Staatssecretaris. Ik hoop toch dat zij haar zorgen daarover, die zij misschien met ons wil delen, eens kenbaar wil maken waar zij thuishoren. Misschien kan zij aangeven wat wij eraan kunnen doen, die zorgen weg te nemen.

De Staatssecretaris heeft verder gesproken over mijn opmerking dat ik het betreurt dat de invloed van de Staatssecretaris, c.q. van het parlement hierbij gering is. Daarbij heb ik gevraagd of niet overtrokken eisen worden gesteld aan juist de particuliere instellingen. Ik weet wel dat wij moeten professionaliseren. Anderzijds moeten wij toch ook begrip hebben voor het gegroeide particulier initiatief. De Staatssecretaris heeft gezegd, al blij te zijn dat wij de volumegroei hebben gehaald, en te hopen dat die groei nog kan worden vergroot. Ik betuig daarmee mijn zeer grote instemming; andere leden van mijn fractie hebben dat al eerder gedaan.

Dat neemt niet weg dat dit bijna het enige terrein is waarover wij met elkaar nog kunnen praten. Op mijn vraag of er geen aanleiding is eens te gaan denken over een wijziging van de AWBZ, is de Staatssecretaris niet ingegaan. Enerzijds is er nu een min of meer oneigenlijk financieringsbasis en anderzijds is de uitvoering zo zeer toevertrouwd aan Ziekenfondsraad, VNZ en de verbindingskantoren. Het is op zich zelf belangrijk dat zij erbij betrokken zijn, maar mijn vraag is, of het niet wat te veel is.

Mijn volgende opmerking betreft de preventie. In de beschikking staat zeer

Cornelissen

nadrukkelijk dat preventie, curatieve zorg en de positieve zorg niet te scheiden grootheden zijn. Ik heb enige zorg dat de preventie gelet op de ingroei en de moeilijkheden die er zijn op dit moment verwaarloosd wordt of, om het wat milder te zeggen, niet voldoende aandacht krijgt.

De Staatssecretaris heeft gereageerd op mijn verzoek over een onderzoek – maar het mag wat mij betreft ook 'evaluatie' worden genoemd – naar de ervaringen met de overgangsfinitanciering. Zij vroeg of het niet belangrijk zou zijn als de kuisorganisaties dat zelf deden. Ik denk dat een zekere mate van zelfonderzoek wel mogelijk is, maar ik denk in dit verband toch ook aan de relaties in het kader van het kruiswerk en de gemeentebesturen die nu verstoord zijn. Misschien zijn ze wel zodanig verstoord dat de gemeenten inderdaad niet bereid zijn nog 20% aan kruiswerk c.q. aan preventie te besteden.

Wij zouden ervan kunnen leren en ik denk ook dat wij er beleidslijnen voor de toekomst uit moeten halen. Wat dat onderzoek betreft, zou ik de nationale kuisorganisaties als zodanig niet willen uitschakelen, maar het zou mij een lief ding waard zijn als het – misschien in overleg of in samenwerking – voor een deel toch kon gebeuren door mensen of instanties die niet rechtstreeks bij het kruiswerk zelf betrokken zijn. Anders krijgen wij geen goede evaluatie. Critisch kijken naar jezelf is altijd nog een heel moeilijke zaak.

Mijn laatste opmerking in eerste termijn betrefte de rol van de overheid, met name van de gemeentelijke overheden, bij de planning. De Staatssecretaris merkte op dat wij in het kader van de onderbrenging bij de AWBZ een jaarlijkse planning moeten hebben en in het kader van de toekomstige wet een vierjaarlijkse planning. Ik zie ook wel dat het in de toekomst kan, maar mijn vraag was veeleer hoe de Staatssecretaris de rol van de financiers ziet in het kader van de planning van de WVG.

□

De heer **Toussaint** (PvdA): Ook ik zeg de Staatssecretaris dank voor de beantwoording, mijnheer de Voorzitter, alsmede voor haar reacties op onze kritische kanttekeningen. Dat wil niet zeggen dat ik volstrekt gelukkig ben met wat zij in haar antwoord naar voren heeft gebracht.

Ik heb nog wat problemen met haar reactie op onze stelling, dat het in belangrijke mate schort aan beheersing

van de kwaliteit. Misschien is hier sprake van een misverstand. Als zij zegt dat er op het terrein van de kwaliteitsbewaking nog veel moet gebeuren en dat dit slechts in de loop van de tijd tot ontplooiing kan komen, heb ik daar volledig begrip voor. Ik heb er echter op gewezen dat er geen normen zijn, aan de hand waarvan je de kwaliteit kunt beoordelen en voorts tot individuele erkenning kunt overgaan. Mevrouw Cornelissen heeft er ook al bezorgdheid over uitgesproken, dat tot dusverre slechts een klein gedeelte van de overeenkomsten is goedgekeurd.

Aangezien het om uitermate belangrijke en kostbare zaken gaat moet de kwaliteitsbewaking in de vorm van erkenningen er zo spoedig mogelijk komen.

Wat bedoel ik met doelmatigheid van kostenbeheersing? Afgelopen zomer hebben wij er vrij uitvoerig over gesproken bij de behandeling van de Wet tarieven gezondheidszorg. Toen hebben wij gesteld dat je pas normen voor kostenbeheersing kunt opstellen als je normen hebt voor een bepaalde verstrekking in een bepaalde hoeveelheid en in een bepaalde kwaliteit. Gelet op de betekenis van deze zaken dien ik een motie in.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Toussaint wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

gelezen het Besluit van 14 december 1979 (Stb. 1979, 697), strekkende tot opnemings van hulp vanwege een kuisorganisatie in het Verstrekkingenbesluit Bijzondere Ziektekostenverzekering 1968 (Stb. 1977, 444), alsmede het Besluit hulp vanwege een kuisorganisatie Bijzondere Ziektekostenverzekering (Stcrt. 1979, 250);

gelet op de betekenis van het basispakket verstrekkingen vanwege kuisorganisaties voor een kwalitatief toereikende eerstelijnsgezondheidszorg; van oordeel, dat een adequate kwaliteits- en doelmatigheidscontrole op de hulp vanwege kuisorganisaties vereist is;

nodigt de Regering uit, met de meeste spoed een sluitend stelsel van normen en algemene voorwaarden voor de erkenning van kuisorganisaties af te kondigen, aan de hand waarvan tot erkenning van deze organisaties in het kader van de AWBZ kan worden overgegaan,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 8 (16 073).

De heer **Toussaint** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Volgens de Staatssecretaris is eigenlijk slechts sprake van één bijdrage, met een variant, namelijk of je lid bent van een kuisorganisatie. Het gaat er niet alleen om, het beestje een naam te geven. Als je geen lid bent en je wilt voor verstrekkingen in aanmerking komen, moet je f 81,25 betalen. Een lid betaalt een bijdrage van f 32,50. Daartussen zit een groot verschil. Dat kan een verklaring zijn voor de grote toeneming van het aantal leden in de afgelopen jaren.

Wij vinden dat een oneigenlijke vermenging van twee zeer belangrijke zaken. Zijn de mensen gelet op de inhoud van het werk van kuisorganisaties bereid vrijwillig lid te worden van een kuisorganisatie? Een deel van het pakket van de werkzaamheden van de kuisorganisaties zit in een volksverzekering. Dan mag het niet van belang zijn of men lid is of niet van een kuisvereniging, met alle financiële gevolgen van dien.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Men kan ook zeggen: lid van een onderlinge verzekering met het oog op hulpverlening die ter plaatse kan worden gegeven. Als zodanig zijn de kuisorganisaties ook ontstaan.

Ik wijs er nog op dat op 10 december 1980 de bedragen zijn verhoogd tot f 85, f 34 en f 51.

De heer **Toussaint** (PvdA): Dank u wel voor deze aanvulling. Het was niet mijn bedoeling hier een historische schets te geven van de ontwikkeling en het wezen van de kuisorganisaties.

Men kan het natuurlijk allerlei titels geven. Wij hebben hier te maken met opnemings in het pakket van een volksverzekering. Wij zijn van mening dat hieruit bepaalde gevolgen voortvloeien, met name omdat in het pakket naar ons oordeel vitale voorzieningen zijn ondergebracht. Ik heb de wijkverpleging genoemd en de zorg voor zieken en bejaarden. Wij vinden dat vitale voorzieningen. Wij vinden dit voorzieningen – kennelijk in tegenstelling tot de Staatssecretaris – die niet mogen worden belast met een eigen bijdrage.

Ik heb ook opgemerkt dat het denkbaar is dat er in het zogenaamde 'basispakket' elementen zijn waarvan men zich kan afvragen of dit wel vitale voorzieningen zijn. Ik heb vervolgens opgemerkt dat kan worden overwogen

Toussaint

dergelijke voorzieningen – voor zover zij bestaan – te koppelen aan een eigen bijdrage om bij voorbeeld op die manier iets bij te dragen aan de kostenbeheersing. De kostenbeheersing is door de Staatssecretaris genoemd als één van de overwegingen om deze operatie uit te voeren.

Mevrouw **Krijnen** (VVD): Ik heb er zo langzamerhand behoefte aan te vragen waar wij eigenlijk mee bezig zijn. De heer Toussaint zegt niet de historie te willen oprakelen waarom het kruiswerk in de AWBZ-financiering is opgenomen. Het is natuurlijk een essentieel onderdeel van de discussie die wij in het verleden hebben gevoerd.

Ik heb grote moeite met het feit dat de heer Toussaint op dit moment zegt dat het kruiswerk een basisvoorziening is en daarom niet in aanmerking komt voor een eigen bijdrage, vanwege het feit dat dit werk in de volksverzekering is opgenomen. Toen wij ons akkoord verklaarden – het is niet onze wens geweest dit in de AWBZ op te nemen – met de eigen bijdrage, hebben wij ons ook akkoord verklaard met de wijze van financiering. De Staatssecretaris heeft wederom een aantal argumenten hiervoor ter tafel gebracht. Het doel was een betere financieringsbasis te verkrijgen voor het kruiswerk en meer zekerheid voor de toekomst. Als zodanig vind ik de discussie van de heer Toussaint oneigenlijk.

De heer **Toussaint** (PvdA): Natuurlijk staat het mevrouw Krijnen vrij om anders tegen deze zaak aan te kijken dan de PvdA. Wij blijven van oordeel dat men fundamentele voorzieningen niet mag belasten met een eigen bijdrage.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Waarom staat u dat dan wel toe bij de gezinszorg?

De heer **Toussaint** (PvdA): Ik heb al opgemerkt dat moet worden gezien in hoeverre er samenhang bestaat tussen de andere voorzieningen op andere terreinen. Het lijkt ons goed dat wordt onderzocht welke bestanddelen kunnen worden aangemerkt als vitale voorzieningen, die worden gefinancierd uit de AWBZ.

De Staatssecretaris heeft gezegd dat een en ander – zoals het tot dusverre is gepresenteerd – in overeenstemming is met hetgeen de Kamer wil. Ik heb daarover mijn twijfels. Wij hebben sindsdien een wat andere sociaaleconomische situatie en wij hebben te maken gekregen met een groei van 4%. Bovendien schort er nogal wat aan het toezicht op de kwaliteit en daarmee ook aan de doelmatigheid van de bestedingen.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): De heer Toussaint heeft bezwaren tegen een lidmaatschap c.q. een bijdrage voor een totaalpakket van hulpverlening in het kader van kruisorganisaties omdat dit vitale hulpverlening is. Waarom heeft hij dan nooit bezwaren gehad tegen de bijdrage die wij moeten geven voor het meest vitale deel bij de gezondheidszorg, te weten het ambulancevervoer?

De heer **Toussaint** (PvdA): Zo langzamerhand is het voor ons niet overzichtelijk meer waarom in het ene geval wel sprake moet zijn van een eigen bijdrage en in het andere geval niet. Om die reden nodigen wij de Regering uit, ons daarvan een systematisch overzicht te geven voor wat het kruiswerk betreft.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Wat is dan het verschil met de motie die door de Partij van de Arbeid is ingediend bij de begrotingsbehandeling van CRM waarin om een studie gevraagd wordt over de eigen bijdrageregeling? Dat is dan toch precies hetzelfde?

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Toussaint wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

gelezen het Besluit van 14 december 1979 (Stb. 1979, 697), strekkende tot opnemng van hulp vanwege een kruisorganisatie in het Verstrekkingsbesluit Bijzondere Ziektekostenverzekering 1968 (Stb. 1977, 444), alsmede het Besluit hulp vanwege een kruisorganisatie Bijzondere Ziektekostenverzekering (Stcrt. 1979, 250);

gelet op de betekenis van het basispakket verstrekkings vanwege kruisorganisaties voor een kwalitatief toereikende eerstelijnsgezondheidszorg;

van oordeel, dat vitale hulp vanwege kruisorganisaties in het kader van de AWBZ zonder financiële belemmering voor alle verzekerden beschikbaar dient te zijn;

van oordeel, dat de kosten van de gezondheidszorg een zo zorgvuldig mogelijke beheersing behoeven;

gelet op de instelling van de Interdepartementale Commissie Inkomensprijzen;

nodigt de Regering uit:

met de meeste spoed te doen nagaan, welke bestanddelen van de AWBZ-verstrekking 'hulp vanwege een kruisorganisatie' voor alle verzekerden als verstrekking zonder heffing van een ei-

gen bijdrage beschikbaar dienen te zijn, alsmede voor welke bestanddelen de heffing van een eigen bijdrage ware te overwegen en zo ja, in welke vorm;

daarbij met name acht te slaan op het gevaar van cumulatie van eigen bijdrage-regelingen en op de samenhang met dergelijke regelingen op verwante beleidsterreinen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 9 (16 073).

□

Mevrouw **Krijnen** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ook ik wil de Staatssecretaris dankzeggen voor de antwoorden en voor het feit dat zij is ingegaan op enkele aspecten uit het verleden. Gezien de discussie die zoëven gevoerd is, blijkt dit zo nu en dan nodig te zijn.

Ik ben mij ervan bewust dat de strijd over de wijze van financiering van het kruiswerk gestreden is. Wij hebben ons daarmee destijds van harte akkoord verklaard. Wij hebben tijdens de begrotingsbehandeling dan ook te zamen met mevrouw Cornelissen een motie ingediend.

Er zijn een aantal vragen gerezen toen de Staatssecretaris sprak over de volumegroei. In mijn bijdrage in eerste termijn stelde ik, dat ik graag meer inzicht wilde hebben over de wijze waarop die volumegroei werd toegepast. De Staatssecretaris heeft daarvan een aantal voorbeelden genoemd. Zij stelde dat zij voor de diëtisten een bijdrage heeft kunnen leveren via het arbeidsplaatsenplan. Dat gaf voor mij enige verwarring, want ik dacht onmiddellijk aan de financiering. Wanneer die diëtisten aangesteld zijn via het arbeidsplaatsenplan, heeft de financiering dan plaatsgevonden via de gelden die gereserveerd waren in het arbeidsplaatsenplan of past dat gewoon in de 4%-volumegroei? Kan de Staatssecretaris hierop een antwoord geven?

Hoe kunnen de gemeenten en de provincies betrokken worden bij het kruiswerk. Wij zien het betreffende rapport graag tegemoet en wij zullen afwachten welke rol de provincies en de gemeenten daarin verkrijgen. Voorlopig kunnen wij stellen dat binnen de Wet Voorzieningen Gezondheidszorg een basis gelegd is voor de rol van de gemeenten en de provincies bij de planning van de eerstelijns gezondheidszorg, waarvan het kruiswerk natuurlijk een onderdeel is.

Wij zijn bijzonder verheugd dat de eventuele problemen die zouden kunnen rijzen met de mensen die in een

Krijnen

economische eenheid samenwonen zijn opgelost. Wij zijn blij dat ook op dit terrein aan veranderde opvattingen in onze samenleving recht wordt gedaan.

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Cornelissen heeft dat deel van haar eerste termijn dat ging over de aanloopmoeilijkheden in de basiseenheden bij het maken en het goedgekeurd krijgen van hun begroting nog eens toegespitst. Ik ben het met haar eens dat het een laag percentage is. Je vraagt je dan ook af waarom die begrotingen zo laat zijn ingezonden, waar zijn ze blijven steken en waarom en wat zou eraan te doen zijn.

Om bij het begin te beginnen: het voor het eerst opstellen van een begroting met de daarvoor bestemde formulieren – die schijnen nogal uitgebreid te zijn – schijnt nogal een karwei te zijn geweest dat laat op gang is gekomen. Men heeft daar besprekingen over moeten voeren met het ziekenfonds of met uitvoeringsorganen en vervolgens zijn de begrotingen opgezonden naar het COZ. Ik hoop dat het praktische moeilijkheden zijn geweest. Ik ben van plan mij in verbinding te stellen met de voorzitter van de speciale commissie bij het COZ die deze eerste begrotingen binnen heeft gekregen. Ik hoop van haar te vernemen of er misschien speciale moeilijkheden zijn. In mijn contacten met zowel de VNZ als met de Nationale Kruisvereniging zal ik nog eens informeren wat de reden is dat een en ander langzaam op gang komt. Wij moeten het de kruisorganisaties ook niet al te moeilijk maken en oppassen voor bureaucratisering.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): En voor demotivering van de besturen. Ook dat wil ik onder de aandacht van de Staatssecretaris brengen. Besturen worden op deze wijze niet gemotiveerd om hun werk zo lang en vrijwillig te blijven doen.

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Dat is zo. Ik moet daar toch ook tegenover stellen: voor wat, hoort wat. Men heeft nu een grote financiële zekerheid gekregen, men hoeft niet meer jaarlijks het gevecht om de subsidies aan te gaan. Wij mogen verwachten dat men zich nu richt op het kader waarin men moet werken en dat men binnen dat kader het werk doet dat daarbij hoort. Mocht dat echter erg ingewikkeld zijn, dan zou ik dat ook betreuren.

Aan de volumegroei zijn twee zaken verbonden: de hoogte van het percentage en de besteding ervan.

De hoogte van het percentage is natuurlijk een belangrijk element bij de totstandkoming van het financieel overzicht. Dat wordt ieder jaar moeilijker. Ieder jaar wordt de druk op het financieel overzicht zwaarder en worden de mogelijkheden om daar nog enige groei in te bouwen, kleiner. Uiteraard doe ik mijn uiterste best de rol van de extramurale zorg daarbij zo goed mogelijk tot haar recht te laten komen.

Ik heb al gezegd dat de Nationale Kruisvereniging zo vriendelijk is geweest mij de plannen tot besteding van de volumegroei ter bespreking voor te leggen. Ik wil daar niet in de een of andere vorm mijn goedkeuring aan geven. Het samenspel lijkt mij heel juist. Dat zal ook wel kunnen doorgaan.

Ik neem aan dat er binnen de beperkte groei niet veel meer zal kunnen dan proberen de norm op te vullen en hier en daar het kader wat te versterken. Als wij zover zijn kunnen wij met die volumegroei natuurlijk andere dingen gaan doen. Het is te hopen dat dat stadium snel aanbreekt.

De preventie en zeker de consultatiebureaus hebben altijd een erg belangrijke rol gespeeld in het kader van het kruiswerk, juist omdat het zich op risicogroepen richt. Ik heb ook geen concrete argumenten gehoord waarom die preventie nu in het gedrang zou komen.

Wij hebben die CHT-onderzoekingen aan het pakket kunnen toevoegen. Als mevrouw Cornelissen concrete signalen opvangt, dan kan zij mij dat laten weten.

Mevrouw Cornelissen zou graag zien, dat het evaluatie-onderzoek in samenwerking met een externe instantie zou worden verricht. Ik zal dit bespreken tijdens mijn eerstvolgende contact met de Nationale Kruisvereniging.

Ik heb niets toe te voegen aan hetgeen ik heb gezegd over de planning. De planning vindt nu nog in zeer globale zin plaats, onder de paraplu van de AWBZ. Meer instrumenten zijn er nog niet. In zeer globale zin spreken de ziekenfondsen en de lagere overheden mee.

De heer Toussaint heeft twee moties ingediend. De eerste motie strekt ertoe om de erkenningsnormen zo snel mogelijk vast te stellen. Ik heb al gezegd, dat ook ik dat noodzakelijk vind. Binnenkort zal dit gebeuren. Het is mij bekend, dat men op het departement al ver is gevorderd wat de besluitvorming betreft. Ik heb aan die motie geen behoefte.

De heer Toussaint heeft uitvoerig gesproken over de eigen bijdrage. Hij

heeft die in relatie tot het lidmaatschap gebracht. Het treffen van deze regeling kan niet als oneigenlijk worden beschouwd. Het lidmaatschap is sinds jaar en dag gebruikelijk bij de kruisverenigingen.

De charme van het kruiswerk is, dat de bevolking hierbij wordt betrokken. Wij trachten dat te continueren. De nieuwe financiering zou hoogstens geleid kunnen hebben tot een vermindering van de betrokkenheid van de leden. Dat is gelukkig niet gebeurd. De meeste instanties op het gebied van de volksgezondheid zouden blij zijn met een dergelijk groot draagvlak van leden. De heer Toussaint zal niet kunnen bestrijden, dat voor een volksverzekering een eigen bijdrage wordt gevraagd. De eigen bijdrage is toch een kenmerk van een aantal volksverzekeringen.

De heer Toussaint heeft erop gewezen, dat de eigen bijdrage voor vitale voorzieningen hoger zou moeten zijn dan die voor niet-vitale voorzieningen.

De heer **Toussaint** (PvdA): Ons standpunt is, dat die vitale voorzieningen in geen geval mogen worden belast met een eigen bijdrage.

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Ik zou het mij ook andersom kunnen voorstellen. Men zou kunnen zeggen: Voor die vitale voorzieningen mag iets meer worden gevraagd. Het lijkt mij erg moeilijk een onderscheid te maken tussen vitale en minder vitale voorzieningen, en dat in een regeling vast te leggen. Het is toch denkbaar, dat een consument in het eerste halfjaar van een niet-vitale voorziening gebruik maakt en in de tweede helft van een vitale voorziening. Het systeem raakt dan in de war.

De vraag, wat vitaal is, zal sterk afhangen van de omstandigheden, waarin de gebruiker verkeert. De motie vraagt iets, wat in de praktijk onuitvoerbaar is. Verder heb ik bezwaar tegen het ter discussie stellen van het systeem van de eigen bijdrage.

Ik moet eraan toevoegen – dat is de harde realiteit – dat de contributies, die nu gelden, steunen op iets dat in het verleden honderd miljoen heeft opgebracht, hetgeen een nogal belangrijke portie was van de inkomsten van het kruiswerk. Ik zou ook uit financiële overwegingen deze portie niet kunnen missen. Ik denk dat wij anders ook in dat opzicht in moeilijkheden zouden komen. Ik moet de Kamer dus aanneming van de tweede motie sterk ontraden.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

Voorzitter

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de stemmen in verband met dit wetsontwerp dinsdag a.s. te houden.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is voortzetting van de behandeling van de ontwerpen van (rijks)wet:

Goedkeuring van het op 10 april 1972 te Londen, Moskou en Washington tot stand gekomen Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de produktie en de aanleg van voorraden van bacteriologische (biologische) en toxinewapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Trb. 1972, 142) (16 009, R 1135);

Uitvoering van artikel IV van het op 10 april 1972 te Londen, Moskou en Washington tot stand gekomen Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de produktie en de aanleg van voorraden van bacteriologische (biologische) en toxinewapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Trb. 1972, 142) (Uitvoeringswet verdrag biologische wapens) (16 024).

De algemene beraadslaging wordt hervat.

De **Voorzitter**: Het woord is aan de Minister van Buitenlandse Zaken ter voortzetting van zijn betoog.

□
Minister **Van der Klaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Dat u mij het woord geeft ter voorzetting van mijn betoog is, meen ik, een vergissing. Ik heb enkele weken geleden een verklaring afgelegd. Daar zat een deel bij, dat in het bijzonder de Minister van Justitie betrof. Dat deel heb ik schriftelijk overgelegd en het is toegevoegd aan de Handelingen. De Regering heeft op dit moment niets toe te voegen aan de verklaring, toen afgelegd.

□
De heer **De Vries** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het genoegen, vanavond niet alleen te spreken namens de heer **Waltmans**, maar ook namens de heer **Van Iersel** van het CDA. Ik zie dat sommigen verbaasd zijn te bemerken door wie zij heden vertegenwoordigd mogen worden. Ik zal trachten — ik hoor 'genoegen' fluisteren — dit genoegen wederzijds te laten zijn.

Mijnheer de Voorzitter! De beantwoording van onze vragen heeft met enige versnippering plaatsgevonden aan het eind van een lange dag over Buitenlandse Zaken. Een deel van de

antwoorden is ons schriftelijk toegezonden. Ik wil namens mijn collega's de bewindslieden hartelijk danken voor de beantwoording van die vragen.

Wij willen er niet naar streven, de behandeling van het verdrag en de uitvoeringswet nog verder te rekken. Wij moeten in deze dagen vrezen dat de Kamer niet voornemens is belangrijke veranderingen aan te brengen in de agenda, zodat ik mij beperk tot het maken van een enkele opmerking.

Wij hopen dat het verdrag spoedig door Nederland wordt geratificeerd. Ik heb er in mijn eerste termijn aan herinnerd dat het verdrag gebouwd is op een eenzijdig initiatief van de Verenigde Staten. Het is een van de zeer zeldzame initiatieven die men in de geschiedenis van de wapenwedloop kan aanwijzen, die in ieder geval tot iets hebben bijgedragen, zoal niet tot iets hebben geleid. Wij hopen dat dit voorbeeld slaagt en bij andere onderwerpen navolging verdient.

De Minister heeft uitvoerig gesproken over chemische wapens. Hij heeft erop gewezen dat de uitlatingen van generaal Rogers binnen hun context moeten worden gezien. Het zijn, zei de Minister, natuurlijk uitlatingen van een generaal; er zal een politiek besluit moeten worden genomen. Het primaat van de politiek in dit soort aangelegenheden onderstrepen wij gaarne met de Minister. Wij zouden wensen dat politici over het algemeen ook het doen van dit soort uitlatingen niet aan generaals zouden overlaten. Ik heb met enkele collega's hierover wederom enkele vragen gesteld. Mij dunkt dat het in het algemeen verstandig is dat zeer gevoelige politieke zaken buiten het domein blijven van speculatie in het openbaar en dat ook generaals hun plaats in die discussie met enige zorgvuldigheid kiezen.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft categorisch geantwoord dat de Nederlandse Regering op het standpunt staat dat geen nieuwe chemische wapens in Europa moeten worden geïntroduceerd.

Wij hebben daarvan met waardering kennis genomen en wij hopen dat de Nederlandse Regering zowel binnen de NAVO alsook binnen dit ontwapeningsoverleg ter zake haar volle gewicht zal geven en zich grote inspanning zal getroosten om het doel te bereiken dat ons voor ogen staat, namelijk voorkomen dat er een nieuwe wapenwedloop op het gebied van chemische wapens zal ontstaan.

Ik wil het bij deze opmerkingen laten. Wij hopen dat de ratificatie van het verdrag snel zal plaatsvinden. Een

algemene opmerking mag ik tot slot wel maken. Er is uitvoerig bij de behandeling van dit verdrag gesproken over het feit dat de behandeling zeer lang op zich heeft laten wachten. Ik meen dat zowel de Regering als de Kamer daarvan zouden hebben moeten geleerd, dat bij een volgende gelegenheid zo mogelijk meer spoed in de onderlinge samenwerking moet worden betracht.

□
De heer **Van der Spek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! De Minister van Buitenlandse Zaken heeft zojuist opgemerkt, dat zijn antwoord in eerste termijn eigenlijk vorige keer al klaar was, maar dan begrijp ik niet goed, wat de betekenis van zijn laatste zin toen was. Die luidde ongeveer, dat hij bepaalde opmerkingen over de chemische wapens op dat moment niet wilde uitspreken en later wilde maken in verband met de toestand van zijn stembanden. Ik dacht dus dat wij iets tegoed hadden. Het gaat dus over andere opmerkingen dan die welke schriftelijk zijn verstrekt. Ik heb alle begrip ervoor dat de Minister op een gegeven moment vraagt, of hij wat korter kan spreken. Helemaal niet is misschien nog beter in zo'n geval. Ik vind het bij een begroting al erg vervelend, maar daarbij is het naar ik meen onvermijdelijk, doch als in een debat als dit vrij belangrijke stukken, afgezien van feitelijke informatie, schriftelijk worden gegeven in plaats van in het mondelinge debat worden gehanteerd dan is dat vervelender. Ik heb mij er echter niet tegen verzet.

De Minister van Buitenlandse Zaken is niet ingegaan op de opmerkingen die ik heb gemaakt over de zwakte van artikel II van het verdrag, waar sprake is van de verplichting om de in artikel I genoemde verboden zaken te vernietigen of te richten naar vreedzame doeleinden: *destroy or divert to peaceful purposes*. Ik heb daarover opgemerkt dat ik dat 'divert to' niet helemaal kan plaatsen, omdat namelijk dat wat verboden is ten eerste bepaalde types agentia en toxines zijn, die redelijkerwijs niet voor vreedzame doeleinden bedoeld kunnen zijn en dan niet kunnen worden gericht naar vreedzame doeleinden. Ten tweede betreft het hoeveelheden van weer andere types agentia en toxines, die zo groot zijn dat zij wat redelijk is voor vreedzame geachte doeleinden te boven gaan; die kan men dus ook niet richten naar vreedzame doeleinden. Wat dan overblijft, komt naar ik aanneem voor vernietiging in aanmerking. Daarom is het mij niet duidelijk, waarom de term 'di-

Van der Spek

ver to' als een zinnige term in de verdragstekst wordt beschouwd.

Mijn tweede opmerking slaat op artikel VI van het verdrag, waar de bevoegdheid van de Veiligheidsraad om te besluiten tot het doen houden van een onderzoek wordt vermeld. Daarbij heb ik de vraag gesteld of de Minister van mening was dat een dergelijke beslissing van de Veiligheid zal worden beschouwd als een procedurele en daarom onvatbaar voor het vetorecht, of als een inhoudelijke en daarom wel vatbaar voor het vetorecht. Dat maakt ten aanzien van de effectiviteit van het verdrag wel enig verschil.

De Minister heeft op mijn verzoek een lijst verstrekt, waarop 21 staten staan die partij zijn bij het B-wapenverdrag, maar destijds geen partij waren bij het Protocol van Geneve. Wat vindt de Minister ervan, dat deze 21 staten zich wel hebben verplicht om deze wapen niet te ontwikkelen, in voorraad te hebben en te verwerven, maar dat zij geen verplichting op zich hebben genomen om die wapens niet te gebruiken? In hoeverre vindt de Minister dit een moeilijke zaak?

In verband met het probleem van het nog steeds niet toetreden van de Bondsrepubliek en de verklaring daarvoor bij de schriftelijke voorbereiding van deze behandeling is even het WEU-verdrag te sprake gekomen als een soort pleister op de wonde: Daarbij hebben de West-Duitsers de verplichting op zich genomen om geen massavernietigingswapens, dus ook geen B-wapens te maken.

Ik heb toen de relativerende opmerking gemaakt dat de tekst van dat Verdrag een eenzijdige verklaring van de toenmalige bondskanselier Adenauer is, waarbij gesproken wordt over het niet produceren op het eigen grondgebied, 'in its own territory', van dit soort wapens. Deze tekst gaat veel minder ver dan die van het huidige B-wapenverdrag, nog afgezien van het feit dat dit Verdrag in hoge mate werd en wordt geschonden, zonder dat daaraan iets gedaan wordt.

Minister Van der Klaauw: Kunt u dit nader uitleggen? Ik vermoed dat u doelt op de kwestie van het bouwen van marineschepen.

De heer **Van der Spek** (PSP): Neen, dat is niet in strijd met het Verdrag. Het Verdrag legt daarvoor beperkingen op met een 'escape-mogelijkheid'. Wanneer de Raad besluit om de Bondsrepubliek toestemming te verlenen, dan mag het toch. Die 'escape-mogelijkheid' wordt erg gemakkelijk gebruikt.

Ik doelde echter op het schenden door Frankrijk van het Verdrag. Destijds is niet aangemeld dat men bezig was met de ontwikkeling van kernwapens en dat men erover beschikte. Dit is een al jarenlange schending van het Verdrag waar niet tegen is opgetreden. Ik heb trouwens Frankrijk genoemd in eerste termijn.

De Verenigde Staten hebben plechtig medegedeeld dat men beschikt heeft over biologische strijdmiddelen, maar dat die intussen zijn vernietigd. Ik heb toen de vraag gesteld of van de Verenigde Staten informatie is verkregen of te verkrijgen is over de vraag welke strijdmiddelen dit waren. Het is namelijk van belang – bij zo'n vernietiging – te weten waar het om ging in verband met een evaluatie van de werking van het Verdrag in de toekomst. Die vraag is ook niet beantwoord.

Ik wil benadrukken dat de volstrekte onmogelijkheid van verificatie van zowel research, als ontwikkeling als productie als het in voorraad hebben van dit soort wapens, enerzijds verklaart waarom zo'n verdrag relatief gemakkelijk tot stand kwam en waarom het dan ook geen enkele verificatieclausule bevat. Anderzijds duidt dit natuurlijk op een zwakke plek in de materie. Het is buitengewoon eenvoudig om toch over dit soort wapens te beschikken, respectievelijk ze snel te produceren in een oorlogssituatie waarbij men dreigt te verliezen.

De heer **Blaauw**, die namens de VVD het woord voerde, merkte terecht op dat zo'n verdrag in hoge mate van wederzijds vertrouwen uitgaat. Dit punt is van erg groot belang in verband met de ontwapeningsgedachte in het algemeen. Sprekend over dit soort wapens is de idee dat wij ooit tot een volstrekt gecontroleerde ontwapende situatie komen, een volkomen fictie. Ik denk dat je, om überhaupt iets te bereiken, vertrouwen in elkaar moet hebben. Wellicht is dit een onverantwoord vertrouwen, maar dat moet blijken.

Het antwoord van de Minister van Justitie op mijn opmerking over artikel 2, eerste lid, en artikel 4 van het Uitvoeringsverdrag was behoorlijk overtuigend. Dit geldt echter niet voor zijn antwoord op mijn kritische opmerking over artikel 9. In de toelichting op artikel 9, betreffende het aflopen van de werking van het Verdrag op 1 januari 1990, staat dat wij ons moeten realiseren dat er wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen kunnen ontstaan die een wijziging van het uitvoeringsverdrag nodig maken. De neerslag hier van in een dergelijke verdragstekst in de vorm van een tijdelij-

ke termijn, suggereert toch teveel dat naar dat moment wordt toegewerkt en dat men er dan op verdacht is dat er intussen zodanige ontwikkelingen hebben plaatsgevonden dat een verandering van de tekst nodig is. Daarom vrees ik dat dit effect zal hebben op de alertheid op dit punt. De Minister van Justitie heeft met mij terecht gezegd, dat die er voortdurend moet zijn. Immers, die ontwikkelingen kunnen ook vandaag en morgen optreden. Die alertheid zal toch minder zijn, wanneer men zich kan vasthouden aan een datum in een verdrag. Ik vrees dus dat men zich erg op die termijn gaat richten.

Het gehele probleem van de grens van het produceren, op welke kleine schaal dan ook, van B-wapens met het oog op verdediging blijft toch levensgroot bestaan. Het verzwakt ook de betekenis van zo'n verdrag. Het wordt toegestaan. In feite wordt ook erkend, dat het een militair gebruik is. Die beschermende maatregelen betreffen militair gebruik. Dit gebruik blijft dus toegestaan. In Nederland wordt daaraan gewerkt. Het werken aan de verdediging is ook het werken aan de aanval en het werken aan de productie van B-wapens.

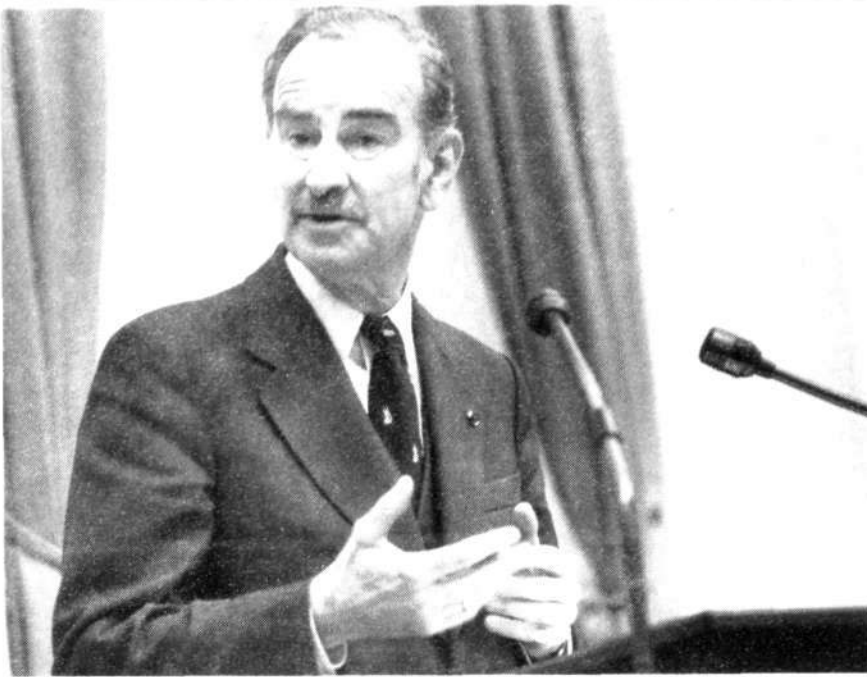
Ook de heer **Blaauw** heeft dat de vorige keer met grote nadruk gezegd. Het feit dat dit in Nederland gebeurt bij RVO/TNO is eigenlijk in strijd met de plechtige uitspraak van de Nederlandse Regering, dat Nederland nooit B-wapens heeft gehad, ze niet heeft en ze nu ook niet wenst te hebben. Daarom herhaal ik de vraag die ik in eerste termijn heb gesteld, maar die niet is beantwoord: vindt de Regering niet, dat dit onderzoek ook moet worden stopgezet?

□

Minister Van der Klaauw: Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp nu wat de aanleiding is geweest voor de ontstane verwarring. Dat zijn mijn stembanden geweest. Die bevonden zich toen aan het eind van hun krachten en daarom vroeg ik toen uitstel voor het antwoord op bepaalde vragen. De desbetreffende vragen van de heer **Abma** zijn echter bij de schriftelijke beantwoording betrokken.

Ik ben de heer **De Vries** bijzonder dankbaar voor de woorden die hij heeft uitgesproken, mede namens de heren **Waltmans** en **Van Iersel**.

Bij al deze zaken wil ik nogmaals het politieke primaat onderstrepen. Dat heb ik ook al in eerste termijn gedaan. Met de heer **De Vries** wil ik onderstrepen, dat de invoering van nieuwe, chemische wapens uit den boze is. Ik weet

Minister Van der Klaauw van Buitenlandse Zaken

nog uit mijn eigen tijd als leider van de delegatie in Genève bij de ontwapeningscommissie, dat wij toen reeds actief bezig waren met de kwestie van de chemische wapens. Daaraan wordt nog steeds hard gewerkt. Nu kan men zien hoe lang dit duurt. Dat hangt vooral ook samen met het binaire karakter van een aantal chemische wapens.

Hiermee kom ik op de desbetreffende vraag van de heer Van der Spek. Hij heeft allereerst gezegd, dat in artikel 2 staat dat de partijen ondernemen 'to destroy or to refer to peaceful purposes'. De volgorde in dezen is erg belangrijk. Het primaat ligt bij het vernietigen. Natuurlijk zijn dit soort verdragen gebaseerd op het vertrouwen tussen de partijen dat men zich daaraan zal houden. Dat zal altijd zo zijn. Als er ooit een oorlog uitbreekt, moet men hopen, dat dit vertrouwen blijft bestaan. Daarmee ben ik het dus helemaal eens. Het verdrag gaat echter uit van vertrouwen, van het pacta sunt servanda. Anders is het niet mogelijk. Het vernietigen komt evenwel op de eerste plaats. Het is mogelijk, dat men bepaalde zaken kan gebruiken voor vreedzame doeleinden.

Dit verdrag dateert al van een behoorlijke tijd terug, zoals is vastgesteld. Ik ga ook terug op mijn eigen ervaringen. Het is heel belangrijk, dat bij overtredingen van het verdrag een objectieve beoordeling mogelijk is. Ik weet dit, omdat in verband met het

verdrag over de gevolgen van zeebevingen die kunstmatig worden verwekt en dergelijke, een verdrag dat waarschijnlijk wel bekend is, ik daarover persoonlijk juist met de Russen heb onderhandeld om te proberen die groep van deskundigen erin te krijgen, voordat men bij de Veiligheidsraad kwam, met alle gevolgen van dien.

Dat is daar gelukt en ik hoop dat dit een precedent zal vormen, want het is naar mijn mening erg belangrijk dat men een deskundige beoordeling krijgt van de feiten vóórdat men in de Veiligheidsraad komt, dus wanneer die zaak in de politiek komt.

De heer Van der Spek sprak ook over artikel 6. Ik meen in dit artikel te moeten lezen dat het niet een procedureel besluit kan zijn, maar dat het een inhoudelijk besluit van de Veiligheidsraad zal moeten zijn.

Hiermee ben ik in zekere zin ook al ingegaan op de kwestie van de verificatie. Wij moeten toe naar een systeem van verificatie door deskundigen. Dit standpunt dateert niet van deze tijd – hoewel deze Regering het onderschrijft – want het dateert al uit het verleden. Verificatie door deskundigen is noodzakelijk. De heer Van der Spek zei dat dit eigenlijk te weinig vastgelegd wordt en dat het een kwestie van vertrouwen is. Hij haalde daarbij de heer Blaauw aan. Ik ben van oordeel dat dit juist is en dat men hier inderdaad op basis van vertrouwen moet werken. Het feit dat diverse landen be-

reid zijn het verdrag te onderschrijven – ik hoop dat steeds meer landen daartoe bereid zullen zijn, dus ook de Bondsrepubliek – betekent dat men inderdaad van dit soort inhumane middelen afstand zal nemen, voor zover een oorlog ooit humaan kan zijn.

De heer Van der Spek sprak ook over het stopzetten van onderzoek. Ik ben ook van mening dat dit gewenst zou zijn. Ik heb wat dat betreft niets aan de woorden van de heer Van der Spek toe te voegen. Over deze zaak bestaat niet zo veel verdeeldheid.

Daarmee ben ik gekomen tot de kwestie van de lange duur van de goedkeuringsprocedure. Wij hebben op dit punt een ambtelijke werkgroep ingesteld, want het ergert ons – niet alleen het Ministerie van Buitenlandse Zaken, maar de Regering in het algemeen – dat het vaak zeer lang moet duren voordat internationale overeenkomsten aan het parlement kunnen worden voorgelegd ter goedkeuring. Wij hebben nu een ambtelijke werkgroep ingesteld onder leiding van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Daarin hebben zitting een vertegenwoordiger van de gevolmachtigde minister van de Antillen – omdat wij dat belangrijk achten, vanwege de betrokkenheid van de Antillen bij veel verdragen – een vertegenwoordiger van het Ministerie van Binnenlandse Zaken vanwege mogelijke constitutionele zaken, alsmede een vertegenwoordiger van het Ministerie van Justitie, omdat op dat departement veel wetgevende arbeid wordt verricht inzake verdragen. Het laatste geeft vaak vertraging.

Mijn uitgangspunt voor het werk van de ambtelijke commissie is dat de goedkeuring van verdragen geen sluitpost mag zijn bij andere wetgevende arbeid. Daarin kan namelijk een van de belangrijke redenen voor vertraging zitten. Voorts heb ik gezegd, te bekijken of het mogelijk is, de Kamer een regelmatig overzicht van de stand van zaken bij de voorbereiding te geven. Dat is dus een soort voortgangsrapportage, waarin de prognoses zijn opgenomen, waarin verwachtingen zijn aangegeven voor de uitvoering en waarin een indicatie wordt gegeven van eventuele knelpunten. Dit geeft de mogelijkheid, tussentijds met kamercommissies te overleggen om te zien hoe de zaak zich ontwikkelt. Daardoor wordt de Kamer niet in het ongewisse gelaten over eventuele problemen.

De heer **Van der Spek** (PSP): Graag heb ik nog een antwoord op de vraag naar de bereidheid van de Verenigde Staten, precieze gegevens te verschaffen over de B-wapens die zij hebben

Van der Klaauw

vernietigd en een antwoord op de vraag naar de positie van de 21 staten die wel partij zijn bij dit verdrag, maar niet bij het Protocol van Genève van 1925 en die daardoor niet op zich hebben genomen, te beloven dat zij de B-wapens niet zullen gebruiken.

Minister Van der Klaauw: Mijnheer de Voorzitter! Ik hoopte het nu te kunnen afdoen, maar ik heb de gevraagde gegevens niet voor mij liggen. Ik zal deze in mijn stukken opzoeken.

□

Minister De Ruiter: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in antwoord op hetgeen de heer Van der Spek heeft opgemerkt, slechts iets te zeggen over artikel 9. De zorg van de heer Van der Spek is goed te begrijpen, maar deze was beter gefundeerd, als wij een datum hadden gekozen die veel verder in de toekomst ligt dan 1990. Dat jaar is voor de werking van een verdrag als het onderhavige in Nederland niet lang. Ik keer het bezwaar van de heer Van der Spek om: het jaar 1990 geeft een eindtermijn, waarvoor in ieder geval de werking van de uitvoeringswet moet zijn geëvalueerd. Ik vertrouw erop dat achtereenvolgende kabinetten alert zullen zijn op het niet gedachteloos laten verstrijken van de termijn, maar deze zullen benutten om de werking van de wet te volgen en zo nodig met aanpassingen te komen. Eventueel kan er mee worden volstaan dat de eindtermijn van de wet wordt veranderd. De strekking is dus dat wij zeker weten dat vóór 1990 de werking van de wet wordt gezien, wat mij betreft tijdig voor 1990.

De heer **Van der Spek** (PSP): Gaan de gedachten van de Minister bij herziening of continuering van de wet in de huidige tekst uit naar een nieuwe periode van tien jaar?

Minister De Ruiter: Ik denk bij opvolgende wetgeving niet slechts aan het verlengen van termijnen. Als er geen probleem opdoemt, kunnen wij de werking met een flinke termijn verlenen. Ik houd het echter niet voor uitgesloten dat blijkt dat in de uitvoeringswet iets moet worden veranderd. Dit kan in de tussentijd gebeuren. Wij weten allen dat wetgeving een langere duur vergt dan wij willen. In dit licht acht ik het vaststellen van het jaar 1990 een prikkel om hiermee tijdig te beginnen, al geef ik toe dat hierin een gevaar schuilt.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

□

Minister Van der Klaauw: Mijnheer de Voorzitter! Tijdens de toetsingsconferentie die heeft plaatsgevonden in maart van het vorige jaar, hebben de Verenigde Staten de volgende verklaring afgelegd: 'All United States stocks of agents, toxins, weapons, equipment or means of delivery prohibited under article I were destroyed prior tot the deadline specified in article II. In January 1976, all heads of federal departments and agencies certified to the President that as of the deadline (26 December 1975), their respective departments and agencies were in full compliance with the Convention.' Dit was de eenzijdige Amerikaanse verklaring ter zake.

Ik kom tot de kwestie van de 21 landen die wel bij het B-wapenverdrag zijn betrokken maar niet bij het protocol. Het verdrag verbiedt weliswaar niet expliciet het gebruik van deze wapens, maar uit de gehele ontstaans- en onderhandelingsgeschiedenis, en uit hetgeen eruit is voortgekomen, is het duidelijk dat het gebruik ervan is verboden. In dit verband verwijs ik naar de laatste, preambulaire paragrafen van het verdrag, die uitspreken:

'Vastbesloten, in het belang van de gehele mensheid, de mogelijkheid van het aanwenden van bacteriologische, biologische agentia en toxines als wapens volledig uit te sluiten; overtuigd, dat een zodanig gebruik onaanvaardbaar zou zijn voor het geweten van de mensheid en dat niets ongedaan moet worden gelaten om dit gevaar tot een minimum te beperken (...)'.

Dat is natuurlijk ook onderschreven door deze partijen. Overigens hoe kan men iets gebruiken wat men niet mag ontwikkelen of bezitten?

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De wetsontwerpen worden, telkens na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Aanpassing van de wetgeving aan de Richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen inzake het behoud van de rechten van werknemers bij overgang van ondernemingen, vestigingen of onderdelen daarvan, van 14 februari 1977 (15 940).**

De algemene beraadslaging wordt geopend.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft er behoefte aan, enkele woorden aan dit wetsontwerp te wijden, ondanks het feit dat zij ditmaal geen amendementen heeft ingediend. Het laatste zal de Minister van Justitie zeer verheugen. Wij beseffen wel dat bij dit wetsontwerp geen definitieve regeling van het probleem van de pensioenbreuk te verlangen is. Toch hebben wij enige problemen met de manier waarop in dit wetsontwerp wordt verwezen naar adviezen van de SER en naar de regeling in een ander verband.

Wij kunnen daar in die zin wel vrede mee hebben, dat wij ook beseffen dat het niet hier ten principale geregeld kan worden. In tegenstelling tot het algemene probleem van de pensioenbreuk, waar wij nog lang niet uit zijn zoals ook blijkt uit de inbreng van mijn fractie bij het initiatiefontwerp, vinden wij dat wel rekening moet worden gehouden met de bijzondere positie van de werknemers over wie wij het hier hebben. Zij verwisselen niet vrijwillig de ene functie voor de andere. Een tweede punt is dat er bij een fusie door aandelenoverdracht geen pensioenbreuk optreedt, zodat de positie van de werknemers in wezen nogal willekeurig afhankelijk is van de rechtsvorm van de desbetreffende onderneming. Graag vragen wij daarvoor de aandacht van de Regering. Wij zouden het op prijs stellen als bij latere wetgeving dat verschil in positie duidelijk meegewogen werd, wat wij ook beslissen ten aanzien van dit probleem.

Een ander probleem is dat de voorgestelde regeling alleen betrekking heeft op ondernemingen waarin werknemers op arbeidsovereenkomst werkzaam zijn. In de memorie van toelichting wordt in dit opzicht opgemerkt:

'Voor personen in overheidsdienst, voor wie op grond van het bepaalde in artikel 1637z BW het gewone arbeidsrecht niet geldt, wordt thans nagegaan of en zo ja op welke wijze de voor de overheidssector reeds bestaande regels aanvulling behoeven om deze in overeenstemming te brengen met de inhoud van de richtlijn.'

Ik denk dat dit toch een wat vage toezegging is. Met name in het onderwijs vallen heel vaak ontslagen door vormen van fusie of samenwerking van scholen. Ik besef dat ik hier ineens vrij onverwacht moet spreken omdat Minister Pais niet aanwezig is, maar het lijkt mij op zijn minst dat er iets meer moet worden toegezegd dan dat de problemen nader bekeken worden.

Salomons

Het gaat dan om de vraag, wat onder 'fusie' moet worden verstaan. Juist bij de samenvoeging van scholen – iets, wat wij de laatste jaren nogal vaak hebben mogen meemaken – blijkt dit een zeer nijpend probleem te zijn. Ik denk dat wij in dat opzicht op korte termijn regelingen nodig hebben.

Artikel 4 van de richtlijn regelt de bescherming tegen ontslag wegens de overgang van de onderneming, de vestiging of het onderdeel op zich zelf. In de memorie van toelichting staat dat deze richtlijn bepaling geen nadere uitwerking in het wetsontwerp behoeft. De vraag rijst of het niet wenselijk is in de richtlijnen van de directeurs van GAB's een passage te wijden aan het in dit artikel van de richtlijn neergelegde principe. Wij denken dat, als geen uitdrukkelijke bepalingen in de wetgeving worden opgenomen, met name de uitvoering erg sterk bij de GAB's zou kunnen liggen en dat een uitdrukkelijke richtlijn wat dat betreft heel wezenlijk zou kunnen zijn.

Artikel 1639dd bevat een bijzondere voorziening voor het geval de arbeidsovereenkomst wordt ontbonden wegens wijziging van omstandigheden ten nadele van werknemers. Die reden voor ontbinding wordt geacht voor rekening van de werkgever te komen, zodat deze tot een schadevergoeding kan worden veroordeeld. Wij vragen ons af, wat de positie van de werknemer is indien hij in plaats van de weg van ontbinding via de kantonrechter te volgen, ontslag neemt wegens de wijziging van omstandigheden als deze aanzienlijk in zijn nadeel zijn. Wij zouden daarover graag een nader oordeel van de Regering vernemen.

Ik wil niet vooruitlopen op de behandeling van de wet op de ondernemingsraden voor ondernemingen met minder dan honderd werknemers. Wij vragen ons af of de verwijzingen naar die wet niet wat lichtvaardig zijn gedaan op het moment dat men constateert dat er beneden de tien werknemers nauwelijks formele zeggenschap zal zijn.

Wij zouden het bijzonder op prijs stellen indien de Minister van Justitie op redelijke termijn nader zou willen stilstaan bij de wijze waarop de richtlijn wetgeving moet plaatsvinden. Telkens als wij met richtlijnen hebben te maken, moeten wij constateren dat het parlement in een situatie komt waarin van beïnvloeding van het wetsontwerp nauwelijks meer sprake is, aangezien de grenzen bij de richtlijn zijn gesteld, buiten de beïnvloedings-

mogelijkheden van het parlement vooraf. Achteraf is die mogelijkheid nauwelijks meer aanwezig. Dit is een ernstig probleem dat raakt aan de mogelijkheden die het parlement heeft ten aanzien van de wetgeving waarvan de hoofdlijnen in internationale samenwerkingverbanden worden vastgesteld.

Minister De Ruiter: Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Salomons heeft erop gewezen, dat in artikel 1639dd wordt verwezen naar 1639w. Zij vraegt zich af hoe de verhouding zou zijn tot een andere regeling. Zou zij misschien het daarbij behorende wetsartikel kunnen noemen?

Mevrouw Salomons (PvdA): Wat bedoelt u?

Minister De Ruiter: U hebt gezegd, dat je een arbeidsovereenkomst ook kunt ontbinden indien de arbeidsomstandigheden op een voor de werknemer zeer nadelige wijze zijn veranderd. Op welke wetsbepaling berust dat?

Mevrouw Salomons (PvdA): Het probleem is juist dat die bescherming niet in een wetsbepaling zit.

Minister De Ruiter: Overhaupt niet?

Mevrouw Salomons (PvdA): Ik meen van niet. Op het ogenblik kan ontbinding van de arbeidsovereenkomst via de kantonrechter plaatsvinden. Wat is de mogelijkheid echter als de werknemer de kantonrechter niet adieert? Moet het altijd via de kantonrechter?

□

Minister De Ruiter: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met de meest algemene opmerking die mevrouw Salomons heeft gemaakt, namelijk de rol van het parlement in de tot standkoming van de richtlijnen en de wetgeving die op basis van die richtlijnen wordt vervaardigd. Zij heeft wel gelijk als zij zegt dat het parlement er niet aan te pas komt omdat het niet in de procedure voorkomt en het parlement er vervolgens niet aan te pas komt omdat de richtlijn vaststaat die voor een belangrijk deel de wetgeving bepaalt. Ik heb mij in dit Huis al eens over dit probleem uitgelaten. Het is goed dat wij daarover met elkaar aan de praat komen. Het is om een heel voor de hand liggende reden begrijpelijk dat het beslist niet eenvoudig zal zijn parlementaire inspraak te regelen tijdens de totstandkoming van een richtlijn.

Het zijn vaak jarenlange onderhandelingen. Wij zouden bij een situatie zoals tijdens de Nederlandse Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden met last en ruggespraak uitko-

men, waarbij het werk van de richtlijnen in Europa stil zou komen te staan. Dat kan de bedoeling niet zijn. Ik zeg echter graag toe dat wij wellicht met de vaste Commissie voor Justitie hierover eens zullen praten, want het is een probleem.

Ik vind het wel jammer dat de opmerkingen, ook van mevrouw Salomons, niet in de stukken zijn gemaakt. Dan zou ik erop hebben kunnen reageren. Het komt nu wat meer onverwachts. Bovendien hebben de vragen een wat sociaal-rechtelijke inslag. Ik zal trachten mij toch zo goed mogelijk van deze taak te kwijten.

Mevrouw Salomons heeft gesproken over de pensioenbreuk. Zij heeft gezegd dat het eigenlijk vreemd is dat bij fusie door aandelenoverdracht dit probleem zich niet voordoet, maar in verband met hetgeen deze richtlijn regelt wel. Deze richtlijn regelt namelijk anderssoortige overdrachten van ondernemingen. Mevrouw Salomons heeft daarin volkomen gelijk. Om die reden is ook al opgemerkt dat het werkingsbereik van deze richtlijn betrekkelijk gering is. Zonder op dit moment over cijfers te beschikken en wat dat betreft dus op mijn gevoel afgaande, meen ik te kunnen zeggen dat het aantal malen dat een onderneming wordt overgedragen via overdracht van de aandelen veel groter is dan via echte verkoop, omdat de naamloze en de besloten vennootschap in grote mate de rechtsvormen van de ondernemingen zijn geworden. Het is een taxatie, die het probleem niet wegneemt.

Ik zal gaarne het hier besprokene nog eens onder de aandacht van mijn collega van Sociale Zaken brengen, in de hoop en verwachting dat hij de toezegging – die hij ter zake al had gedaan, maar die mevrouw Salomons enigszins heeft aangescherpt – volledig gestand zal doen. In ieder geval is op dit punt verwezen naar de verwachte adviezen van de SER. Dat is toch een opening voor veel en vruchtbare wetgeving in Nederland.

Het probleem van de fusie van overheidsinstellingen is nog niet geregeld. Mevrouw Salomons zegt dat op dit punt de toezegging wat slapjes was en zij wil dit wat 'aanschroeven'. Ik hoop dat zij met mij kan meeleven. Ik kan niet nu opeens zeggen dat het op een bepaalde manier harder zal worden aangepakt dan al in het voornemen ligt. Ik zal zeker dit punt eruit lichten en het deponeren waar het in de eerste plaats behoort. Ik denk in dit verband aan de Minister van Binnenlandse Zaken.

De Ruiter

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Om de Minister een tweede termijn te besparen, wil ik hem vragen dit ook met de Minister van Onderwijs en Wetenschappen te bespreken.

Minister **De Ruiter**: Ik zal het natuurlijk ook aan mijn collega van Onderwijs en Wetenschappen voorleggen.

Mevrouw **Salomons** heeft ook gesproken over artikel 1639dd. Bij interruptie heb ik daar al een vraag over gesteld. Eigenlijk betoogt mevrouw **Salomons** dat er los van de richtlijn in het Nederlandse ontslagrecht een bepaling moet komen die te vergelijken is met die in artikel 1639dd, maar met een andere ontbindingsgrond.

Dat is wel denkbaar. In de heel korte tijd waarin ik hierover heb kunnen nadenken vind ik het toch niet zo voor de hand liggend, omdat het geval waarop mevrouw **Salomons** doelt wel degelijk onder 1639w valt. De constructie is zo, dat een werknemer zich altijd voor ontbinding wegens gewichtige redenen tot de kantonrechter zal moeten wenden. Mevrouw **Salomons** vraagt, wat er moet gebeuren wanneer de betrokken werknemer dat niet doet. Ik moet daarop antwoorden, dat de rechter in alle gevallen het sluitstuk van beschermende regelingen is. Daaraan kunnen wij toch moeilijk ontkomen door te verwijzen naar een dergelijke procedure.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Wanneer de werknemer zelf besluit tot dat ontslag, heeft hij dan wel recht op schadevergoeding als hij naar de kantonrechter gaat vanwege de wijziging van omstandigheden? Dat was ons niet helemaal duidelijk.

Minister **De Ruiter**: Artikel 1639 dd geeft een uitbreidende betekenis aan artikel 1639w. Het stelt vast dat in deze situatie de reden voor rekening van de werkgever komt. Daarover kan men van mening verschillen als het niet in de wet komt te staan. In die zin is artikel 1639w met alle gevolgen daaraan verbonden van toepassing.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Inclusief de werkloosheidsvoorziening?

Minister **De Ruiter**: Daarop moet ik het antwoord schuldig blijven. Dat is hier niet aan de orde. Wij praten hier over het burgerlijk ontslagrecht. Ik zou mevrouw **Salomons** hierop graag een goed antwoord geven, maar het valt buiten het werkingsbereik van deze vergadering.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Wordt deze bijzondere vorm van ontslag als vrijwillig of onvrijwillig ontslag gezien?

Minister **Ruiter**: Wij praten hier niet over ontslag maar over ontbinding van de arbeidsovereenkomst op grond van gewichtige redenen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Is dat dan een vrijwillige ontbinding of niet? Ontstaan daaruit rechten op werkloosheidsuitkeringen of niet? Dat is het probleem.

Minister **De Ruiter**: De vraag verwijderd zich hoe langer hoe meer van het veld waarop ik stellige uitspraken kan doen. Ik geef niet graag een zo verstrekkende mededeling aangaande een afgeleide van de voorstelde bepaling die hier ter behandeling is. Ik wil ook hier mijn collega van Sociale Zaken op wijzen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Verneemt de Kamer dat dan?

Minister **De Ruiter**: Ik moet natuurlijk wel aan de Minister van Sociale Zaken overlaten wat hij zal antwoorden. Misschien zegt hij wel dat dit typisch iets is dat wij over gaan laten aan de rechter of aan uitvoeringsorganen. Ik wil hetzelfde zeggen over de mogelijkheid om in een richtlijn aan de directeurs van de Gewestelijke Arbeidsbureaus iets op te nemen waardoor de strekking van artikel 4 duidelijk wordt.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Wijziging van de Lageronderwijswet 1920 (Stb. 1974, 565) (16 268)**.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Keuning** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie kan zich in beginsel verenigen met de strekking en inhoud van dit wetsontwerp. Het is duidelijk dat bij de invoering van de Wet op het Basisonderwijs alle onderwijsgevenden gelijke rechten moeten hebben. De Minister heeft in de nota naar aanleiding van het verslag toegezegd er met kracht op te zullen wijzen dat mannen en vrouwen gelijkelijk voor de functie van directeur van een basisschool in aanmerking behoren te komen. Wij zijn daar erg blij over. Wij betwijfelen echter of dat voldoende is. Om tot een volledige gelijkstelling te komen zal een mentaliteitsverande-

ring nodig zijn en die wordt niet bereikt door een eenvoudige wetswijziging en één krachtige aanwijzing van de Minister.

Wij hebben hier en daar twijfel horen uitspreken over de inzetbaarheid in hogere klassen van kleuterleidsters met een bewijs van een applicatiecursus. Dan wordt vaak speciaal gewezen op de vakken j, k en r. Ik neem aan dat in de applicatie voldoende zorg aan die vakken wordt besteed. Daarnaast wijs ik erop dat meer kennis van het kleuteronderwijs bij de onderwijsgevers van de tegenwoordige lagere school evenzeer noodzakelijk is, wil de basisschool meer worden dan een optelsom van kleuteronderwijs en lager onderwijs.

Het formeel gelijkberechtigd zijn van een hoofdleidster en een onderwijsgevende in het lager onderwijs is noodzakelijk. De acceptatie van de gelijkbepaling is daarna evenzeer noodzakelijk, wil de benoembaarheid tot directeur van een basisschool meer zijn dan een theoretische mogelijkheid. Natuurlijk is het ons ook duidelijk dat een benoeming een zaak is van het bevoegd gezag. Daarom – ik zeg het nog eens – zijn wij tevreden met de uitspraak van de Minister.

Het heeft onze volledige instemming dat door deze wijziging ook een openbare school voor buitengewoon onderwijs in een ouderraad of schoolraad vertegenwoordigd zal zijn. Overleg tussen gewoon lager onderwijs en buitengewoon lager onderwijs is altijd van groot belang. In de toekomst, als de zorgbreedte voor het basisonderwijs wordt vergroot, zal dit nog aan betekenis winnen. Eigenlijk preluderen wij hier, op de late avond, op het tot stand komen van een nieuwe wet op het basisonderwijs. Van ons mag dat.

□

De heer **Deetman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het wetsontwerp dat nu aan de orde is, voorziet in een behoefte. De eerste leerkrachten met een voltooide applicatiecursus zijn er reeds. Het wetsontwerp is daarom zelfs al aan de late kant. In de schriftelijke voorbereiding hebben wij al tot uitdrukking gebracht dat wij kunnen instemmen met het wetsontwerp. Toch wil ik nog enkele opmerkingen maken.

In het verslag is er door mijn fractie op gewezen dat opleidingsscholen voor kleuterleidsters bij de werving van studenten hun boekje te buiten kunnen gaan. Misschien gebeurt dat niet formeel, maar wel materieel. Zij kunnen bij de werving nadrukkelijk stellen op te leiden voor een volledige bevoegdheid voor het basisonderwijs.

Deetman

Dat betekent dat de reguliere opleiding, de pedagogische academie, alleen leerlingen die met succes een havo-opleiding hebben doorlopen mag toelaten, terwijl de zijweg, die via de opleidingsscholen voor kleuterleiders, alleen tijdelijk mogelijk gemaakt terwille van de kleuterleiders, kan volstaan met de toelating van leerlingen met een mavo-diploma of met een overgangsbewijs havo-3 of vwo-3.

Van één school – ik denk dat er nog wel meer zijn – is het mij bekend dat aldus de werving van studenten kracht wordt bijgezet. Dat lijkt mij niet juist. Dat lijkt mij misbruik maken van de mogelijkheid van het zogenaamde vierde leerjaar, dat voor een korte periode is toegestaan. Die zaak klemt te meer nu wij in een periode zitten waarin het aantal studenten dat zich aanmeldt bij pedagogische academies en opleidingsscholen voor kleuterleiders terugloopt. Is een strikter inspectietoezicht in dit verband niet mogelijk?

In ieder geval is het duidelijk dat de nieuwe lerarenopleiding voor het basisonderwijs met spoed moet komen. Ik hoop dat, nu dit wetsontwerp aangevaard zal worden door het parlement – dat staat wel vast – het kabinet met grote spoed de invoeringswet voor de nieuwe lerarenopleiding basisonderwijs zal indienen bij de Kamer.

Over de inhoud en de opzet van de applicatiecursussen hoort men kritiek en lof. In hoeverre wordt vanwege de overheid de deugdelijkheid bewaard? Misschien kan de Staatssecretaris hierover nog wat zeggen.

□

De heer **Evenhuis** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er verheugd over dat deze Staatssecretaris ook eens in de keuken van het basisonderwijs kan kijken. Ik complimenteer hem met deze opdracht. Het voorliggende wetsontwerp regelt de bevoegdheden van kleuterleiders en niet volledig bevoegde onderwijzers in de overgangsfase naar een nieuwe wet op het basisonderwijs. Het gaat om typische rechtspositionele maatregelen met een onderwijskundige onderbouwing. Uit de opzet van de cursussen is gebleken, dat het ging om 120 uren. Daarin ligt, zeker wanneer men let op de onderwijskundige onderbouwing, de intrinsieke zwakte ten opzichte van de bevoegdheid die wordt verkregen. Maar dat houdt nauw verband met het karakter van de maatregel, die een overgangsmaatregel is. Het probleem van de te geringe onderwijskundige

onderbouwing wil ik nog eens onderstrepen.

Nadat tot uitvoering van de beleidsvoornemens was overgegaan, is er van verschillende zijden kritiek geuit op de organisatorische opzet van de cursussen. Ik wil niet in de inhoud treden. Wij willen dit onderbrengen in de rubriek 'Het begin van een goed, nieuw proces van geïnstitutionaliseerde nascholing'. Volgende week, bij de behandeling van de begroting van onderwijs, zullen wij daarop uitvoeriger terugkomen.

Wat is de rol van de inspectie geweest bij hetgeen zich bij deze cursussen heeft afgespeeld?

□

Staatssecretaris **De Jong**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Keuning heeft er terecht op gewezen, dat wij bezig zijn met een prelude op de Wet op het basisonderwijs. Nu is een kenmerk van een goed prelude, dat het al een enkel onderdeel van het thema van de fuga, die daarop volgt, in zich bergt. Ik meen dat hier ook te kunnen constateren.

Ik ben het eens met de heer Keuning, dat wij wel bepaalde rechtspositionele aspecten kunnen verbeteren, maar dat mentaliteitsverandering een andere zaak is. Het gaat in het onderhavige geval uitsluitend om een voorwaardenscheppend beleid. Vanuit de maatschappij moeten die veranderingen worden doorgezet. Ik ben wel optimistisch op dit punt. Het zal duidelijk zijn, dat dit voor de langere termijn geldt. De heer Keuning, als oud-onderwijsgewende, zal toch wel die ervaring hebben.

Ik ben het ook met hem eens, dat kennis van het kleuteronderwijs voor betrokkenen een belangrijke zaak is. Wij zullen er aandacht aan besteden, dat de applicatie-cursussen voldoende aandacht besteden aan de door hem genoemde terreinen.

De heer Deetman heeft er terecht op gewezen, dat het wetsontwerp aan de late kant is.

Het toezicht van de inspecties zou nog wat verstevigd kunnen worden. Zodra op dat punt over meer ervaring wordt beschikt, zal zo nodig worden gerapporteerd.

Wij zijn druk bezig – dit aan het adres van de heer Deetman – met het wetsontwerp inzake de opleiding van docenten in het basisonderwijs.

Ik heb het idee dat het niet al te lang meer zal duren, voordat het wetsontwerp de Kamer bereikt.

Wat ik zei over de inspectie, heeft ook te maken met de bewaking van de

deugdelijkheid. Een van de belangrijke opdrachten van de inspectie is om de deugdelijkheid te bewaken, zoals de heer Deetman heeft aangegeven.

De heer Evenhuis sprak over de onderwijskundige onderbouwing van het geheel. Die is heel duidelijk aanwezig. Ik zou het prelude een andere vorm in dezen willen toekennen. Je hebt ook prelude – ik denk aan de componist Buxtehude – waarbij het als volgt gaat: eerst een prelude, dan een fuga en dan weer een deel prelude, soms met een ander thema. Dat is hierbij aan de orde. De geachte afgevaardigde noemde een ander thema en dat is de institutionele opzet van de nascholing. Dit heeft hiermee natuurlijk van alles te maken.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, het verslag van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 21.30 uur.

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1°. een Koninklijke boodschap, ten geleide van het wetsontwerp Machtiging tot oprichting van de Stichting Opbouw Open Universiteit (16 628).

Deze Koninklijke boodschap, met de erbij behorende stukken, is al gedrukt en rondgedeeld;

2°. een brief van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen, tot intrekking van het wetsontwerp Wijziging van de Overgangswet (WVO (14 501, nr. 9).

De Voorzitter stelt voor, deze brief voor kennisgeving aan te nemen; het wetsontwerp wordt van de lijst van werkzaamheden afgevoerd;

3°. een brief van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen, ten geleide van het accountantsrapport en de jaarrekening 1976 van de rijksuniversiteit te Rotterdam.

De Voorzitter stelt voor, deze brief niet te doen drukken en hem voor kennisgeving aan te nemen; de bijgevoegde stukken liggen op de griffie ter inzage;

4°. de volgende brieven:

een, van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, met een correctie op het overzicht humanitaire hulp vierde kwartaal 1980 (16 400-V, nr. 80);

een, van het lid Rienks e.a. met een verzoek om uitdrukkelijke goedkeuring van de Overeenkomst inzake de handel in burgerluchtvaartuigen (16 623, R 1156, nr. 2).

Deze brieven zijn al gedrukt en rondgedeeld;

5°. de volgende brieven e.a.:

een, van J. W. H. Heijstek te Rotterdam, over de w.a.o.-uitkering;

een, van de voorzitter van de VAWO-afdeling Amsterdam over het salaris van de heer De Brauw en het regeringsbeleid ten aanzien van hogescholen en universiteiten;

een, van H. J. Tenk te Dronten, over kernenergie en de bestemming van de Markerwaard;

een aantal, over vliegtuigleveranties aan Bolivia;

een aantal, inzake de voorgestelde bezuinigingen op de Onderwijsbegroting;

een, inzake een nieuw te vormen gemeente Landgraaf.

Deze brieven e.a. liggen op de griffie ter inzage; voor zoveel nodig is kopie gezonden aan de betrokken commissies;

Noot 1 (zie blz. 3177)

Het PPR-alternatief inzake de gemeentelijke herindeling in Zuid-Limburg

32 nieuw te vormen gemeenten met inwonertal per 1 juli 1980 (hierbij werd geen rekening gehouden met het indelen van gedeelten van huidige gemeenten bij andere of nieuw te vormen gemeenten):

- St. Geertruid/Mheer/Noorbeek 4360
- Cadier en Keer/Margraten/Bemelen 7745
- Eysden/Gronsveld 11.107
- Bunde/Geulle 7766
- Gulpen/Wylré 8038
- Hulsberg/Klimmen 8757
- Maastricht 109.469
- Meerssen/Ulestraten/Schimmert 15.950
- Valkenburg-Houthens/Berg en Terblijt 16.807
- Nuth/Wijnandsrade 9362
- Voerendaal 8624
- Wittem/Slenaken 7723
- Vaals 10.617
- Bocholtz 5397
- Simpelveld 6730
- Amstenrade/Oirsbeek 8097
- Hoensbroek 22.702
- Schinnen 6200
- Schinveld/Merkelbeek/Bingelrade/Ja-beek 8326
- Brunssum 26.781
- Heerlen 71.264
- Schaesberg 16.832
- Nieuwenhagen 10.012
- Ubach over Worms 11.815
- Kerkrade/Eygelshoven 52.658
- Susteren/Roosteren/Nieuwstadt 12.319
- Born/Grevenbicht/Obbicht en Papenhoven 13.272
- Sittard/Limbricht/Munstergeleen 44.157
- Geleen 35.346
- Beek/Spaubeek 16.381
- Stein/Urmond 17.999
- Elsloo 8187

Noot 2 (zie blz. 3293)

De vragen van de leden Andela-Baur, G. M. P. Cornelissen, Langedijk-de Jong en Worrell luiden:

1 Heeft de Staatssecretaris kennis genomen van de bezwaren, die de Centrale Raad voor de Gezinsverzorging heeft geuit naar aanleiding en tegen de inhoud van zowel de advertentie 'Wat moet ik betalen voor de gezinsverzorging?', die zaterdag 7 februari jl. in verscheidene dagbladen heeft ge-

staan, als de door de Staatssecretaris aan de instellingen voor de gezinsverzorging gezonden circulaire van 11 februari jl. over het retributiesysteem voor de gezinsverzorging?

2 Acht de Staatssecretaris het inlichten van de instellingen voor de gezinsverzorging eerst per circulaire van 11 februari 1981 – slechts enige dagen vóór de aanvang van de periode waarin het nieuwe retributiesysteem zou worden ingevoerd – over de concrete wijzigingen in dat systeem een staaltje van zorgvuldig bestuurlijk handelen?

3 Beseft de Staatssecretaris, dat een en ander de nodige onrust 'in het veld' heeft doen ontstaan en wil hij toezeggen te bevorderen, dat een dergelijke gang van zaken in de toekomst zo veel mogelijk voorkomen zal worden?

4 Wat is het oordeel van de Staatssecretaris over de kritiek van de Centrale Raad voor de Gezinsverzorging, dat genoemde advertentie cliënten onvoldoende informatie geeft over het nieuwe systeem en de gevolgen daarvan?

5 Is het waar, dat over samenstelling c.q. samenvoeging van de tabellen zoals zij thans luiden, niet is gesproken tijdens het overleg op 15 december 1980 tussen de Staatssecretaris en de Centrale Raad voor de Gezinsverzorging, noch in het rapport van de paritaire werkgroep evaluatie retributieregeling, noch in het IBO en, zo ja, druipt dit dan op enigerlei wijze in tegen bepaalde afspraken?

6 Heeft de Staatssecretaris de commissie-Burger in deze zakak om advies gevraagd? Zo neen, waarom niet; zo ja, hoe luidde dan het advies van deze commissie?

7 Is het waar, dat de thans opgestelde retributietabellen tot gevolg hebben dat de noodzakelijke en voorziene meeropbrengst van f 5 mln. aanmerkelijk zal worden overschreden, met name omdat voor de groep cliënten die langer dan 8 weken hulp nodig heeft de stijging van de retributie aanzienlijk hoger zal zijn dan aanvankelijk de bedoeling was? Zo ja, betekent dit dan een evenredig zware belasting voor deze categorie cliënten?

8 Kan de Staatssecretaris aangeven, wat het beleid is geweest bij de verhoging van de tabellen en daarbij het verschil tussen en binnen de retributieschalen, die gelden voor hulp gedurende de eerste 8 weken en die, welke gelden voor hulp ná 8 weken?

9 Wat is het oordeel van de Staatssecretaris over de opvatting van de Centrale Raad voor de Gezinsverzorging, dat in het belang van een juiste uitvoering van gemaakte afspraken en de informatie daarover en in het licht van de geuite kritiek, invoering van de wijzigingen in het retributiesysteem voor de gezinsverzorging niet per 16 februari mogelijk was?

10 Hoe staat de Staatssecretaris tegenover de verzoeken van de Centrale Raad voor de Gezinsverzorging:

- a. de tabellen op korte termijn zodanig aan te passen, dat de stijging van de tarieven voor alle groepen cliënten binnen redelijke grenzen blijft (waarbij vanzelfsprekend de minst draagkrachtigen ontzien blijven);
- b. de invoering van de wijziging van het retributiesysteem op een latere datum te laten ingaan?

11 Is de Staatssecretaris bereid, zo spoedig mogelijk met de Centrale Raad voor de Gezinsverzorging overleg te voeren over de door de raad geuite kritiek naar aanleiding van genoemde advertentie en circulaire?

Noot 3 (zie blz. 3295)

De vragen van het lid Van den Bergh luiden:

1 Is het waar, dat de EG-Ministers van Buitenlandse Zaken op 17 februari in Brussel hebben besloten een voorstel van de Europese Commissie tot het verlenen van humanitaire hulp aan El Salvador op te schorten tot na het bezoek van de Amerikaanse onderminister Lawrence Eagleberger aan een aantal Europese hoofdsteden?

2 Is het waar, dat deze hulp uitsluitend zou bestaan uit voedsel c.q. medische hulp via niet-gouvernementele organisaties in El Salvador?

3 Is er een verband tussen het uitstellen van dit besluit en de komst van de

Amerikaanse onderminister naar Europa en moet daaruit geconcludeerd worden, dat politieke motieven ten grondslag liggen aan dit uitstel?

4

Is het aanvaardbaar, dat humanitaire steun aan de bevolking van El Salvador ondergeschikt wordt gemaakt aan de politieke beoordeling van de huidige toestand in El Salvador?

5

Heeft de Minister van Buitenlandse Zaken zich verzet tegen dit besluit van de Europese Ministerraad met als argument, dat het ondenkbaar zou moeten zijn de bevolking van een land het slachtoffer te laten worden van politieke conflicten in dat land?

6

Is de Minister bereid, uit te spreken dat hij onder geen voorwaarde bereid is verder te zwichten voor druk van de regering van de VS, wat betreft zijn streven, de humanitaire hulp aan El Salvador in elk geval te laten doorgaan?

7

Is de Minister bereid, in de EG-Ministerraad krachtig te pleiten voor het doorgaan van de humanitaire hulp aan El Salvador en, zo dit niet mocht gelukken, uit te spreken dat Nederland bereid is afzonderlijk humanitaire hulp te geven?

